

Azərdövlət tikintisi komitəsinin 12 oktyabr 2001-ci il tarixli 5 №-li Kollegiya iclasının qərarı ilə təsdiq edilib və 1 yanvar 2002-ci ildən qüvvəyə minib	Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tikinti Normaları	AzDTN 2.6-1
	Dövlət Şəhərsalma Norma və Qaydaları. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikilib abadlaşdırılması	СНиП 2.07.01-89 əvəzinə

1. Ümumi müddəalar

1.1. Bu normalar Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 27 sentyabr 1999-cu il tarixli 200 s nömrəli Sərəncamına əsasən işlənmiş və respublika ərazisində mövcud şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin yenidənqurulması və yenilərinin layihələndirilməsi, planlaşdırılması, tikintisi və abadlaşdırılmasına olan əsas tələb və qaydaları tənzimləyir.

Bu normalar Azərbaycan Respublikasının Dövlət Tikinti Normalarıdır (AzDTN 2.6-1) və СНиП 2.07.01-89-un əvəzinədir.

1.2. Şəhər tipli qəsəbələrin (fəhlə qəsəbələri, kurort) layihələndirilməsi, əhalinin hesabı sayı həmin qəsəbələrlə eyni olan kiçik şəhərlər üçün müəyyənləşdirilmiş normalara uyğun aparılmalıdır.

1.3. Şəhər statusu olmayan və şəhərdən kənarda yerləşən müəssisələrin qəsəbələrinin layihələndirilməsi sahə normativ sənədlərinə və yaxud əhalinin sayı həmin qəsəbələrlə eyni olan kənd məskənləri üçün müəyyənləşdirilmiş normalara uyğun aparılmalıdır.

Qeyd. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin layihələndirilməsində mülki müdafiə üzrə xüsusi normativ sənədlərin tələblərinə uyğun tədbirlər nəzərə alınmalıdır.

1.4. Bu normalarda fiziki kəmiyyətlərin və ölçü vahidlərin göstəriciləri Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 12 may 1999-cu il tarixli kollegiya qərarı ilə təsdiq olunmuş "Ölçü vahidləri təsnifatı"na uyğun olaraq qəbul edilmişdir.

2. Normativ istinadlar

2.1. Bu normalarda aşağıda göstərilən normativ sənədlərə istinad edilib:

СНиП 02.07-87 "Инженерные изыскания для строительства"

СНиП 2.01.01-82 "Строительная климатология и геофизика"

СНиП 2.01.15-90 "Инженерная защита территорий, зданий и сооружений от опасных геологических процессов. Основные положения проектирования"

СНиП 2.01.28-85 "Полигоны по обезвреживанию и захоронению токсичных промышленных отходов. Основные положения по проектированию"

СНиП 2.04.02-85 "Водоснабжение. Наружные сети и сооружения"

СНиП 2.04.03-85 "Канализация. Наружные сети и сооружения"

СНиП 2.04.05-91 "Отопление, вентиляция и кондиционирование"

СНиП 2.04.07-86 "Тепловые сети"

СНиП 2.04.08-87 "Газоснабжение"

СНиП 2.05.02-85 "Автомобильные дороги"

СНиП 2.05.06-85 "Магистральные трубопроводы"

СНиП 2.05.08-85 "Аэродромы"

СНиП 2.05.13-90 "Нефтепродуктопроводы, прокладываемые на территории городов и других населенных пунктов"

СНиП 2.06.01-86 "Гидротехнические сооружения. Основные положения проектирования"

СНиП 2.06.15-85 "Инженерная защита территорий от затопления и подтопления"

СНиП 2.08.01-89 "Жилые дома"

СНиП 2.08.02-89 "Общественные здания и сооружения"

СНиП 2.01.02.85 “Противопожарные нормы”

СНиП II-4-79 “Естественное и искусственное освещение”

СНиП II-7-81 “Строительство в сейсмических районах”

СНиП II-12-77 “Защита от шума”

СНиП II-39-76 “Железные дороги колеи 1520мм”

СНиП II-40-80* “Метрополитены”

СНиП II-89-80 “Генеральные планы промышленных предприятий”

СНиП II-97-76 “Генеральные планы сельскохозяйственных предприятий”

СНиП II-106-79 “Склады нефти и нефтепродуктов”

СН-429-71 “Указания по размещению объектов строительства и ограничению этажности зданий в сейсмических районах”

ВСН 01-89 “Ведомственные строительные нормы предприятий по обслуживанию автомобилей”

ВСН 3-84 “Состав, порядок разработки, согласования и утверждения проектно-сметной документации зеленых зон городов”

ВСН 97-83 “Инструкция по проектированию городских и поселковых электрических сетей”

ГОСТ 17.1.5.02-80 “Охрана природы. Гидросфера. Гигиенические требования к зонам рекреации водных объектов”

ГОСТ 17.5.1.02-85 “Охрана природы. Земли. Классификация нарушенных земель для рекультивации”

ГОСТ 17.5.3.03-80 “Охрана природы. Земли. Общие требования к гидроресурсам”

ГОСТ 17.5.3.04-83 “Охрана природы. Земли. Общие требования к рекультивации земель”

ГОСТ 17.6.3.01-78 “Охрана природы. Флора. Охрана и рациональное использование лесов зеленых зон городов. Общие требования”

ГОСТ 22283-88 “Шум авиационный, Допустимые уровни шума на территории жилой застройки и методы его измерения”

ГОСТ 23961-80 “Метрополитены. Габаритные приближения строения, оборудования и подвижного состава”

3. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin inkişaf konsepsiyası və ərazi təşkili

3.1. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin inkişaf konsepsiyası, şəhərsalma proqnoz və proqramları, Azərbaycan Respublikası əhalisinin məskunlaşmasının, təbiətdən istifadənin və məhsuldar qüvvələrin ərazi təşkilinin Baş və regional sxemləri, ərazi-istehsal proqramları, inzibati-ərazi rayonlarının rayon planlaşdırma sxem və layihələri, təhlükəli geoloji və hidrogeoloji proseslərin qarşısının alınması və onlardan qorunması tədbirlərini əhatə edən ərazi kompleks sxemləri əsasında hazırlanmalıdır.

Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikinti abadlaşdırma layihəsində Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinə, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanlarına, Azərbaycan Respublikası hökumətinin qərarlarına, sərəncamlarına, və digər normativ-hüquqi aktların tələblərinə əməl olunmalıdır.

3.2. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri Azərbaycan Respublikasının məskunlaşma sisteminin, ona daxil olan muxtar qurumların, iqtisadi regionlarının, həmçinin rayonlararası və təsərrüfatlararası məskunlaşma sistemlərinin tərkib hissəsi kimi layihələndirilməlidir. Bununla yanaşı, məskunlaşma sistemləri üçün vacib olan vahid sosial, istehsal, mühəndis-nəqliyyat təminatı obyektləri və digər infrastrukturların formalaşması, həmçinin məskunlaşma sisteminin mərkəzi və ya köməkçi mərkəz olan yaşayış məskənlərinin təsir zonası hüdudlarında perspektivdə inkişaf etdiriləcək əmək, mədəni-məişət və rekreasiya əlaqələri və obyektləri nəzərə alınmalıdır.

Inzibati-ərazi rayonlarının mərkəzi olan şəhərlərin təsir zonalarının hüdudları, kənd təsərrüfatı və digər müəssisələrin

sərhədləri və inkişaf hüdudları, torpağa mülkiyyət forması və ondan istifadə hüquqları, məskunlaşma sxemlərinin, rayon planlaşdırma sxem və layihələrinin, həmçinin sahə şəhərsalma kadastrlarının göstəriciləri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

Kənd yaşayış məskənlərinin təsir zonalarının hüdudları, bir qayda olaraq, kənd inzibati - ərazi qurumu sərhədində qəbul edilməlidir.

3.3. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikinti abadlaşdırma layihələrində Azərbaycan Respublikasının 20 ilədək olan dövrdə iqtisadi və sosial inkişafının növbəliyi nəzərə alınmalıdır. Bu halda, həmin layihələr yaşayış məskənlərinin ərazi inkişafı, funksional zonalaşdırma və planlaşdırma strukturu, mühəndis-nəqliyyat infrastrukturunu, təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə və ətraf mühitin mühafizəsi də nəzərə alınmaqla hesabi müddət və hesabi müddətdən sonrakı dövr üçün tərtib edilməlidir.

Şəhərsalma layihələrində hesabi müddət, bir qayda olaraq, 20 ili, şəhərsalma proqnozu isə 30-40 ili əhatə etməlidir.

3.4. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri, əhalinin hesabi müddətə nəzərdə tutulmuş layihə sayından asılı olaraq, cədvəl 1-də göstərilən qruplara bölünür:

Cədvəl 1

əhali (min nəfər)		
məskənlərin qrupları	Şəhərlər	kənd yaşayış məskənləri
Çox iri	1000-dən çox	-
İri	500-dən 1000-dək 250 -"- 500 -"-	5-dən çox 3-dən 5-dək
Böyük	100 -"- 250 -"-	1-" 3-"
Orta	50 -"- 100 -"-	0.2 -"- 1-"
Kiçik*	20 -"- 50 -"- 10 -"- 20 -"- 10 - qədər	0.05-" 0.2 -" 0,05-dək

*Qəsəbələr kiçik şəhərlər qrupuna daxildir

3.5. Hesabi müddətə əhalinin sayı məskunlaşma sistemi daxilində həmin

yaşayış məskəninin perspektiv inkişaf göstəriciləri əsasında, əhalinin təbii və mexaniki artımının demografik proqnozu və artıb-azalan miqراسiyası nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

Kənd yaşayış məskəninin inkişaf perspektivləri, əhalinin sayı və təsərrüfatın spesifik inkişaf sahəsi, istehsalatın ixtisaslaşdırılması, aqrarsə-naye komplekslərinin formalaşdırılması ilə bağlı olan yerquruluşu layihələri və sxemləri, və rayon planlaşdırma layihələri, fiziki və hüquqi şəxslərin torpağa dair mülkiyyət hüquqları və kənd təsərrüfatı obyektləri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməli və əhalinin sayı təsərrüfata daxil olan yaşayış məskənləri qrupu üçün hesablanmalıdır.

3.6. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin inkişafı üçün ərazinin seçilməsi torpaqların təyinatı üzrə səmərəli istifadə olunmasını nəzərə alan memarlıq-planlaşdırma həlli variantlarının müqayisəsi, texniki-iqtisadi və sanitariya-gigiyena göstəriciləri, yanacaq-enerji, su təchizatı mənbəi və ərazi ehtiyatları, perspektivdə təbii və digər şəraitin dəyişdirilməsi proqnozu, ətraf mühitin vəziyyəti nəzərə alınmaqla yerinə yetirilməlidir.

Bununla belə, əhalini daha əlverişli həyat şəraiti ilə təmin etmək, təbii ekoloji sistemlərin dağıdılmasına və ətraf təbii mühitdə qarşısızalmaz dəyişikliklər edilməsinə yol verməmək məqsədilə ətraf təbii mühitin potensial imkanları, ərazi və təbii ehtiyatların səmərəli istifadə olunması rejimi nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir.

3.7. Şəhərlərin ərazisi funksional istifadəsinə görə məskunlaşma, istehsalat və landşaft - rekreasiya ərazilərinə bölünür.

Məskunlaşma ərazisi - yaşayış fondunun, ictimai bina və qurğuların, o cümlədən elmi-tədqiqat institutları və onların komplekslərinin, sanitariya-mühafizə zonalarının qurulmasını tələb etməyən kommunal və sənaye obyektlərinin, şəhərdaxili əlaqə yolları, küçə, meydan,

park, bağ, bulvarlar və digər ümumi istifadə edilən obyektlərin yerləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulur;

İstehsalat ərazisi - sənaye müəssisələri və onlarla əlaqəli obyektlər, elmi-tədqiqat müəssisələri və onların təcrübə-istehsalat obyektləri, kommunal-anbar obyektləri, şəhərkənarı, şəhəratrafi və sənaye müəssisələri arasında əlaqə yaradan nəqliyyat qurğularının yerləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulur.

Landşaft-rekreasiya ərazisi-məskunlaşma ərazisində yerləşən park, bağ, bağça və xiyabanlarla birlikdə açıq fəza sistemini formalaşdıran yaşıllıqları, meşəqoruyucu zonaları, su hövzələrini, kənd təsərrüfatı üçün istifadə olunan torpaqları və digər əkin yerlərini əhatə edir.

Göstərilən ərazilərin hüdudları daxilində funksional təyinatına görə müxtəlif zonalar müəyyənləşdirilir: yaşayış, ictimai mərkəzlər, sənaye, elmi-tədqiqat və elmi-istehsalat, kommunal-anbar, şəhəratrafi nəqliyyat, qısa və uzun müddətli kütləvi istirahət, kurort (müalicə əhəmiyyətli təbii ehtiyatları olan şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində), qorunan landşaft zonaları.

Kənd yaşayış məskənlərinin əraziləri təsərrüfat sahələrinin ümumi funksional təşkilinə nəzərə alınmaqla, bir qayda olaraq, məskunlaşma və istehsalat ərazilərinə ayrılmalıdır.

Tarixən təşəkkül tapmış şəhərlərdə tarixi tikililəri olan zonaları (rayonları) ayırmaq lazımdır.

Qeyd:

1. Sanitar-gigiyena və digər mələblərə əməl etməklə müxtəlif funksional təyinatlı obyektlərin birgə yerləşdirilməsi üçün çoxtəyinatlı funksional zonalar yaradıla bilər.

2. Təbii fəlakət və təhlükəyə (zəlzələ, sel, uçqun, sürüşmə və s.) məruz qalma ehtimalı olan rayonlarda yaşayış məskənləri ərazilərinin zonalaşdırılması, dağınıq səviyyəsinin azaldılması və funksional dayanıqlığı təmin edilməklə nəzərdə tutulmalıdır.

3. Texnologiya və təbii geoloji proseslərə məruz qala biləcək təhlükəli ərazilərin mühəndis mühafizəsi layihələri qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII 2.01.15) tələblərinə əsasən tərtib olunmalıdır.

4. Zəlzələ rayonlarında ərazinin funksional zonalara bölünməsi seysmik şəraitləri üzrə ərazinin mikrorayonlaşdırılması əsasında və qüvvədə olan normativ sənədlərin (CHuII II-7 və CH 429) tələblərinə uyğun olaraq aparılmalıdır. Bu halda zəlzələ baş verməsi ehtimalı az olan sahələr tikinti altına ayrılmalıdır.

5. Mürəkkəb mühəndis-geoloji şəraiti olan rayonlarda mühəndis hazırlığına, bina və qurğuların tikintisi və istismarına az xərclər tələb olunan sahələr ayrılmalıdır.¹

3.8. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırma strukturunu funksional zonaların qarşılıqlı əlaqəsi və kompakt yerləşdirilməsini, ictimai mərkəzlər sistemi və mühəndis-nəqliyyat infrastrukturunu ilə qarşılıqlı əlaqələndirməklə ərazinin səmərəli rayonlaşdırılmasını, şəhərsalma dəyərinə əsaslı olaraq ərazinin səmərəli istifadə olunmasını, memarlıq-şəhərsalma ənənələrini, təbii-iqlim, landşaft, milli-məişət və digər yerli xüsusiyyətlərin kompleks surətdə nəzərə alınmasını, ətraf mühitin, tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsini təmin etməklə formalaşdırmaq lazımdır.

Qeyd:

1. Respublikanın bütün ərazisi zəlzələ təhlükəsinə məruz olduğundan şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırma sızurkmuru tərkib hissələrə bölünməli, çoxlu insan yığılı tələb olunan, yanğın və həmçinin partlayış təhlükəsi olan obyektlər bir-birindən aralı, müvafiq sanitariya-gigiyena və yanğın təhlükəsizliyi norma və qaydaları nəzərə alınmaqla, yerləşdirilməlidir

2. Tarixi şəhərlərdə təşəkkül tapmış planlaşdırma sızurkmurunun və memarlıq görkəminin saxlanması hərtərəfli təmin olunmalı, marixi zonaların kompleks yenidənqurulması, hər bir tarixi şəhər üzrə fərdi proqramların işlənilməsi və həyata keçirilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

3. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin layihələndirilməsi və tikintisində əlillərin və əhalinin sağlamlığına görə hərəkəti məhdud olan qruplarının həyat fəaliyyəti üçün müvafiq normativ-hüquqi aktların tələblərinə uyğun əlverişli şərait yaradılması nəzərdə tutulmalıdır.

3.9. İri və çox iri şəhərlərdə ticarət obyektləri, ictimai-iaşə, kommunal-məişət

¹Bax: Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2000-ci il 1 may tarixli, 76N-li qərarı ilə təsdiq olunmuş "Torpaqların zonalaşdırılmasının ümumi əsasları və prinsipləri".

xidməti və ayrı-ayrı idman və tamaşa obyektləri və qurğularının, ictimai, inzibati və yaşayış binalarının yardımçı otaqlarının, mühəndis avadanlığı sistemi obyektlərinin, müxtəlif təyinatlı istehsalat və kommunal-anbar obyektlərinin qarşılıqlı əlaqəli yerləşdirilməsi üçün yeraltı sahədən kompleks şəkildə istifadə olunmalıdır.

3.10. Şəhərlərə bitişik ərazilərdə şəhərin gələcək inkişafı və təsərrüfat xidməti obyektlərini yerləşdirmək üçün şəhəratrafi zonalar, bu zonaların tərkibində isə əhalinin istirahətinin təşkili, mikroiqlimin, atmosfer havasının və sanitariya-gigiyena şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün yaşıllıq zonaları nəzərdə tutulmalıdır.

Şəhəratrafi zonaların sərhədləri şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin qarşılıqlı inkişafı, inzibati-ərazi rayonlarının, kənd təsərrüfatı və digər müəssisələrin sərhədləri və perspektiv inkişaf hüdudları, torpağa mülkiyyət forması və torpaqdan istifadə hüquqları nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir.

3.11. Müəssisə və təşkilatların köməkçi kənd təsərrüfatı obyektləri, həmçinin bağçılıq və bostan sahələri, bir qayda olaraq, şəhəratrafi zonada yerləşdirilir. Onların mülki-mənzil tikililərini mövcud kənd məskənləri ərazisində səmərəli şəkildə yerləşdirmək lazımdır.

Bağçılıq təsərrüfatı obyektləri şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin perspektiv inkişafı nəzərə alınmaqla, ehtiyat əraziləri hüdudlarından kənarında, bir qayda olaraq, yaşayış yerindən ictimai avtomobil nəqliyyatı ilə gedişi 1.5 saatdan, iri və çox iri şəhərlərdə isə 2 saatdan çox olmayan məsafədə yerləşdirilməlidir.

3.12. Şəhərin inkişaf mərhələlərində (şəhərdaxili magistralların genişləndirilməsində, şəhərin memarlıq-fəza kompozisiyasının formalaşdırılmasında, infrastrukturaların həllində) şəhəratrafi zonalara düşən hüquqi və fiziki şəxslərin daşınmaz əmlakı olan fərdi bağ-bostan ərazilərinin

köçürülməsi və ya yenidən qurulması, şəhərin baş planında öz əksini tapmalıdır.

4. Məskunlaşma ərazisi

4.1. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin məskunlaşma ərazilərinin planlaşdırma strukturu ictimai mərkəzlər zonası, yaşayış tikililəri, küçə-yol şəbəkəsi, ümumi istifadədə olan yaşıllıq əraziləri və zərərsiz iş yerləri zonalarının (qarşılıqlı əlaqələndirilməklə) yerləşdirilməsi, həmçinin yaşayış məskəninin böyüklüyü və ərazinin təbii xüsusiyyətləri, ümumi planlaşdırma strukturu nəzərə alınmaqla formalaşdırılmalıdır.

Məskunlaşma ərazisinə olan təxmini tələbi əvvəlcədən müəyyənləşdirmək məqsədilə 1000 nəfər əhali sayı üçün nəzərdə tutulmuş aşağıdakı iriləşdirilmiş göstəricilər qəbul edilməlidir:

Şəhərlərdə yaşayış tikililərinin orta mərtəbəliyi 3 mərtəbəyədək (həyətyanı sahəsi olmayan tikililər) - 10 ha, həyətyanı sahə ilə - 20 ha, 4 mərtəbədən 9 mərtəbəyədək - 8 ha, 9 və daha çox mərtəbəyədək - 7 ha.

Q e y d. Çox iri və iri şəhərlərdə məskunlaşma ərazisini magistral yollarla və ya eni 100 m-dən çox olmayan yaşıllıq zolaqları ilə sahəsi 250 ha-dan, böyük şəhərlərdə isə 150 ha-dan çox olmayan planlaşdırma rayonlarına bölmək lazımdır.

4.2. Şəhərlərdə məskunlaşma ərazisinin hesabi ölçüsü müəyyənləşdirilərkən, hər bir ailənin mənzillə və ya evlə təmin olunacağı nəzərdə tutulmalıdır. Mənzillə hesabi təmin olunma şəhər və ya onun rayonlarında ailə tərkibinin orta sayı haqqında milli xüsusiyyətlərin proqnoz göstəriciləri, yerli şərait, yaşayış binalarının tipləri, planlaşdırılan mənzil tikintisinin həcmi və əhalinin vəsaiti hesabına tikilən fond nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

Q e y d. Dövlət və qeyri dövlət büdcəsi vəsaiti ilə tikilən mənzillərin ümumi sahəsi qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII 2.08.01) göstəricilərindən az olmamaq şərti ilə, mülkiyyətçilərin vəsaiti ilə tikiləcək mənzillərin ümumi sahəsinin göstəriciləri isə məhdudiyət qoyulmadan layihə və memarlıq-planlaşdırma tapşırıqlarının tələbləri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir.

4.3. Şəhərlərdə fərdi mənzil tikintisi aşağıdakı ərazilərdə həyata keçirilməlidir:

- şəhər hüdudları daxilində əvvəllər tikintiyə yaramayan ərazilər də daxil olmaqla, əsasən, boş sahələrdə və həmçinin mövcud tikililərin yenidənqurulacaq ərazilərində (fərdi həyətyanı tikililəri olan sahələrdə və həyətyanı sahələri olmayan rayonlarda, onların ərazilərini sıxlaşdırmaqla və təşəkkül tapmış şəhər mühitinin xarakterini saxlamaqla);

- şəhərətərafı zonaların ərazisində-şəhər hüdudlarına daxil edilən ehtiyat ərazilərində;

- şəhərdən nəqliyyatla gedişi ən azı 30-40 dəqiqə olan məsafədə yerləşən yeni salınmış və ya inkişaf edən qəsəbələrdə.

Şəhərlərdə çoxmərtəbəli tikintinin inkişafının əsas istiqamətlərində fərdi həyətyanı sahəsi olan mənzil tikintisi yerləşdirilməməlidir.

Fərdi həyətyanı mənzil tikintisi zonalarında ərazinin yaşıllaşdırılması, abadlaşdırılması, mühəndis-nəqliyyat təminatı obyektlərinin və qurğularının, gündəlik istifadə olunan xidmət müəssisələrinin yerləşdirilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

İctimai mərkəzlər

4.4. Şəhərlərin tərkibində ümumi şəhər mərkəzi, mövcud yaşayış, sənaye və istirahət zonalarının mərkəzləri, gündəlik istifadə olunan ticarət və məişət mərkəzləri, həmçinin şəhərətərafı zonada yerləşə biləcək ixtisaslaşdırılmış mərkəzlərdən (tibb, tədris, idman və s.) ibarət olan ictimai mərkəzlər sistemi formalaşdırılmalıdır.

Q e y d :

1. *İctimai mərkəzlərin sayı, mərkəbi və yerləşdirilməsi şəhərin böyüklüyü, onun məskunlaşma sistemində rolu və ərazinin funksional-planlaşdırma təşkili nəzərə alınmaqla qəbul edilməlidir.*

2. *İri, çox iri və tərkib hissələrə bölünmüş sırtıqlı şəhərlərdə, bir qayda olaraq, ictimai mərkəzlərə ikinci dərəcəli mərkəzlər də əlavə olunur.*

3. *Kiçik şəhərlərdə, qəsəbələrdə və kənd yaşayış məskənlərində yaşayış tikintisi ərazisində yerləşdirilən gündəlik tələbat malları obyektləri*

əlavə olunmaqla, vahid ictimai mərkəz formalaşdırılmalıdır.

4.5. Ölçülərindən və planlaşdırılmasından asılı olaraq, ümumşəhər mərkəzinin daxilində onun nüvəsini (əsasını) təşkil edən qarşılıqlı əlaqəli ictimai məkanlar (baş küçə, meydan, piyadalar zonası) sistemləri formalaşdırılmalıdır.

Tarixi şəhərlərin ümumşəhər mərkəzinin özəyi bütünlüklə və ya onun müəyyən hissəsi, tarixi tikililər zonası hüdudlarında təşəkkül tapmış tarixi mühitin bütövlüyünü saxlamaq şərti ilə formalaşdırılır.

Yaşayış zonası

4.6. Yaşayış tikililəri layihələndirilərkən, bir qayda olaraq, məskunlaşma ərazisinin struktur təşkilinin iki səviyyəsi əsas götürülür:

mikrorayon (məhəllə) -məskunlaşma sahəsi, bir qayda olaraq, 10 - 30 ha olan, magistral küçə və yollarla tərkib hissələrə bölünməyən, daxilində xidmət radiusu 500m-dən çox olmayan gündəlik istifadə olunan müəssisə və təşkilatların yerləşdiyi (xidmət radiusu bu normaların 5-ci cədvəli ilə müəyyənləşdirilən məktəb və məktəbəqədər uşaq müəssisələrindən başqa), sərhədləri magistral və yaşayış küçələrindən, keçidlərdən və piyada yollarından, təbii hüdudlardan ibarət olan yaşayış zonasının struktur elementidir;

yaşayış rayonu - sahəsi, bir qayda olaraq, 80-150 ha olan məskunlaşma ərazisinin struktur elementidir. Onun hüdudları daxilində xidmət radiusu 1500 m-dən çox olmayan müəssisə və təşkilatlar, həmçinin şəhər əhəmiyyətli obyektlərin müəyyən hissəsi yerləşdirilir. Yaşayış rayonunun sərhədlərini, bir qayda olaraq, təbii və süni hüdudlar, ümumşəhər əhəmiyyətli magistral küçə və yollar təyin edir.

Q e y d :

1. *Yaşayış rayonu, bir qayda olaraq, müfəssəl planlaşdırma layihəsinin, mikrorayon (məhəllə) işə ərazinin tikinti-planlaşdırma layihəsinin obyektidir.*

Layihələndirilən obyektin məskunlaşma ərazisinin struktur təşkilinin hər hansı səviyyəsinə aid edilməsi layihələndirmə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir.

2. *Kiçik şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində, kompakt planlaşdırma strukturu*

olduqda, bürün məskunlaşma ərazisi vahid yaşayış rayonu ola bilər.

3. Tarixi tikililər zonasında məhəllələr, məhəllələrdən ibarət qruplar, küçə və meydanlar, ansambllar məskunlaşma ərazisi təşkilinin struktur elementləri kimi nəzərə alınmalıdır.

4.7. Yaşayış zonasında layihələndirilən binaların mərtəbəlik hündürlüyü (az-çox hündürmərtəbəliyi) memarlıq-kompozisiya, sosial-məişət, gigiyena, demoqrafik tələblər, relyef və yerli şərait, tikinti bazasının və mühəndis avadanlığı səviyyəsinin xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla, texniki-iqtisadi hesablamalar əsasında müəyyənləşdirilməlidir.

Q e y d. Seysmikliyi 7-9 bal olan rayonlarda yerləşən şəhərlərdə yaşayış və ictimai binaların mərtəbəliyi, şəhərin memarlıq - planlaşdırma və fəza həlli və qüvvədə olan normativ sənədlərin (CHuII II -7 və CH 429) tələbləri nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir.

4.8. Tarixən təşəkkül tapmış yaşayış rayonlarının və ya məhəllələrinin yenidənqurulması zamanı onların kompleks şəhərsalma konsepsiyası hazırlanmalı və bu konsepsiyada əhalinin sıxlığı, milli və yerli xüsusiyyətləri, mühəndis təchizatı üzrə qurğu və obyektlərinin yerləşdirilməsi, memarlıq-planlaşdırma baxımından planlaşdırmaya mane olan binaların sökülməsi, yenidən qurulacaq binaların mərtəbə hündürlüklərinə, memarlıq həllinə və onların inşaasında istifadə olunacaq tikinti materiallarına olan tələblər öz əksini tapmalıdır.

4.9. Əksəriyyəti əsaslı yaşayış tikintisindən ibarət olan rayonların yenidənqurulması zamanı planlaşdırma strukturunun və küçələrin qaydaya salınması, ictimai xidmət sisteminin mükəmməlləşdirilməsi, ərazinin yaşıllaşdırılması və abadlaşdırılması, yaşayış və ictimai binaların memarlıq görkəminin milli özünəməxsusluğunun maksimum qorunub saxlanması, onların texniki modernləşdirilməsi və əsaslı təmiri, tarix-mədəniyyət abidələrinin bərpası və müasir dövrdə istifadəsi nəzərə alınmalıdır.

Saxlanılan və ya sökülən mənzil fondunun həcmi, iqtisadi və tarixi dəyərliliyi, texniki vəziyyəti, yaşayışa yararlı olan mənzil fondunun və tarixən

təşəkkül tapmış mühitin maksimum saxlanması nəzərə alınmaqla, müəyyən olunmuş qaydada təyin olunur.

Təşəkkül tapmış yaşayış zonasının kompleks yenidənqurulması zamanı normativ tələblər müvafiq əsaslandırma olduqda və yerli memarlıq tikinti xidmətləri, dövlət nəzarəti və sanitariya gigiyena nəzarəti orqanları ilə razılaşdırmaqla layihə tapşırıqlarında dəqiqləşdirilə bilər. Bununla yanaşı, əhalinin yaşaması üçün sanitariya-gigiyena şəraitinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması və tikililərin yanğın təhlükəsizliyi təmin olunmalıdır.

4.10. Şəhər və qəsəbələrdə fərdi yaşayış evlərinin həyətyanı torpaq sahəsinin ölçüləri mövcud şərait və yerli xüsusiyyətlərdən asılı olaraq, layihəqabağı işlər prosesində, yerli icra hakimiyyəti və ya bələdiyyə orqanları ilə razılaşdırılmalı və müvafiq qaydada təsdiq olunmuş Baş plan və ya müfəssəl planlaşdırma layihələrində öz əksini tapmalıdır.

Həyətyanı torpaq sahələrinin ölçüləri müəyyənləşdirilərkən bu normaların tövsiyə olunan əlavə 3 rəhbər tutmaqla, müxtəlif həcmli şəhərlərdə şəhərsalma xüsusiyyətlərini (əhalinin sıxlığı, relyefi və s.), yaşayış evlərinin tiplərini, formalaşan yaşayış tikililərinin xarakterini və onların şəhərin strukturunda yerləşdirilməsi şərtlərini nəzərə almaq lazımdır.

4.11. Mikrorayonun (məhəllənin) yaşıllaşdırma ərazisinin sahəsi orada yaşayacaq əhalinin sayından asılı olaraq, orta hesabla, adambaşına 6m²-dən (məktəb və məktəbəqədər uşaq müəssisələrinin sahələri nəzərə alınmadan) az olmamaq şərti ilə qəbul edilməlidir.

Q e y d. Əgər isirahət və uşaqlar üçün oyun meydançaları, piyada ciğırları mikrorayonun (məhəllənin) yaşıllıq ərazisinin ümumi sahəsinin 30 %-dən çoxunu məşkil etmirsə, onlar mikrorayonun (məhəllənin) yaşıllıq ərazisinin sahəsinə daxil edilir.

4.12. Yaşayış, ictimai və istehsalat binaları arasında məsafələr bu normaların 11.22. bəndində və qüvvədə olan normativ sənəddə (CHuII II-4) göstərilən

insolyasiya normaları əsasında aparılmış insolyasiya və işıqlanma hesablamaları üzrə və bu normaların məcburi olan əlavə 1-də göstərilmiş yanğın təhlükəsizliyinə aid tələblər nəzərə alınmaqla qəbul edilməlidir.

2-3 mərtəbəli yaşayış binalarının uzun tərəfləri arasında məsafə (məişət aralığı) 15 m-dən, 4 mərtəbəlilərdə - 20 m-dən, bu binaların uzun tərəfləri və yaşayış otaqlarında pəncərələri olan yan divarları arasında isə məsafə 10 m-dən az olmamalıdır.

4.13. Mərtəbəliyi 5 və daha çox olan və qarşı-qarşıya duran binaların, bu binaların uzun tərəfləri və yaşayış otaqlarında pəncərələri olan yan divarları arasında məsafə ən hündür binanın 1,5 H-dan az olmamalıdır.

Q e y d:

1. *Həyətyanı sahəsi olan ikillilər rayonunda yaşayış evinin pəncərələrindən (otaqlardan, mətbəxlərdən, və şüşəbənddən) qonşu həyərdə yerləşən evin və təsərrüfat ikillilərinin (qaraj, hamam, anbar) divarlarından olan məsafə, yanğın təhlükəsizliyi, sanitariya və məişət şərtlərinə görə, yanğına qarşı və sanitariya məsafələrinə riayət olunmaqla, 6 m-dən az olmamalıdır. Mal-qara və quş saxlanan ikillilərdə məsafə bu normaların 4.20. bəndinə müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.*

2. *Təsərrüfat ikillilərini həyətyanı sahənin sərhədlərindən 1m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirmək lazımdır.*

3. *Mənzil mülkiyyəməçilərinin qarşılıqlı razılığı ilə və bu normaların məcburi olan əlavə 1-də göstərilmiş tələbləri nəzərə almaqla, həmsərhəd olan həyətyanı sahələrdə təsərrüfat ikillilərini blok-birləşmə şəkilində yerləşdirmək olar.*

4.14. Birinci mərtəbəsində mənzil olan yaşayış binalarını, bir qayda olaraq, qırmızı xətdən*¹ kənarda, ondan 6 m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirmək lazımdır. Birinci mərtəbələrində yerləşən və ya onlara bitişdirilmiş ictimai təyinatlı otaqları olan yaşayış binalarını, mövcud yaşayış zonasının yenidənqurulması şəraitində isə birinci mərtəbəsində mənzil olan yaşayış binalarını da yerli əhəmiyyətli küçələrdə yerləşdirmək olar.

Həyətyanı sahəsi olan ikillilər rayonunda yaşayış evləri yerli ənənələr nəzərə alınmaqla qırmızı xətdə yerləşdirilə bilər.

4.15. Şəhər və qəsəbələrdə yaşayış zonası layihələndirilərkən, yaşayış rayonu və mikrorayonların (məhəllələrin) ərazisində əhalinin hesabi sıxlığı (adam/ha) bu normaların əlavə 4-də tövsiyə olunan göstəricilər əsasında qəbul edilməlidir.

Bununla yanaşı, mikrorayonların (məhəllələrin) hesabi sıxlığı, bir qayda olaraq, 450 adam/ha-dan çox olmamalıdır.

4.16. Yaşayış zonası layihələndirildikdə meydançaların yerləşdirilməsi nəzərə alınmalı, onların ölçüləri, yaşayış və ictimai binalaradək olan məsafələri cədvəl 2-də göstəriləndən az qəbul olunmamalıdır.

Cədvəl 2

Meydançalar	Meydançaların sahəsi (m ² /adam)	Meydançalardan yaşayış və ictimai binaların pəncərəsinədək olan məsafə, (m)
Məktəbyaşına qədər və kiçik Yaşlı məktəblilərin oyunları üçün	0,1	12
Yaşlı əhalinin istirahəti üçün	0,1	10
Təsərrüfat məqsədi və ev itlərinin gəzintiyə çıxarılmaması üçün	0,3	20 (təsərrüfat məqsədi üçün) 40 (ev itlərinin gəzintiyə çıxarılmaması üçün)
Автомобилләрin dayanacağı üçün	0,8	cədvəl 10 üzrə

Q e y d:

1. *Bədən tərbiyəsi məşğələləri üçün nəzərdə tutulan meydançalardan olan məsafə, onlarda yaranan səsə xüsusiyyətlərindən asılı olaraq müəyyənləşdirilir. Zibil köşklərindən bədən tərbiyəsi, uşaq oyunları və böyüklərin istirahəti üçün nəzərdə tutulan meydançalardək olan məsafə 20 m-dən az, təsərrüfat məqsədli meydançalardan yaşayış binasının ən uzaqda yerləşən girişinədək olan məsafə 100 m-dən çox olmamalıdır.*

*¹ *Qırmızı xətlər -şəhər və digər yaşayış məskənləri rayonlarının, mikrorayonların, məhəllələrinin, planlaşdırma sınırlarının digər elementlərinin torpaq sahələrini küçə və nəqliyyat keçidlərindən, meydanlardan ayıran sərhəddir.*

Cədvəl 2-in davamı

2. Meydançalarının sahəsi 50 % qədər aşağıdakı hallarda azaldıla bilər:

- yarımşəhra zonaları rayonlarında (bağlı binaların tikilməsi şərtilə) uşaq oyunları, yaşlıların istirahəti və bədən tərbiyəsi məşğələləri üçün meydançalar;

- 9 və daha çox mərtəbəli yaşayış binalarının tikintisi ərazisində təsərrüfat məqsədləri üçün meydançalar;

- məktəb şagirdləri və sakinlər üçün, mikrorayonun vahid idman-sağlamlıq kompleksi formalaşdırılırsa, bədən tərbiyəsi məşğələləri üçün meydançalar.

Kənd yaşayış məskəninin məskunlaşma ərazisi

4.17. Kənd yaşayış məskəninin məskunlaşma ərazisi I, II, III dərəcəli avtomobil yolları, həmçinin kənd təsərrüfatı maşınlarının hərəkəti və mal-qaranın sürülməsi üçün nəzərdə tutulan yollar ilə kəsişməməlidir.

4.18. Kənd yaşayış məskənində əsasən həyətyanı torpaq sahəsi olan 1 - 2 mərtəbəli yaşayış evləri tikilməlidir. Müvafiq əsaslandırma olduqda, hər mənzilə həyətyanı sahə nəzərdə tutulmaqla 4 mərtəbəyə qədər seksiyalı yaşayış binalarının layihələndirilməsi və tikintisi mümkündür.

4.19. Kənd yaşayış məskənində həyətyanı torpaq sahəsinin ölçüsü, qanunverijiliyə müvafiq olaraq, yerli şərait və bu normaların 4.10. bəndi nəzərə alınmaqla layihələndirmə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir.

Fərdi yaşayış evlərinin tikintisi və şəxsi təsərrüfatlar üçün torpaq sahələrinin həddləri, yerli icra hakimiyyətinin kənd nümayəndəliyi tərəfindən Azərbaycan Respublikası qanunverijiliyinə uyğun olaraq kənd yaşayış məskəninin Baş planı nəzərə alınmaqla təyin olunur.

4.20. Yaşayış otaqlarının pəncərələrindən mal-qara və quşlar saxlanılan tikililərədək (bloklaradək) olan məsafə: bir və ya iki tikili olarsa -15 m-dən, 8-dək tikili olarsa -25 m-dən, 30-dək

tikili olarsa -50m-dən, 30-dan çox tikili olarsa -100 m-dən az olmamalıdır.

Məskunlaşma ərazisində yerləşdirilən mal -qara və quşlar saxlanılan tikintilərin (blokların) sayı hər qrup üzrə 30-dan çox olmamalıdır.

Mərtəbəliyi 2-dən çox olan binalarda yaşayan əhalinin mal-qara üçün nəzərdə tutulan təsərrüfat tikililəri məskunlaşma ərazisindən kənarında yerləşdirilməlidir. Həmin binaların zirzəmisində və ya onların yaxınlığında kənd təsərrüfat məhsulları saxlanılan yeraltı anbarlar yerləşdirilə bilər. Bu anbarların ölçüləri layihə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilməlidir.

Qeyd:

1.Kənd yaşayış məskənində həyətyanı və mənzilyanı sahələrdə yerləşdirilən təsərrüfat tikililərinin ölçüləri, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII 2.08.01) tələblərinə uyğun olaraq qəbul edilməlidir.

2. Həyətyanı sahəsi olan yaşayış evlərinə bitişik təsərrüfat tikililərini qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII 2.08.01) tələblərinə əməl etməklə yerləşdirmək olar.

4.21. Kənd yaşayış məskəninin məskunlaşma ərazisində əhalinin sıxlığı (adam/ha) yerli parametrlərə istinad edilərək müəyyənləşdirilməlidir. Onlar olmazsa, göstəricilər bu normaların tövsiyə olunan əlavə 5 əsasən qəbul edilə bilər.

4.22. Kənd yaşayış məskənində tələb olunan məskunlaşma ərazisi sahəsinin ölçülərini əvvəlcədən müəyyən etmək üçün bir evə (mənzilə) düşən göstəricini (ha-la) aşağıdakı kimi qəbul etmək lazımdır:

Yaşayış evinin (mənzilin) həyətyanı sahəsi - (m ²) olduqda	ha
2000	0,25 - 0,27
1500	0,21 - 0,23
1200	0,17 - 0,20
1000	0,15 - 0,17
800	0,13 - 0,15
600	0,11 - 0,13
400	0,08 - 0,11
Mərtəbələrinin sayı aşağıda göstərilən yaşayış binaları tikildikdə:	
2	0,04
3	0,03
4	0,02

Q e y d :

1. Yuxarı hədlər orta və kiçik şəhərlər üçün, aşağı hədlər isə çox iri və böyük şəhərlər üçün qəbul edilir.

2. Kənd yaşayış məskənində mal-qaranın keçirilməsi üçün ayrıca təsərrüfat keçidi (naxir yolu) nəzərə alındıqda məskunlaşma ərazisi 10 % artırılır.

3. Məskunlaşma ərazisinin sahəsi hesablanarkən aşağıdakılar istisna olunur. Tikintiyə yararsız ərazilər, qaya çıxıntıları, sıldırım enişlər, magistral suvarına kanalları, sel axarı, kəndlərarası əhəmiyyəti olan xidmət müəssisə və təşkilatların torpaq sahələri.

5. İstehsalat ərazisi Sənaye zonası (rayonu)

5.1. Sənaye müəssisələrini, bir qayda olaraq, şəhərlərin sənaye zonalarının (rayonlarının) ərazilərində ümumi köməkçi istehsalat və ya infrastruktur obyektləri olan müəssisələr qrupu (sənaye qovşaqları) tərkibində, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində isə istehsalat zonalarının tərkibində yerləşdirmək lazımdır.

5.2. Sənaye zonaları (rayonları) əhalinin iş yerinə getməyə az vaxt sərfi ilə, bu zonaların yaşayış rayonları ilə səmərəli qarşılıqlı əlaqəsi təmin edilməlidir.

Sənaye zonaları (rayonları) ərazisinin ölçüləri və istifadə olunmasının intensivliyi onların, çoxmərtəbəli tikinti-dən və yeraltı məkandan istifadə etməklə, şəhər strukturunda yerləşməsindən və şəhər ərazisinin müxtəlif sahələrinin şəhərsalma dəyərindən asılı olaraq qəbul edilməlidir.

5.3. Sənaye zonalarının funksional planlaşdırılma təşkilini, bir qayda olaraq, müəssisələrin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, əsas və köməkçi istehsalatın tikililəri şəkilində nəzərə almaq lazımdır. Onların yerləşdirilməsində gigiyena-epidemioloji və yanğın təhlükəsizliyi tələbləri, yükdaşıma dövriyyəsi və nəqliyyat növləri, o cümlədən tikintinin növbəliyi nəzərə alınmalıdır. Bununla yanaşı, bu müəssisələrdə işləyənlər və sənaye zonasının yaxınlığında

məskunlaşmış yaşayış rayonlarının əhalisi üçün qarşılıqlı əlaqəli xidmət sistemi formalaşdırılmalıdır.

5.4. Sənaye müəssisələri və digər istehsalat obyektləri, xidməti idarə və müəssisələrinin tikintisi altında olan sahə, bir qayda olaraq, bütün sənaye zonası (rayonu) ərazisinin 60 %-dən az olmamalıdır.

Q e y d :

1. Sənaye zonası (rayonu) ərazisinin istifadə olunması, sənaye müəssisələri və onlarla əlaqəli obyektlərin, həmçinin dəmir yol smansiyaları da daxil olmaqla, xidmət müəssisələrinin alındığı hasardaxili sahələrin (hasar olmadıqda şərti sərhədlər daxilində olan) cəminin sənaye zonasının baş planla müəyyənləşdirilən ümumi ərazisinə olan nisbəti kimi faizlə müəyyən olunur.

Müəssisələrin ərazisində bina və qurğuların yerləşdirilməsi üçün nəzərdə tutulmuş ehtiyat sahələri də sənaye zonası (rayonu) ərazisinin istifadə olunan hissəsinə daxil edilməlidir.

2. Sənaye müəssisəsinin sahəsinin normalaşdırılmış ölçüləri qüvvədə olan normativ sənədə (CHuII II-89) uyğun olaraq, sənaye müəssisəsinin ikinci sahəsinin ümumi sənaye meydançalarının tikintisinə aid normativ sıxlıq göstəricisinə olan nisbətinə bərabər qəbul edilir.

5.5. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin məskunlaşma ərazisində istehsalat prosesində havaya zərərli tullantılar buraxmayan, yanğın və partlayış təhlükəsi olmayan, qəbul olunmuş normadan artıq səs yaratmayan və dəmir yolu tələb olunmayan sənaye müəssisələrini yerləşdirmək olar. Bununla yanaşı, sənaye müəssisələri sahəsinin sərhədlərindən yaşayış binalarına, məktəbəqədər uşaq müəssisələrinə, ümumtəhsil məktəblərinə, səhiyyə və istirahət müəssisələrindəkə olan məsafə 50 m- dən az olmamalıdır.

Yaşayış tikililəri hüduqlarında yerləşən sənaye müəssisəsinin ətraf mühitə zərərli təsirinin aradan götürülməsi mümkün olmadıqda, müəssisənin istehsal gücünün azaldılması, istehsalat yönümünün zərərsiz istehsala dəyişdirilməsi və ya yaşayış tikililəri zonasından köçürülməsi nəzərdə tutulmalıdır.

5.6. Zərərli tullantıların təmizlənməsi və zərərsizləşdirilməsi, həmçinin səs

azaldılması üzrə bütün texniki və texnoloji tədbirlər görüldükdən sonra, məskunlaşma ərazisində zərərli tullantıların konsentrasiyası və səsənin hədd səviyyəsi təmin edilmirsə, sanitariya-mühafizə zonaları nəzərdə tutulmalıdır. Sanitariya-mühafizə zonalarının ölçüləri, sənaye müəssisələrinin yerləşdirilməsi üzrə qüvvədə olan sanitariya normalarına və Azərbaycanın «Müəssisələrin atmosfer havasına atılan tullantılarının tərkibindəki zərərli maddələrin konsentrasiyasının hesablanması metodikası»na əsasən, həmçinin bu normaların 11-ci bölməsində göstərilən səsdən mühafizə və digər tələblər nəzərə alınaraq təyin edilməlidir.

Q e y d:

1. Müəssisəyə bitişik çirkləndirilmiş ərazidə ətraf mühitin mühafizəsi ilə bağlı sağlamlaşdırma, sanitariya-gigiyena, inşaat və digər tədbirlər, o cümlədən sanitariya-mühafizə zonalarının qurulması zərərli tullantıları olan müəssisənin hesabına həyata keçirilir.

2. Partlayıcı maddələr və onların əsasında material və məmulatlar hazırlayan obyektlər üçün qadağan (təhlükəli) zona və rayonları nəzərdə tutulmalıdır. Bu zona və rayonların ölçüləri və onlarda tükəntinin aparılması müəyyən edilmiş qaydada təsdiq olunan xüsusi normativlərlə, dövlət nəzarəti və göstərilən obyektlər tabelikdə olduqları müvafiq mərkəzi icra hakimiyyəti orqanları ilə razılaşdırmaqla müəyyən edilir.

Yaşayış, icmimai və istehsalat binalarının qadağan (təhlükəli) zonaları ərazisində tikilməsinə yol verilmir.

Qadağan zonasında bina, qurğu və digər obyektlərin inşa olunmasına zərurət yaranarsa, hər konkret halda onların yerləşdirilməsi qanunvericiliyə uyğun olaraq müvafiq təşkilatlarla və Dövlət Nəzarəti orqanları ilə müəyyən edilmiş qaydada razılaşdırılmalıdır.

5.7. Məskunlaşma ərazisindən eni 1000 m-dən artıq olan sanitariya-mühafizə zonası ilə ayrılan sənaye rayonunda, sanitariya-mühafizə zonası 100 m-dək olan müəssisələri, (xüsusilə yeyinti və yüngül sənaye müəssisələrini) yerləşdirmək olmaz.

5.8. Yaşayış evlərini, məktəbəqədər uşaq müəssisələrini, ümumtəhsil məktəblərini, sağlamlıq və istirahət müəssisələrini, idman qurğularını, bağ və

parkları, bağçılıq birliklərini və bostanları sanitariya-mühafizə zonasında yerləşdirmək olmaz.

5.9. Sanitariya-mühafizə zonasının yaşıllaşdırılmasının minimum sahəsi, zonanın enindən asılı olaraq %-lə müəyyən edilir:

300 m-dək.....	60
300 m-dən 1000 m-dək.....	50
1000 m-dən 3000 m-dək.....	40

Məskunlaşma ərazisi tərəfdən eni 50 m-dən az olmayan zonanın eni 100 m-dək olduqda isə 20 m-dən az olmayan ağac-kol bitkiləri zolağı nəzərdə tutulmalıdır.

Q e y d. Sənaye və istehsalat müəssisələrində yeni ekoloji-təmizləyici qurğular qoyulduqda, göstərilən sanitariya-mühafizə zonasının eni bu qurğuların layihə gücündən asılı olaraq dəyişə bilər.

5.10. Müəssisələrin şlam, tullantı və zibillərinin, mal-qara quyruqlarının utilləşdirilməsinin qeyri-mümkünlüyü əsaslandırılırsa, həmin tullantılar üçün yığnaq yerinin yaradılmasına icazə verilir. Bu zaman sənaye rayonu və sənaye qovşaqları üçün, bir qayda olaraq, mərkəzləşdirilmiş (qruplaşdırılmış) yığnaqlar nəzərə alınmalıdır. Onlar üçün sahələr müəssisələrin həddlərindən və yeraltı su mənbələrinin sanitariya-mühafizə zonasının 2-ci kəmərinə kənarda, müvafiq sanitariya normaların, həmçinin təhlükəsizlik norma və qaydalarının tələblərinə əməl olunmaqla yerləşdirilməlidir.

Tərkibində kömür, şist, mərgümüş, qurğuşun, civə, digər yanan və toksik maddələr olan yığnaqlar, bina və qurğulardan müvafiq normativ hesablamaya ilə təyin olunan məsafədə, lakin yığnağın təhlükəli hesabi yayılma məsafəsindən yaxında yerləşdirilməməlidir.

Elmi və elmi - istehsalat zonası (rayonu)

5.11. Elmi və elmi-istehsalat zonası ərazisində elm və elmi xidmət müəssisələri, təcrübə-istehsalat və onlarla bağlı ali, orta təhsil müəssisələri, xidmət obyektləri, həmçinin mühəndis və nəqliyyat təminatı kommunikasiya və qurğuları yerləşdirilir.

Q e y d. Elmi və elmi-istehsalat zonasının tərkibi, elmi-təcrübi istehsalat obyektlərinin yerləşdirilməsi şərtləri, ətraf mühimə təsir faktorunu nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilməlidir.

5.12. Məskunlaşma ərazisinin hüdudlarında yerləşən elmi-istehsalat zonasında işləyənlərin sayı 15 min nəfərdən çox olmamalıdır.

5.13. Elmi müəssisələrin (1000 m² ümumi sahəyə düşən) torpaq sahələri (ha-la) aşağıdakı göstəricilər üzrə qəbul edilməlidir:

təbiət və texniki elm üzrə....0,14 - 0,2
ictimai elmlər üzrə.....0,1 - 0,12

Q e y d:

1. *Təcrübə tarlaları, poliqlonlar, ehtiyat əraziləri, sanitariya-mühafizə zonaları göstərilən normalara daxil edilmir.*

2. *Gösməricilərin aşağı həddi iri və çox iri şəhərlər üçün və yenidənqurma şəraitində qəbul edilməlidir.*

Kommunal-anbar zonası (rayonu)

5.14. Kommunal-anbar zonası (rayonu) ərazisində yeyinti sənayesi müəssisələri, ümuməmtəə (yeyinti və qeyriyeyinti) və ixtisaslaşdırılmış anbarları (soyuducular, kartof-tərəvəz-meyvə saxlanan yerlər), kommunal, nəqliyyat və məişət xidməti obyektlərini yerləşdirmək lazımdır.

Əhaliyə gündəlik xidmətlə əlaqədar olmayan anbar kompleksləri sistemlərini iri və çox iri şəhərlərin hüdudlarından kənarında, xarici nəqliyyat şəbəkələrinə, əsasən dəmir yolu nəqliyyatına yaxınlaşdırmaqla formalaşdırmaq lazımdır.

Dövlət ehtiyat anbarları, 1-ci qrup neft və neft məhsulları anbarları, neft və neft məhsullarını ötürmə bazaları, sıxlaşdırılmış qaz anbarları, partlayıcı materiallar anbarları, güclü təsirli zərərli maddələrin baza anbarları, yem və sənaye xammalının baza anbarları, meşə və tikinti materiallarının baza anbarları şəhərlərin ərazi və yaşıllaşdırma zonaları hüdudlarından kənarında, şəhərətrafi zonanın ayrıca anbarlar rayonunda, gigiyena-epidemiologiya, yanğın təhlükəsizliyi və müvafiq xüsusi normalara əməl olunmaqla səpələnmiş halda yerləşdirilməlidir.

Q e y d:

1. *Kiçik şəhərlərə, kənd yaşayış məskənlərinə və qrupuna xidmət edən mərkəzləşdirilmiş anbarların, əsasən rayon mərkəzlərində və ya dəmir yolu sansiyası ərazilərində, yerləşdirilməsi nəzərdə tutulmalıdır.*

2. *Ərazi ehtiyatları və qiymətli kənd təsərrüfatı sahələri məhdud olan rayonlarda, dağ işləmələri və yataqların işlənilib başa çammış, boşalmış yerin təkində yerləşmiş əlverişli sahələrdə xarəji təsirlərə dayanıqlığını və fəaliyyət etibarlılığını tələb edən yeyinti və sənaye mallarının, dəyərli sənədlərin, soyuducuların saxlanan yerlərinin və digər obyektlərinin tikilməsi mümkündür.*

5.15. Yaşayış məskənlərinə xidmət üçün nəzərdə tutulan anbarların torpaq sahələrinin ölçüləri iri və çox iri şəhərlərdə (çoxmərtəbəli anbarların tikintisi nəzərə alınmaqla) bir adam üçün 2 m², digər yaşayış məskənlərində isə - 2,5 m² hesabı ilə qəbul edilir.

Kurort şəhərlərində müalicə olunan və ya istirahət edənlərə xidmət üçün nəzərdə tutulan kommunal-anbar zonalarının ölçüləri müalicə və ya istirahət edən bir nəfərinə-6 m², bu sahələrdə tinglik-istixana yerləşdirilməsi nəzərdə tutularsa - 8m² hesabı ilə qəbul edilməlidir.

Şəhər və qəsəbələrdə kənd təsərrüfatı məhsullarının saxlanması üçün kollektiv yerlərin ümumi sahəsi bir ailə üçün 4-5 m² hesabı ilə müəyyənləşdirilir. Bu yerlərdən istifadə edəcək ailələrin sayı layihə tapşırığı ilə təyin edilir.

Tərəvəz, kartof, meyvə, yanacaq və inşaat materialları saxlanılan ixtisaslaşdırılmış və ümuməmtəə anbarların tutumu və torpaq sahələrinin ölçüləri yerli şəraitə uyğun olaraq, yerli icra hakimiyyəti və ya bələdiyyələrlə razılaşdırmaqla və tövsiyə olunan əlavə 6 nəzərə almaqla, müəyyənləşdirilir.

Q e y d. Kartof, tərəvəz və meyvə saxlanılan yerlərdən mühafizə zonasının enini 50 m nəzərdə tutmaq lazımdır.

Kənd yaşayış məskəninin istehsalat zonası

5.16. Kənd təsərrüfatı müəssisə, bina və qurğularını yerləşdirərkən onların arasında gigiyena-epidemioloji, yanğın təhlükəsizliyi və baytarlıq tələblərinə, həmçinin texnoloji layihələndirmə

normalarına əsasən vacib olan minimal məsafələr nəzərdə tutulmalıdır. Kənd təsərrüfatı müəssisələri meydançalarının tikintisinin sıxlığı qüvvədə olan normativ sənəddə (СНП II-97) göstərilənlərdən az olmamalıdır.

5.17. Yerli əhəmiyyətli elektrik xətləri, rabitə və digər xətti qurğularını növbəli əkin sahələrinin sərhədləri, yolların kənarı, meşə zolaqları və mövcud şəbəkələr boyunca yerləşdirməli, onlara əkindən kənar sahələrdən yanaşılması təmin edilməlidir.

5.18. İstehsalat zonası, bir qayda olaraq, ümumi şəbəkənin dəmir və avtomobil yolları ilə kəsişməməlidir.

Kənd təsərrüfatı müəssisələri və digər obyektlər yerləşdirilərkən bu normaların 5.6. bəndinin və 9-cu bölmənin tələbləri nəzərə alınmaqla, torpağın, yerüstü və yeraltı suların, yerüstü su hövzələrinin, su tutumlarının, hovuzların və atmosfer havasının çirklənməsinin qarşısının alınması tədbirləri nəzərdə tutulmalıdır.

6. Landşaft-rekreasiya ərazisi

Landşaft memarlığı və bağ-park tikintisi

6.1. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində, bir qayda olaraq, arasıkəsilməz yaşıllıq ərazilər sistemi və digər açıq məkanlar nəzərə alınmalıdır. Şəhər tikililəri hüdudlarında yaşıllıq ərazilərin xüsusi çəkisi (tikinti ərazisinin yaşıllaşdırma səviyyəsi) 40 %-dən, yaşayış rayonu sərhədləri daxilində isə (mik-royon ərazisinin yaşıllaşdırma sahəsinin cəmi də daxil olmaqla) 25 %-dən az olmamalıdır.

Q e y d:

1. Yarımşəhra zonasında ərazinin yaşıllaşdırma s-viyyəsi adambaşına 8 m² hesabı ilə qəbul edilməlidir.

2. Eni 1 km-dən artıq olan sanimar-mühafizə zonasının yaradılmasını tələb edən müəssisələri olan şəhərlərdə tikintinin ərazisinin yaşıllaşdırma səviyyəsi 15 %-dən az olmayaraq artırılmalıdır.

6.2. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin məskunlaşma ərazisində yerləşdirilən və ümumi istifadədə olan ərazilərin-parklar, bağlar, bağçalar, xiyabanların yaşıllıq sahəsinin ölçüləri cədvəl 3 əsasən qəbul olunmalıdır.

Cədvəl 3

Ümumi istifadədə olan yaşıllıq əraziləri	Bir adama düşən yaşıllıq ərazisinin sahəsi (m ²)			
	çox iri, iri və böyük şəhərlərdə	orta şəhərlərdə	kiçik şəhərlərdə	kənd yaşayış məskənlərində
Ümumşəhər	10	7	8(10)*	12
Yaşayış rayonlarının	6	6	-	-

* mötərizədəki ölçü əhalinin sayı 20 min nəfərədək olan kiçik şəhərlər və qəsəbələr üçün verilmişdir.

Q e y d:

1. Kurort şəhərlərində ümumi istifadədə olan ümumşəhər yaşıllıq ərazilərinin normativ göstəricilərini 50 %-dən çox olmamaq şərti ilə artırmaq olar.

2. Yarımşəhra zonasında ümumi istifadədə olan yaşıllıq ərazilərinin sahəsi 20-30 % azaldıla, çöl və meşə-çöl zonasında isə 10-20 % artırıla bilər.

3. Meşələrin əhəməsində, iri çay və su hövzələrinin sahil zonalarında yerləşdirilən orta və kiçik şəhərlərdə, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində ümumi istifadədə olan yaşıllıq ərazilərinin sahəsi 20 %-dən çox olmayaraq azaldıla bilər.

6.3. Ümumi istifadədə olan yaşıllıq ərazisi strukturunda eni 0,5 km və daha çox olan iri park və meşə-parkları 10%-dən az olmamalıdır.

Şəhər parklarına çatmaq üçün vaxt sərfi 20 dəqiqədən, planlaşdırma rayonlarının parklarına isə 15 dəqiqədən çox olmamalıdır.

Q e y d. Park, bağ və digər yaşıllıq ərazilərinə azad giriş olmalı və yaşayış rayonları tərəfdən hasar çəkilməsinə icazə verilməməlidir.

6.4. Parklara, meşə-parklara, meşə və yaşıllıq ərazilərinə eyni vaxtda gələnlərin hesabi sayı (adam/ha), aşağıdakılardan çox qəbul edilməməlidir:

şəhər parkları üçün.....100
istirahət zonalarının parkları üçün.....70
kurortların parkları üçün.....50

meşə-parkları (çəmənpark, hidropark) üçün...10
meşələr üçün.....1-3

Q e y d:

1. Yarımsəhra zonalarında bu gösməricilər 20 % azaldılmalıdır.

2. Eyni zamanda gələnlərin sayı 10-50 adam/ha olarsa, onların hərəkətinin təşkili üçün yol-cığır şəbəkəsi, meşəkənarı sahələrdə torpaq qoruyucu kolların əklməsi nəzərdə tutulmalıdır.

Eyni zamanda gələnlərin sayı 50 adam/ha və daha çox olarsa, meşə landşaftının park-landşaftına çevrilməsi üzrə tədbirlər nəzərdə tutulmalıdır.

6.5. Çox iri, iri və böyük şəhərlərdə şəhər və rayon əhəmiyyətli parklarla yanaşı, sahəsinin ölçüləri layihələndirmə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilən, ixtisaslaşdırılmış uşaq, idman, sərgi, zooloji və digər parklar, həmçinin botanika bağları layihələndirilməlidir.

Uşaq parklarının təxmini ölçüləri bu normaların tövsiyə olunan əlavə 9-da göstərilən parametrləri üzrə hesablanan meydançalar və idman qurğuları daxil edilməklə bir adam üçün 0.5 m² hesabı ilə qəbul edilə bilər.

6.6. Estetik dəyəri olan, təbiiyi yüksək səviyyədə qorunub saxlanılmış landşaftların ərazilərində milli və təbii parklar formalaşdırmaq lazımdır. Milli və təbii parkların memarlıq-fəza təşkili, onların ərazisinin elmi, mədəni-maarif və rekreasiya məqsədilə istifadə olunması və bir qayda olaraq, qoruq, qoruq-rekreasiya, rekreasiya və təsərrüfat zonalarına ayrılması nəzərdə alınmalıdır.

6.7. Park və bağları yerləşdirərkən mövcud olan bitki və su hövzələri sahələrinin maksimum qorunması təmin edilməlidir.

Parkların, bağların və bağçaların sahəsi (ha-la), aşağıdakı göstəricilərdən az olmamalıdır:

şəhər parkları..... 15

planlaşdırma rayonlarının parkları..... 10

yaşayış rayonlarının bağları.....3

bağçalar..... 0,5

(yenidənqurma şəraitində bağçaların sahəsi göstərilənlərdən az qəbul edilə bilər).

Park və bağların ərazisinin ümumi balansında yaşıllıq ərazisinin sahəsi 70 %-dən az olmamalıdır.

6.8. Subasma ərazilərində parklar salınarkən bu normaların 8-ci bölməsinin və qüvvədə olan normativ sənədin (СНП 2.06.15) tələblərinə əməl olunmalıdır.

6.9. Bulvarlar və xiyabanlar piyadaların kütləvi hərəkəti istiqamətində yerləşdirilməlidir. Bulvarın yerləşdirilməsi, uzunluğu və eni, həmçinin küçənin eninə kəsiyində onun yeri, küçənin memarlıq-fəza həlli və tikintisi nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir. Bulvar və xiyabanlarda qısa vaxtlı istirahət üçün meydançalar nəzərdə alınmalıdır.

Bir zolaqlı olan və küçənin mərkəz oxu boyu yerləşdirilən bulvarın eni-18m, küçənin bir tərəfində, nəqliyyat yolu və tikililər arasında, yerləşdirilən bulvarın eni isə 10 m-dən az qəbul edilməməlidir.

6.10. Ümumi istifadədə olan yaşıllıq əraziləri abadlaşdırılmalı və bu ərazilərdə kiçik memarlıq formaları: fəvvarə, hovuz, pilləkən, pandus, talvar, çıraq, dayaq divarları və s. quraşdırılmalıdır. Çıraqların sayı ərazini işıqlandırma normalarına əsasən müəyyənləşdirilməlidir.

6.11. Landşaft-rekreasiya ərazilərinin yol şəbəkəsi (xiyabanlar, yollar və cığır) piyada hərəkətinin əsas yolları istiqamətlərinə uyğun olaraq, dayanacaqlara, oyun və idman meydançalarına ən qısa olan məsafələri müəyyənləşdirməklə, imkan daxilində az mailliklə trasslaşdırılmalıdır. cığırın eni 0,75 m-dən (bir nəfər adamın hərəkət zolağının eni) az qəbul edilməməlidir.

Landşaft-rekreasiya əraziləri hüdudlarında meydançaların və yol-cığır şəbəkəsinin örtüyü tavalardan, çınqıl və digər möhkəm mineral materiallardan nəzərdə tutulmalıdır.

Müstəsna hallarda asfalt örtüklərdən də istifadə oluna bilər.

6.12. Bina və qurğulardan, həmçinin mühəndis avadanlığı obyektlərindən ağac və kollaradək məsafə cədvəl 4 əsasən qəbul edilməlidir.

cədvəl 4

İstirahət və kurort zonaları

Bina, qurğu, və mühəndis abadlaşdırma obyektı	Bina, qurğu, obyektədən ağacın gövdəsi və kolluğun oxunadək məsafə (m)	
	ağacın gövdəsinin	kolluğun
Bina və qurğunun xarici divarı	5,0	1,5
Tramvay yolunun kənarı	5,0	3,0
Bağ ciğirinin və səkinin kənarı	0,7	0,5
Küçənin nəqliyyat hərəkəti hissəsinin kənarı, yolun möhkəmləndirilmiş kənarı, xəndəyin qaşığı	2,0	1,0
İşıqlandırma şəbəkəsinin və tramvayın dirəyi, körpüdayağı, və estakada	4,0	-
Yamacın, terrasın ətəyi	1,0	0,5
Dayaq divarının daxili tərəfinin kənarı və ya ətəyi	3,0	1,0
Yeraltı şəbəkələr: - qaz, kanalizasiya - istilik şəbəkəsi (kanalın, tunelin divarı və ya kanala qoyulmadıqda, qabığı) - su kəməri, drenaj - elektrik güc və rabitə kəmərləri	1,5 2,0 2,0 2,0	1,0 - 0,7

Q e y d:

- Göstərilən normalar qol - budağının diametri 5 m-dən çox olmayan ağaclara aiddir və diametri bu-dan böyük ağaclar üçün artırılmalıdır.
- Hava elektrik verilişi xətlərindən ağaclaradək məsafə elektrik qurğularının quraşdırılması qaydalarına (ПЭУ) əsasən qəbul edilməlidir.
- Binaların yaxınlığında əkilən ağaclar bu normaların 11ci bölməsində göstərilən tələblər hüdudlarında, yaşayış və ictimai binaların insolyasiyası və işıqlanmasına mane olmamalıdır.

6.13. Şəhərlərin yaşıllıq zonalarında şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri qruplarının ting materialları ilə təmin olunmasını nəzərə almaqla, ağac və kol bitkilərinin şitilliyi və gül-oranjereya təsərrüfatının yaradılması nəzərdə tutulmalıdır. Şitilliyin sahəsi 80 ha-dan az olmamalıdır. Əhalinin ümumi istifadəsində olan yaşıllıq əraziləri ilə təmin olunma səviyyəsi, sanitariya-mühafizə zonalarının ölçüləri, bağçılığın inkişafı, təbii-iqlim və yerli şəraitin digər xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, şitilliyin sahəsi bir adam üçün $0,4m^2$ hesabı ilə nəzərdə tutulmalıdır.

6.14. Qısa müddətli kütləvi istirahət zonaları yerləşdirilərkən ictimai nəqliyyatda bu zonalara gediş üçün vaxt sərfinin, bir qayda olaraq, 1,5 saatdan çox olmaması nəzərdə tutulmalıdır.

İstirahət zonaları ərazilərinin ölçüləri, bir qayda olaraq, istirahətə gələn hər bir adama $500-1000 m^2$ hesabı ilə, o cümlədən aktiv istirahət növü üçün intensiv istifadə olunan hissəsinin ölçülərini istirahətə gələn hər bir adama $100 m^2$ -dan az olmamaq şərti ilə qəbul edilməlidir.

Kütləvi qısa müddətli istirahət zonasının sahəsi 50 ha-dan, yarımşəhra ərazisində isə 30 ha-dan az qəbul edilməməlidir.

İstirahət zonalarını sanatoriya, məktəbəqədər uşaq sanatoriya-müalicə müəssisələri, bağçılıq təsərrüfatları, avtomobil yollarının ümumi şəbəkəsi və dəmir yollarından 500 m-dən, istirahət evlərindən isə 300 m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirmək lazımdır.

6.15. Meşə-parkların, istirahət və kurort zonalarının sərhədlərində yerləşdirilən avtomobil dayanacaqlarının ölçüləri layihə tapşırıqına əsasən, göstəricilər olmadıqda isə bu normaların tövsiyə olunan əlavə 8-nə əsasən müəyyənləşdirilir.

6.16. Kurort zonası, təbii müalicə faktorları üstünlük təşkil edən, mikroiklim, landşaft və sanitariya-gigiyena şəraiti daha əlverişli olan ərazilərdə yerləşdirilməlidir.

Onun hüdudları daxilində, ümumkurort mərkəzi, kurort və digər ümumi istifadə olunan yaşıllıq əraziləri, çəmənlilər daxil olmaqla ictimai mərkəzləri formalaşdıran sanatoriya-kurort, müalicə, istirahət və turizm müəssisələri, həmçinin müalicə və istirahət edənlər üçün xidmət kompleksləri yerləşdirilməlidir.

6.17. Kurort zonaları layihələndirilərkən aşağıdakılar nəzərə alınmalıdır:

- uzunmüddətli istirahət nəzərdə tutulan sanatoriya-kurort müəssisələrinin səsinə normativ-

lərlə qəbul edilmiş səviyyəsi hüdudlarında olan ərazilərdə yerləşdirilməsi;

- uşaq sanatoriya-kurort və sağlamlığı bərpa müəssisələrinin böyüklər üçün nəzərdə tutulan müəssisələrdən aralı, 100 m-dən az olmayan yaşillıq zolağı ilə ayrılmaqla yerləşdirilməsi;

- müalicə və istirahət edənlərə xidmət ilə əlaqəsi olmayan sənaye, kommunal-anbar obyektlərinin, yaşayış və ictimai binaların kurort zonasından kənara köçürülməsi;

- nəqliyyat hərəkətinin məhdudlaşdırılması və tranzit nəqliyyat axınının tamamilə ləğv edilməsi.

Sanatoriya-kurort və sağlamlığı bərpa müəssisələrinin xidmət personalının məskunlaşması üçün mənzil tikintisi kurort zonası xaricində, işə gəlmək üçün 30 dəqiqədən çox olmayan vaxt sərfi şərt ilə yerləşdirilməlidir.

6.18. Kurort zonalarında yerləşdirilən və müalicə profili eyni və ya bir-birinə yaxın olan sanatoriya-kurort və sağlamlığı bərpa müəssisələrini, bir qayda olaraq, tibb, mədəni-məişət, təsərrüfat xidmətinin mərkəzləşdirilməsi və vahid memarlaşma-fəza həlli təmin edilməklə, komplekslərdə birləşdirmək lazımdır.

6.19. Yeni layihələndirilən sanatoriya-kurort və müalicə müəssisələrinin torpaq sərhədlərindən məsafə, (m-lə), aşağıdakı göstəricilərdən az olmamaqla, qəbul edilməlidir:

kommunal təsərrüfatı müəssisələrinin yaşayış tikililərinə və anbarlaradək.....	500
(yenidənqurma şəraitində.....)	100
dərəcələrdən asılı olaraq avtomobil yollarınadək:	
I, II, III.....	500
IV.....	200
bağçılıq təsərrüfatlarınadək.....	300

6.20. Kurort zonalarının ümumi istifadəsində olan ərazilərin ölçüləri, sanatoriya-kurort və müalicə müəssisələrində, bir adam üçün (m²) aşağıdakı kimi təyin edilməlidir;

ümumkurort mərkəzlərində	10
yaşıllaşdırılmış mərkəzlərdə.....	100

Q e y d. Dəniz sahil və dağ rayonlarının mövjud kurortlarında ümumi istifadədə olan yaşillıq ərazilərinin sahəsi 50 %-dən çox olmayaraq azaldıla bilər.

6.21. Kurort və istirahət zonalarında yerləşən çimərliklərin sahəsi aşağıdakı

göstəricilərdən az olmamaq şərt ilə qəbul edilməlidir. (bir nəfərə m²):

dəniz.....	5
çay, göl.....	8
uşaqlar üçün dəniz, çay, göl.....	4

Kənd təsərrüfatına yararlı torpaqlarda yerləşdirilən çay və göl çimərliklərinin sahəsi bir nəfərə 5m² hesabı ilə qəbul edilməlidir.

Hərəkətləri məhdud olan müalicə olunanlar üçün ixtisaslaşdırılmış müalicə çimərliklərinin sahəsi bir adama 8-12 m² hesabı ilə qəbul edilir.

Çimərliyin sahilboyu zolağının adambaşına düşən minimum uzunluğu (m-lə) dəniz çimərliyində - 0,2, çay və göl çimərliklərində - 0,25-dən az olmamaqla qəbul olunur.

Eyni vaxtda çimərliklərə gələnlərin sayı çimərliklərin eyni zamanda istifadə olunmasına aid aşağıda göstərilən əmsallar nəzərə alınmaqla hesablanmalıdır:

sanatoriya çimərlikləri.....	0,6 - 0,8
istirahət və turizm müəssisələri.....	0,7 - 0,9
yerli əhalinin istifadəsində olan.....	0,2
putyovkasız istirahət edənlərin istifadəsində olan.....	0,5

7. Xidmət müəssisələri və idarələri

7.1. Xidmət müəssisələri və idarələri, bir qayda olaraq, ictimai mərkəzlərin ictimai sərnişin nəqliyyatı şəbəkəsi ilə əlaqəli formalaşdırılması nəzərə alınmaqla, şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri ərazisində yaşayış və iş yerlərinin yaxınlığında yerləşdirilir.

Xidmət müəssisələri və idarələri hesablanarkən, müəyyən olunmuş qaydada işlənilən hazırlanan sosial-təminat normalarını qəbul etmək lazımdır. Təxmini hesablamalar üçün xidmət idarə və müəssisələrinin sayı, onların torpaq sahələrinin ölçüləri bu normaların tövsiyə olunan əlavə 7-yə uyğun olaraq qəbul edilə bilər.

Q e y d. Bu bölmədə və tövsiyə olunan əlavə 7-də göstərilməyən xidmət idarə və müəssisələrin yerləşdirilməsi, tutumu və torpaq sahələrinin ölçüləri layihə tapşırığına əsasən qəbul edilməlidir.

7.2. Yaşayış tikililəri ərazisində yerləşdirilən idarə və müəssisələrin

əhaliyə xidmət radiusu cədvəl 5-də göstəriləndən artıq olmamalıdır.

Cədvəl 5

Xidmət idarə və müəssisələri	xidmət radiusu (m)
Məktəbəqədər uşaq müəssisələri*	
- Şəhərlərdə	300
- Kənd yaşayış məskənlərində və 1-2 mərtəbəli tikililəri olan kiçik şəhərlərdə	500
Ümumtəhsil məktəbləri*	750 (ibtidai sinif üçün 500)
İdman - sağlamlıq məşğələləri üçün otaqlar	500
Yaşayış rayonlarının bədən tərbiyəsi - idman mərkəzləri	1500
Poliklinikalar və onların şəhərlərdə filialları**	1000
Süd mətbəxinin paylama məntəqələri	500
1 - 2 mərtəbəli tikililər zonasında süd mətbəxinin paylama məntəqələri	800
Şəhərlərdə apteklər	500
1 - 2 mərtəbəli tikililər zonasında apteklər	800
Yerli əhəmiyyəti olan yerli ticarət, ictimai-iaşə və məişət xidməti müəssisələri:	
- şəhərlərdə, tikililərdən asılı olaraq:	
çox mərtəbəli	500
1 - 2 mərtəbəli	800
- kənd yaşayış məskənlərində	2000
Rabitə bölmələri və əmanət banklarının filialları	500

* Göstərilən xidmət radiusları ixtisaslaşdırılmış və sağlamlıq məktəbəqədər uşaq müəssisələrinə, ixtisaslaşdırılmış ümumi tipli körpələr evi-uşaq bağçalarına və ümumtəhsil məktəblərinə (dilçilik, riyaziyyat, idman və s) şamil edilmir. Kənd yaşayış məskənlərində ümumtəhsil məktəblərinin xidmət radiusu layihə tapşırığına əsasən qəbul edilə bilər.

**Kənd yaşayış məskənlərində poliklinikalar, ambulatoriyalar, feldşer-mama məntəqələri və apteklər, nəqliyyatdan istifadə etməklə 30 dəqiqəlik məsafədə yerləşdirilməlidir.

Q e y d:

1. Yarımşəhra zonasında, mürəkkəb relyef şəraitində yerləşdirilən obyektlər üçün cədvəldə göstərilən xidmət radiusları 30 % azaldılmalıdır.

2. İbtidai sinifləri olan ümumtəhsil məktəblərinə uşaqların yanaşma yolunun magistral küçələrin nəqliyyat yolu ilə eyni səviyyədə kəsişməsinə yol verilmir.

Cədvəl 5-in davamı

3. Kənd yaşayış məskənlərində ümumtəhsil məktəblərinin xidmət radiusu yerli şəraitlə əlaqədar və ya layihə tapşırığına əsasən qəbul edilir.

7.3. Məskunlaşma sisteminin mərkəzləri olan şəhərlərdə əhaliyə xidmət edən idarə və müəssisələrin sayı, tərkibi və tutumu təyin edilərkən, əlavə olaraq məskunlaşma sisteminin böyük, iri və çox iri şəhər mərkəzinə getmək üçün 2 saatdan, kiçik və orta şəhər mərkəzinə isə 1 saatdan çox vaxt itirəcək şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin əhalisi nəzərə alınmalıdır. Tarixi şəhərlərdə həmçinin turistlər də nəzərə alınmalıdır.

7.4. Kənd yaşayış məskənlərində əhaliyə xidmət edən idarə və müəssisələr 30 dəqiqəlik piyada hərəkəti hüdudlarında olan, hər bir yaşayış məskəninə əhalisinin ilkin xidmət növü ilə təmin olunması şərti ilə yerləşdirilməlidir. Kənd məskənləri qrupu üçün daha yüksək səviyyəli xidmət obyektləri nəzərdə tutulmalıdır.

7.5. Xidmət müəssisələri və təşkilatlarının binalarından və onların torpaq sahələrinin sərhədindən ən yaxında yerləşən tikililərə qədər olan məsafə cədvəl 6-da göstərilənlərdən az olmamalıdır.

Cədvəl 6

Xidmət müəssisələri və idarələrinin binaları (torpaq sahələri)	Xidmət müəssisələri və idarələrin binalarından (torpaq sahələrinin sərhədlərindən) olan məsafə, (m-lə)			
	qırmızı xətlərdə		Yaşayış binalarının divarlarına	Ümumtəhsil məktəb, məktəbəqədər uşaq və müalicə müəssisələrində
	Şəhər və qəsəbələrdə	Kənd Məskənlərində		
Məktəbəqədər uşaq müəssisə və ümumtəhsil Məktəbləri (binanın divarları)	25	10	İnsolyasiya və işıqlanma normaları üzrə	

Cədvəl 6-in davamı

Xammalın təkrar emalı üzrə qəbul məntəqələri	-	-	20*	50
Yanğın söndürmə deposu	10	10		-
Ənənəvi dəfnəmə qəbristanlıqları	6	6	300	300

**pəncərə və girişləri olan*
Q e y d:
 1. Uşaq müəssisələri və yeni yerləşdirilən xəstəxanaların sahələri magistral küçələrə bitişməməlidir.
 2. Bağlı elan olunmuş ənənəvi qəbristanlıqda axırıncı dəfndən 25 il keçdikdən sonra, onunla yaşayış zonası arasında məsafə 100 m-dək azaldıla bilər.
 Kənd yaşayış məskənlərində və yenidənqurma işləri aparılacaq şəhərlərin rayonlarında qəbristanlıqdan yaşayış, uşaq və müalicə müəssisələrinin binalarınadək olan məsafəni yerli gigiyena-epidemioloji nəzarət xidmətləri ilə razılaşdırmaqla, lakin 100 m-dən az olmamaq şərti ilə qısalınmaq olar.
 3. Xammalın təkrar emalı üzrə qəbul məntəqələri yaşıllıq zolağı ilə təcrid olunmalı və onlara yanaşmaq üçün nəqliyyat yolları nəzərdə tutulmalıdır.
 4. Xəstəxanaların torpaq sahələrində təsərrüfat zonası, yoluxucu, qeyri-yoluxucu xəstələrinin müalicəsi üçün və patoloji-anatomiya korpuslarına ayrı - ayrı avtomobil girişləri nəzərdə tutulmalıdır.

8. Nəqliyyat və küçə - yol şəbəkəsi

8.1. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri layihələndirilərkən bütün funksional zonalarla, məskunlaşmanın digər yaşayış məskənləri ilə, şəhəratrafı ərazilərdə yerləşən obyektlərlə, şəhərdənkənar avtomobil nəqliyyat obyektləri və ümumi şəbəkəsi olan avtomobil yolları ilə əlverişli, rahat, sürətli və təhlükəsiz nəqliyyat əlaqəsini təmin etməklə məskunlaşmanın planlaşdırma strukturu və ona bitişik ərazilərlə əlaqəli vahid nəqliyyat və küçə-yol şəbəkələri sistemi nəzərdə tutulmalıdır.

8.2. Şəhər zəhmətkeşlərinin 90 %-nin yaşadığı yerdən iş yerinə kimi (bir

tərəfə) vaxt sərfi aşağıdakı göstəricilərdən artıq olmamalıdır:

əhalinin sayı (min nəfər)	vaxt sərfi (dəqiqə)
2000.....	45
1000.....	40
500.....	37
250.....	35
100 və daha az.....	30

Digər yaşayış məskənlərindən mərkəzi şəhərə hər gün işə gələnlər üçün göstərilən vaxt sərfini iki dəfədən çox olmamaq şərti ilə artırmaq olar.

Kənd yaşayış məskənləri əhalisinin, kənd təsərrüfatı müəssisəsinin sərhədləri daxilində əmək fəaliyyəti ilə əlaqədar hərəkətinə (piyada və ya nəqliyyatdan istifadə etməklə) vaxt sərfi, bir qayda olaraq, 30 dəqiqədən artıq olmamalıdır.

Q e y d:

1. Əhalisinin sayı 2 mln-dan çox olan şəhərlər üçün maksimum vaxt sərfi faktiki məskunlaşma, istehsal qüvvələrinin yerləşdirilməsi və nəqliyyat sistemlərinin inkişaf səviyyəsi nəzərə alınmaqla xüsusi əsaslandırmaqla müəyyən edilir.

2. Şəhər əhalisinin hesabi sayının aralıq gösməricilərində vaxt sərfi, inmpolyasiya ilə müəyyən edilir.

8.3. Küçə, yol və nəqliyyat kəsişmələri şəbəkəsinin nəqliyyatı buraxma qabiliyyəti, avtomobillərin saxlanma yerlərinin sayı hesabi müddət üçün avtomobiləşdirmə səviyyəsi nəzərə alınmaqla 1000 nəfərə 3-4 taksi və 2-3 idarə avtomobili daxil olmaqla 200-250 mi-nik avtomobilləri, avtoparkın tərkibindən asılı olaraq 25-40 yük avtomobilləri müəyyən edilməlidir.

Əhalinin sayı 100 min nəfərdən çox olan şəhərlər üçün 1000 nəfərə motosikl və mopedlərin sayı orta hesabla 50-100 vahid, digər yaşayış məskənləri üçün 100-150 vahiddən az qəbul edilməməlidir.

Digər yaşayış məskənlərindən şəhər mərkəzinə gələn və tranzit avtomobillərin sayı xüsusi hesablama ilə müəyyən ediləcəkdir.

Göstərilən avtomobiləşdirmə səviyyəsi, yerli şəraitdən asılı olaraq artırıla və ya azaldıla bilər.

Şəhərdənkənar nəqliyyat

8.4. Sərnişin vağzalları (dəmir yolu, avtomobil, su nəqliyyatı və aerovağzallar) şəhər mərkəzinin vağzallar arasına yaşayış və sənaye rayonları ilə nəqliyyat əlaqəsini təmin etməklə yerləşdirilməlidir. İki və daha çox nəqliyyat növü üçün birgə və ya birləşdirilmiş sərnişin vağzallarının nəzərdə tutulmasına yol verilir.

İldə 2 mln nəfərdən az olmayan sərnişin axınlı aeroportların xidmət etdiyi şəhərlərdə şəhər aerovağzalları, digər hallarda isə, hava nəqliyyatı agentliyi və ya təyyarə sərnişinlərinin qəbulu və yola salınma üçün məntəqələr yaradılmalıdır.

8.5. Dəmir yollarının ümumi şəbəkəsinin yeni çeşidləmə stansiyaları şəhər hüdudlarından kənarında, sərnişin qatarlarının texniki stansiyaları, qatarların ehtiyat parkları, dəmir yolu və avtomobil nəqliyyatlarının yük stansiyaları və konteyner meydançaları isə məskunlaşma ərazisindən kənarında yerləşdirilməlidir.

Məskunlaşma ərazisinin hüdudlarında uzun müddət qalaqlanmış halda saxlanılan yüklərin anbar və meydançaları kommunal-anbar zonalarına köçürülməlidir.

8.6. İri və çox iri şəhərlərin şəhəratrafi zonalarında tranzit qatarların buraxılması üçün ümumqovşaq əhəmiyyətli çeşidləyici və yük stansiyaları nəzərə alınmaqla dolama yolları layihələndirilməlidir.

Şəhəratrafi və şəhərdaxili sərnişin nəqliyyatının intensivliyi saatda 10 cüt qatardan çox olduqda, şəhərlərdə dəmir yollarının baş sahələrində əlavə yollar, lazım gələrsə, şəhər sürət nəqliyyatı ilə qarşılıqlı əlaqəni təmin edən dəmir yolu girəcəklərinin dərinlikdə qurulması nəzərdə tutulmalıdır.

8.7. I və II dərəcəli dəmir yolu xətlərinin bir-biri ilə müxtəlif səviyyələrdə kəsişmələri yaşayış məskənlərindən kənarında, III və IV dərəcəli dəmir yolu xətlərinin bir-biri ilə müxtəlif səviyyələrdə kəsişmələri isə məskunlaşma ərazilərindən kənarında nəzərdə tutulmalıdır.

Yaşayış məskənləri daxilində dəmir yollarının küçə və avtomobil yolları ilə, həmçinin ictimai elektrik sərnişin nəqliyyat xətləri ilə bir səviyyədə kəsişmələri qüvvədə olan normativ sənədin (СНДП II-39) tələbləri əsasında nəzərə alınmalıdır.

8.8. Yaşayış tikililərini dəmir yolundan, kənar dəmir yolunun mərkəzi oxundan eni 100 m olan sanitariya-mühafizə zonası ilə ayırmaq lazımdır. Dəmir yolları çökəklikdə yerləşdirildikdə və ya qüvvədə olan normativ sənədin (СНДП II-12) tələblərinə əsasən səsdən xüsusi mühafizə tədbirləri həyata keçirildikdə, sanitariya-mühafizə zonasının eni 50 m qədər azaldıla bilər.

Çeşidləmə stansiyaları və yaşayış tikililəri arasındakı məsafə, yük dövriyyəsinin həcmi, daşınan yüklərin yanğın və partlayış təhlükəsi, səs və titrəmənin yolverilmə həddi nəzərə alınmaqla, hesablamaya əsasən qəbul edilir.

Dəmir yolu üçün ayrılmış torpaq sahəsi zolağının kənarındakı sanitariya-mühafizə zonasında sahəsinin ən azı 50 %-nin yaşıllaşdırılması şərti ilə avtomobil yollarının, qarajların, avtomobil dayanacaqalarının, anbarların və kommunal-məişət təyinatlı müəssisələrin yerləşdirilməsi mümkündür.

Bağ sahələrinin sərhədlərinə qədər sanitariya-mühafizə zonasının eni 50 m-dən az olmamalıdır.

8.9. Ümumi şəbəkənin I – III dərəcəli avtomobil yolları qüvvədə olan normativ sənədlərin (СНДП 2.05.02) və “Avtomobil yollarının layihələndirilməsi, tikintisi, yenidənqurulması və təmiri” Qaydaların tələblərinə əsasən, bir qayda olaraq, yaşayış məskənlərindən kənar keçmək şərti ilə layihələndirilməlidir.

Göstərilən yolların perspektivdə yenidən qurulmasını təmin etmək üçün torpaq yatağının qaşından yaşayış məskənlərinin tikililərinə qədər olan məsafə 200 m-dən az olmamalıdır. Tikililəri avtomobillərin səmindən və zərərli qazlardan mühafizə etmək üçün yol boyu

eni 10 m-dən az olmayan yaşıllaşdırma zolağı nəzərdə tutulmalıdır.

Ümumi şəbəkənin yolları yaşayış məskənləri ərazilərindən keçdiyi hallarda onları bu normaların tələbləri nəzərə alınmaqla layihələndirmək lazımdır.

8.10. Şəhər mərkəzindən şəhərətrafi kütləvi istirahət zonalarına, aeroportlara, məskunlaşma sisteminin digər yaşayış məskənləri istiqamətlərinə qeyri-bərabər nəqliyyat axınıni təmin edən, şəhərətrafi zonadan keçən şəhər magistrallarının davamı olan avtomobil yolları, istiqaməti dəyişdirilə bilən hərəkət nəzərə alınmaqla, yolun işlək hissəsinin eni, bir qayda olaraq, bir saatda maksimum avtomobil axınına uyğun olaraq qəbul edilir.

Məskunlaşma sisteminə daxil olan şəhərlərin şəhərətrafi zonaları hüduqlarında avtomobil yolları bu normaların tövsiyə olunan əlavə 8 müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

8.11. Aerodrom və vertodromlar məskunlaşma əraziləri üçün müəyyən olunmuş sanitariya normalarına və qüvvədə olan normativ sənədə (ГОСТ 22283) uyğun olaraq uçuşun təhlükəsizliyini və aviasiya səsini hədd səviyyəsini təmin etməklə, məskunlaşma ərazisindən və əhalinin kütləvi istirahət zonalarından qüvvədə olan normativ sənədin (СНП 2.05.08) tələblərinə müvafiq olan məsafədə yerləşdirilməlidir.

Fəaliyyətdə olan aeroport rayonlarında yeni yaşayış əraziləri və kütləvi istirahət zonaları yerləşdirilərkən həmin tələblərə riayət olunmalıdır.

8.12. Aerodromların əhatə zonalarında hava gəmilərinin uçuşuna təhlükə yarada biləcək və ya aerodromların naviqasiya vasitələrinin normal işləməsinə mane olajaq binaların, yüksək gərginlikli elektrik xətlərinin, radiotexniki və digər qurğuların yerləşdirilməsi tabeliyində aerodromlar olan müəssisə və idarələrlə razılaşıdırılmalıdır. Obyektlərin yerləşdirilməsinin razılaşıdırılmasına aid tələblər bu normaların mütləq olan əlavə 2-də göstərilmişdir.

8.13. Dəniz və çay limanları məskunlaşma ərazilərindən kənarında, yaşayış tikililərindən ən azı 100 m. məsafədə yerləşdirilməlidir.

Yeni dəniz və çay limanlarının ərazi sərhədlərindən yaşayış tikililərindən olan məsafə, (m-lə) aşağıda göstəricilərdən az olmamalıdır:

tozlanan yüklərin doldurulması, boşaldılması və saxlanması rayonlarının sərhədlərindən... 300
tez alışan və maye yanacaq doldurma-boşaltma qurğularından və çənlərdən, anbarların dərəcələrinə görə:

I.....200

II və III.....100

balıqçılıq rayonu limanının (balığı yerində emal etmədən) sərhədlərindən..... 100

Q e y d:

1. Yanğın avtomobillərinin çaylardan, göllərdən və digər su ehtiyatı olan mənbələrdən su götürmək məqsədi ilə onlara yan almaq üçün keçidlər, o cümlədən pirsələr və digər mühəndis qurğuları nəzərdə tutulmalıdır.

2. Yüklərin dövriyyəsi az olan limanlarda sərnişin və yük limanlarının birləşdirilməsinə icazə verilir.

8.14. Yüklərin rayonlarının sahilyanı ərazisinin eni, (m-lə), aşağıda göstərilənlərdən çox olmamaqla qəbul edilməlidir:

dəniz limanı üçün.....400

çay limanı üçün300

körpü (gəmilərin yanılması üçün).....150

gəmilərin mövsümi hərəkətləri arasındakı

müddətdə kütləvi yüklərin saxlanmasını təmin

edən xüsusi təyinatlı çay limanları400

Müvafiq əsaslandırma olarsa, ərazinin göstərilən eni artırıla bilər.

Gəmiçilik kanalları, şlyuzlar və başqa gəmi keçirən hidrotexniki qurğular boyunca hər iki tərəfində yaşıllaşdırma və yerli əhəmiyyətli yol üçün istifadə edilən, tikinti aparılmasına yol verilməyən, eni 80 m-dən az olmayan zolaqlar nəzərdə tutulmalıdır.

8.15. Tez alışan və maye yanacaq anbarları üçün nəzərdə tutulmuş çay limanı rayonlarını çay aşağı, axın istiqamətində, yaşayış tikililərindən, əhalinin kütləvi istirahət yerlərindən, yanalma körpülərindən, çay vağzallarından, gəmi dayanajaqlarından, hidroelektrostansiyalardan, sənaye müəssisələrindən və körpülərdən 500 m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirmək lazımdır.

Bu rayonların göstərilən obyektlərdən aralı, çay axınının yuxarı hissəsində yerləşdirilməsinə, anbarların kateqoriyasından asılı olaraq, aşağıda göstərilən məsafələrdə (m-lə) icazə verilir:

I dərəcəli anbarlar olduqda.....5000

II və III dərəcəli anbarlar olduqda..... 3000

Dəniz yollarının naviqasiya şəraiti vasitələrinin təsir dairəsində mövcud bina və qurğuların yenidənqurulmasına və yeni binaların yerləşdirilməsinə Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyinin və Xəzər Dəniz Gəmiçilik İdarəsinin razılığı olmalıdır.

8.16. İdman klublarına, fiziki və hüquqi şəxslərə məxsus olan kiçik ölçülü gəmi dayanacaqları və sahil bazaları şəhər ətrafı zonalarında, şəhər hüdudları daxilində isə məskunlaşma ərazisindən və əhalinin kütləvi istirahət zonalarından kənarında yerləşdirilməlidir.

Qayıqların birmərtəbəli qəfəsələrdə saxlanması üçün sahənin ölçüləri (bir yer üçün), gəzinti donanması qayıqları üçün -

27m², idman qayıqları üçün - 75 m² qəbul edilməlidir.

Küçə və yol şəbəkələri

8.17. Yaşayış məskəninin küçə-yol şəbəkəsi küçə və yolların funksional təyinatı, nəqliyyat, velosiped və piyada hərəkətinin intensivliyi, ərazinin memarlıq-planlaşdırma təşkilinin və tikintisinin xüsusiyyətlərini nəzərə almaqla, fasiləsiz sistem şəklində layihələndirilməlidir.

Küçə-yol şəbəkəsinin tərkibində magistral və yerli əhəmiyyətli küçə və yolları, həmçinin baş küçələri ayırmaq lazımdır.

Şəhərlərin küçə və yollarının dərəcələri cədvəl 7-də göstərilən təsnifata müvafiq olaraq təyin edilməlidir.

8.18. Küçə və yolların hesabi parametrləri şəhərlərdə cədvəl 8, kəndlərdə isə cədvəl 9 müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

Cədvəl 7

Yol və küçələrin dərəcələri	Yol və küçələrin əsas təyinatı
<p>Respublika əhəmiyyətli avtomobil yolları:</p> <p>- sürətli hərəkətli</p> <p>- tənzimlənən hərəkətli</p>	<p>İri və çox iri şəhərlərdə uzaq yerləşən sənaye və planlaşdırma rayonları arasında sürətli nəqliyyat əlaqəsi. Şəhərdə kənar avtomobil yollarına, aeroportlara, məskunlaşma sistemində olan iri kütləvi istirahət zonalarına və yaşayış məskənlərinə çıxışlar. Magistral küçə və yollarla müxtəlif səviyyələrdə kəsişmələr.</p> <p>Yaşayış tikililəri sahələrindən kənarında üstündə yük nəqliyyatının gedişi olan yolların ayrı-ayrı istiqamət və sahələrin, şəhərin rayonları arasında nəqliyyat əlaqəsi. Ətraf avtomobil yollarına çıxışlar, küçə və yollarla, bir qayda olaraq, eyni səviyyədə kəsişmələr</p>
<p>Magistral küçələr:</p> <p>ümumşəhər əhəmiyyətli:</p> <p>- fasiləsiz hərəkətli</p> <p>- tənzimlənən hərəkətli</p> <p>rayon əhəmiyyətli:</p> <p>- Nəqliyyat - piyada</p> <p>- Piyada- nəqliyyat</p>	<p>Böyük, iri, və çox iri şəhərlərin yaşayış, sənaye rayonları və ictimai mərkəzləri arasında, həmçinin digər magistral küçələrlə şəhər və kənar avtomobil yolları ilə nəqliyyat əlaqəsi. Əsas istiqamətlər üzrə müxtəlif səviyyələrdə nəqliyyat hərəkətinin təmin olunması.</p> <p>Şəhərin yaşayış, sənaye rayonlarının, şəhərin mərkəzi ilə planlaşdırma rayonlarının mərkəzləri arasında nəqliyyat əlaqəsi. Magistral küçə və yollara, ətraf avtomobil yollarına çıxışlar, magistral küçə və yollarla eyni səviyyədə olan kəsişmələr.</p> <p>Yaşayış rayonları arasında, yaşayış və sənaye rayonları, ictimai mərkəzlər arasında nəqliyyat və piyada əlaqələri. Digər magistral küçələrə çıxışlar. Planlaşdırma rayonu daxilində piyada və nəqliyyat (əsasən ictimai sərnişin nəqliyyatı) əlaqələri</p>

Yerli əhəmiyyətli küçə və yollar: - yaşayış rayonunda küçələr	Yaşayış rayonları (mikrorayonların) ərazisində nəqliyyat (yük və ictimai nəqliyyat buraxılmamaqla) və piyada hərəkət əlaqələri. Hərəkəti tənzimlənən magistral küçə və yollara çıxışlar.
- Elmi-istehsalat, sənaye və kommunal-anbar zonalarında (rayonlarında) küçə və yollar	Zonalar (rayonlar) daxilində əsasən minik və yük nəqliyyat vasitələrinin nəqliyyat əlaqəsi. Şəhər magistral yollarına çıxışlar. Küçə və yolların kəsişmələri bir səviyyədə qurulur
- piyada küçə və yolları	İş yerləri, xidmət müəssisələri, idarə və təşkilatlarla, o cümlədən ictimai mərkəzlər daxilində, istirahət yerləri və ictimai nəqliyyatın dayanacaq məntəqələri ilə piyada əlaqəsi
- park yolları	Park və meşə-park əraziləri daxilində əsasən minik avtomobillərinin hərəkətinin nəqliyyat əlaqəsi
- keçidlər	Rayon, mikrorayon və məhəllələr daxilində yaşayış və ictimai binalara, idarə, müəssisə və şəhər tikililərinin digər obyektlərinə nəqliyyat vasitələrinin yanaşma yolları
- velosiped çığırları	Başqa növ nəqliyyat hərəkətindən azad olan yollarda velosiped ilə istirahət yerlərinə və ictimai mərkəzlərə çıxış. İri və çox iri şəhərlərdə planlaşdırma rayonları hüdudları daxilində əlaqə.

Q e y d:

1 Baş küçələr, bir qayda olaraq, nəqliyyat-piyada, piyada-nəqliyyat və piyada küçələrinin tərkibindən seçilməli və ümumşəhər mərkəzinin memarlıq-planlaşdırma quruluşunun əsasını təşkil etməlidir.

2. Şəhərlərin böyüklüyündən, planlaşdırma strukturu və hərəkətin həcmindən asılı olaraq, göstərilən küçə və yolların əsas kateqoriyalarının artırılmasına və ya onların yarımçıq tərkibdə tətbiq edilməsinə yol verilir.

Əməklə əlaqədar hərəkət vaxtının hesabi sərfi bu normalarla müəyyən edilmiş göstəricilərdən arıqdırsa, xüsusi əsaslandırma ilə bu cədvəldə əhalisinin sayı çox olan şəhərlər qrupu üçün verilmiş magistral küçə və yolların kateqoriyalarının qəbul edilməsinə yol verilir.

3.Yenidənqurma şəraitində, həmçinin rayon əhəmiyyətli küçələr üçün ancaq tramvay-piyada, trolleybus-piyada və ya avtomobil-piyada hərəkətlərini təşkil etməklə, ictimai nəqliyyat vasitələrinin buraxılması üçün təyin olunmuş magistralın və ya onların sahələrinin qurulmasına yol verilir.

4. Tarixi şəhərlərdə ümumşəhər mərkəzinin tarixi özəyinin ərazisindən yerüstü nəqliyyatın hərəkət həcminin ləğv və ya ixmisa edilməsi, dolama magistral küçələrin, nəqliyyatın hərəkətini məhdudlaşdıran küçələrin, piyada küçə və zonalarının qurulması, avtomobil dayanacaqlarının əsasən bu özəyin perimetri üzrə yerləşdirilməsi nəzərdə tutulmalıdır

Cədvəl 8

Yol və küçələrin dərəcəsi	Hərəkətin hesabi sürəti (km/ saat)	Hərəkət zolağının eni (m)	Hərəkət zolaqlarının sayı	Planda əyrilərin ən kiçik radiusu (m)	Ən böyük uzununa maillik ($^{\circ}/_{00}$)	Səkinin piyada hissəsinin eni (m)
Respublika əhəmiyyətli magistral avtomobil yolları: - sürətli hərəkətli - tənzimlənən hərəkətli	120-150 100	3,75 3,50	2-8 2	800-1200 600	$\leq 30-40$ < 50	-
Yerli əhəmiyyətli avtomobil yolları: - fasiləsiz hərəkətli - tənzimlənən hərəkətli - rayon əhəmiyyətli : nəqliyyat-piyada piyada-nəqliyyat	100 80 70 50	3,5 3,00 3,50 4,00	2 2 2-4 2	600 300 250 125	≤ 50 ≤ 60 60 40	2,25 3,0
Yerli əhəmiyyətli küçə və yollar: - yaşayış tikililəri ərazisində olan küçələr	40 30	3,00 3,00	2-3* 2	90 50	70 80	1,5 1,5

- elmi-istehsalat, sənaye və kommunal-anbar rayonlarının yerli əhəmiyyətli küçə və yolları	50 40	3,50 3,50	2-4 2	90 50	60 70	1,5 1,5
Park yolları	40	3,00	2	75	80	-
Keçidlər:						
- əsas	40	2,75	2	50	70	1,0
- ikinci dərəcəli	30	3,50	1	25	80	0,75
Piyada yolları :						
- əsas	-	1,00	Hesabla-	-	40	layihə üzrə
- ikinci dərəcəli	--	0,75	ma üzrə	-	60	
Velosiped çıxışları :						
- xüsusi	20	1,50	1-2	30	40	-
- təcrid edilmiş	30	1,50	2-4	50	30	-

* Minik avtomobillərinin dayanacaqları üçün bir zolağın istifadə edilməsi nəzərə alınmaqla.

Q e y d :

1 Küçə və yolların eni nəqliyyat və piyadaların hərəkət intensivliyindən, onun eninə profili hüdudlarında yerləşdirilən elementlərin (yolun işlək hissəsi, yeraltı kommunikasiyaların çəkilməsi üçün mexniki zolaqlar, səki, yaşıllıq və s.) tərkibindən asılı olaraq, sanitariya-gigiyena və mülki müdafiə tələbləri nəzərə alınmaqla hesablama yolu ilə müəyyənləşdirilir. Bir qayda olaraq, qırmızı xətlər arasında küçə və yolların eni, (m), aşağıdakı göstəricilər üzrə qəbul edilir: magistral yolların 50-75, magistral küçələrin 40-80, yerli əhəmiyyətli küçə və yolların 15-25.

2. Mürəkkəb relyefdə və yenidənqurma şəraitində, həmçinin şəhərsalma nöqeyi – nəzərindən ərazisinin dəyəri yüksək olan zonalarda sürətli yolların və fasiləsiz hərəkət yollarının planda ayrılmasının radiusunu azaltmaq və eninə mailliyini artırmaqla, hərəkətin hesabi sürətinin 10 km/saam azaldılmasına icazə verilir

3. Böyük, iri və çox iri şəhərlərdə maksimum gərgin iş saamlarında hərəkətin intensivliyi 40 ədəd/saamdan çox olarsa, magistral küçə və yollarda avtomobus və trolleybusların hərəkəti üçün eni 4m olan kənar zolağın, yenidənqurma şəraitində isə 20 ədəd/saamdan, çox olduqda eni 8-12 m olan ayrıca hərəkət hissəsinin qurulması nəzərə alınmalıdır.

Yük avtomobilləri hərəkətinin üstünlük təşkil etdiyi magistral yollarda hərəkət zolağının eni 4 m. qədər artırılmalıdır.

4. Köşklərin, skamyaların və s. yerləşdikləri sahələr səki və yolların piyada gedişi hissəsinin eninə daxil edilmir.

5. Yenidənqurma şəraitində yerli əhəmiyyətli küçələrdə və piyadaların iki tərəfli istiqamətdə hesabi hərəkəti 50 adam/saamdan az olduqda, eni 1 m olan səki və çıxışlar salınmasına icazə verilir.

6. Səkilər bilavasitə binaların divarlarına, dayaq divarlarına və ya çəpərlərə dirənərsə, onların enini 0.5 m-dən az olmayaraq artırmaq lazımdır.

7. Perspektiv tikini üçün hökmən ehtiyat əraziləri, yeraltı sahələr piyadaların və nəqliyyatın hərəkətinin konkret göstəriciləri nəzərə alınmaqla, magistral küçə və yolların, nəqliyyat kəsişmələrinin hesabi ölçülərinə mərhələlərlə nail olunmasına yol verilir.

8. Kiçik, orta və iri şəhərlərdə, həmçinin yenidənqurma şəraitində və nəqliyyatın bir tərəfli hərəkəti təşkil edildikdə ümumşəhər əhəmiyyətli magistral küçələrin layihələndirilməsi üçün yerli əhəmiyyətli magistral küçələrin ölçülərindən istifadə oluna bilər.

Cədvəl 9

Kənd küçə və yollarının dərəcəsi	Əsas təyinatı	hərəkətin hesabi sürəti (km/saat)	hərəkət zolağının eni (m)	Hərəkət zolaqlarının sayı	Səkinin piyada hissəsinin eni (m)
Qəsəbə yolu	Kənd yaşayış məskəninin ümumi şəbəkənin ətraf yolları ilə əlaqəsi	60	3,5	2	-
Baş küçə	Yaşayış ərazilərinin ictimai mərkəzlə əlaqəsi	40	3,5	2-3	1,5-2,25
Yaşayış zonasında olan küçə: - əsas	yaşayış əraziləri daxilində və baş küçə ilə əlaqə. İntensiv hərəkətli	40	3,0	2	1,0-1,5

Cədvəl 9-un davamı

	istiqamətlər üzrə				
- ikinci dərəcəli	Əsas yaşayış küçələri arasında əlaqə	30	2,75	2	1,0
keçid	Məhəllə daxilində yerləşən yaşayış evlərinin küçə ilə əlaqəsi	20	2,75 -3,0	1	0 -1,0
Təsərrüfat və mal-qara keçidi	Mal-qara yolu və həyətyanı sahələrə yük maşınlarının keçidi	30	4,5	1	-

8.19. Magistral yolların əsas hərəkət hissəsinin kənarından yaşayış tikililərini tənzimləyən xəttə qədər məsafə 50 m-dən, qüvvədə olan normativ sənədin (СНП II -12) tələblərini təmin edən səsdən mühafizə qurğularının tətbiq edildiyi şəraitdə isə 25 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

Yerli əhəmiyyətli küçələrin əsas hərəkət hissəsinin kənarından və ya yan keçidlərdən tikinti xəttinə qədər məsafə 25 m-dən çox olmayaraq qəbul edilməlidir. Göstərilən məsafə artırıldıqda, yanğınsöndürən maşınlarının keçməsi üçün yararlı, tikinti xəttinə 5 m - dən yaxın olmayan, 6m enində zolaq nəzərdə tutulmalıdır.

8.20. Dalan, küçə və yollarının hərəkət hissələrinin qurtaracağında avtomobillərin dönməsi üçün diametri 16 m-dən az olmayan və ictimai sərnişin nəqliyyatı vasitələrinin dönməsi üçün sonuncu dayanacağı təşkil etməklə diametri 30 m-dən az olmayan dönmə meydançaları qurulmalıdır.

Dönmə meydançalarından avtomobil dayanacağı kimi istifadə edilməsinə yol verilmir.

8.21. Hərəkəti tənzimlənən magistrall küçələrdə ayırıcı zolaqlarla hüdudlanan velosiped cığırlarının nəzərdə tutulmasına yol verilir.

Əhalinin kütləvi istirahət zonalarında və digər yaşillıq ərazilərində küçə, yol və piyada hərəkətindən təcrid olunmuş velosiped cığırları nəzərdə tutulmalıdır. Velosiped cığırları bir və ikitərəfli hərəkət istiqamətində olmaqla, onların kənarından

təhlükəsizlik məsafəsi, (m-lə), aşağıda göstərilənlərdən az olmamalıdır:

yolun işlək hissəsinə,
dayaqlara, ağaclaradək.....0,75
səkilərdək0,5
avtomobil və ictimai nəqliyyatın dayanacaq-
caqlarınadək.....1,5

Q e y d. Küçə və yolların işlək hissəsinin kənarı ilə ikiqat xətt nişanı ilə ayrılan velosiped zolaqlarının qurulmasına yol verilir. Nəqliyyat axınının hərəkəti istiqamətində zolağın eni 1,2 m-dən və qarşıdan gələn hərəkət istiqamətində 1,5 m-dən az olmamalıdır. Səki boyunca qurulan velosiped zolağının eni 1 m-dən az olmamalıdır.

8.22. Küçə və yolların işlək hissəsinin səki və yol ayırıcı zolaqlarının kənarı ilə dönmə radiusu (m-lə) aşağıda göstərilənlərdən az olmamalıdır.

magistral küçə və yollar üçün :
hərəkəti tənzimlənən..... 8
yerli əhəmiyyətli yollar üçün.....5
nəqliyyat meydançalarında.....12

Sıxlıq və yenidənqurma şəraitində hərəkəti tənzimlənən magistrall küçə və yolların dönmə radiusları azaldıla bilər. Bu halda küçə və yolların radiusları 6 m-dən, nəqliyyat meydançalarının radiusları isə 8 m-dən az qəbul edilməməlidir.

Səki kənarı daşlarla (bordiyurla) hasarlanmadıqda və həmçinin minimal dönmə radiusu tətbiq edildikdə, yanayırıcı zolaqların və yaxud xarici tərəfdən genişdirilməsi hesabına küçə və yolların işlək hissəsinin enini hər hərəkət zolağı üçün 1 m artırmaq lazımdır.

8.23. Tənzimlənməyən küçə və yolların kəsişmələrində və onlara yanaşmalarda, həmçinin piyada keçidlərində bərabəryanlı görmə üçbucaqları nəzərdə tutulmalıdır. Hərəkət sürəti 40 və 60 km/saatda olduqda, "nəqliyyat-nəqliyyat" şəraitində görmə bəra-bəryanlı üçbucağın tərəflərinin ölçüləri, müvafiq olaraq 25 və 40 m-

dən az qəbul olunmamalıdır. Hərəkət sürəti 25 və 40 km/saat-da olduqda, "piyada-nəqliyyat" şəraitində görmə düzbucaqlı üçbucağın ölçüləri müvafiq olaraq, 8x40 və 10x50 m olmalıdır.

Görmə üçbucaqları hüdudlarında binaların, qurğuların, səyyar əşyaların (köşk, furqon, reklam, kiçik memarlıq formaları və s.), ağacların və hündürlüyü 0,5 m-dən çox olan kolların yerləşdirilməsinə yol verilmir.

Q e y d. Təşəkkül tapmış əsaslı tikinti şəraitində lazımı olan görmə üçbucaqların təşkili mümkün deyilsə, piyada və nəqliyyatın hərəkət təhlükəsizliyi tənzimləmə vasitələrinin və xüsusi texniki avadanlıqlardan istifadə etməklə təmin olunmalıdır.

8.24. Məskunlaşma rayonlarında qocalar və əlillər evlərinin, səhiyyə müəssisələrinin və əhalinin kütləvi toplandığı digər təşkilatların yerləşdiyi yerlərdə mexaniki əlil arabalarının hərəkətinə imkan yaratmaq məqsədi ilə xüsusi gediş yolları nəzərdə tutulmalıdır. Bu yollar boyu şaquli maneələrin (bordiyür daşları və çıxıntılar) hündürlüyü 5 sm-dən yuxarı olmamalıdır. Dik ($100 \text{ }^{\circ}/_{00}$ -dən yuxarı) qısa rampların, həmçinin səki və piyada yolların uzununa mailliyinin $50 \text{ }^{\circ}/_{00}$ -dən yuxarı olmasına yol verilmir. $30-60 \text{ }^{\circ}/_{00}$ mailliyi olan yollar boyu, hər 100 m-dən bir, uzunluğu 5 m-dən az olmayan üfqi sahələr qurulmalıdır.

8.25. Mövcud tikililəri olan ərazinin hüdudlarında, hərəkəti tənzimlənən magistral küçə və yollarda, hər 200-300 m məsafədən bir, eyni səviyyədə piyada keçidləri nəzərdə tutmaq lazımdır.

Pilləkən və panduslarla təchiz olunmuş müxtəlif səviyyədə yerləşən piyada keçidlərini:

- sürətli hərəkət yollarında, sürətli tramvay xətlərində və dəmir yollarında hər 400-800 m-dən;

- fasiləsiz hərəkətli magistral küçələrdə isə hər 300-400 m-dən bir nəzərdə tutmaq lazımdır.

Q e y d:

1. Hərəkəti tənzimlənən magistral küçələrin işlək hissəsində piyada axını 3000 adam/saattan çox olarsa, müxtəlif səviyyələrdə piyada keçidləri qurula bilər.

2. Nəqliyyat hərəkətinin gərgin vaxtlarında inzibati və ticarət mərkəzləri, mehmanxana, teatr, sərgi və bazarların yaxınlığında piyada yolları (səki, meydan-ça və pilləkənlər) $0.3 \text{ adam}/\text{M}^2$ -dan, zavod-qabağı meydança, idman-təməşə müəssisələri, kino-teatr və vağzalların yaxınlığında isə $0,8 \text{ adam}/\text{M}^2$ -dan çox olmamaq şərti ilə piyada axının sıxlığını təmin etməklə layihələndirilməlidir.

İctimai sərnişin nəqliyyatı və piyada hərəkəti şəbəkəsi

8.26. Mikrorayon və məhəllə ərazilərinə girişlər, həmçinin binalardan keçən birbaşa keçidlər bir-birindən 300 m-dən, yenidənqurma rayonlarında perimetr boyu aparılan tikililər şəraitində isə 180 m-dən artıq olmayan məsafə nəzərdə tutulmalıdır. Hərəkəti tənzimlənən magistral küçələrin işlək hissələri ilə birləşən keçidlər, yaxın kəsişmənin dayanma xəttindən 50 m-dən və ictimai nəqliyyatın dayanacağından 20 m-dən az olmayan məsafələrdə yerləşdirilə bilər.

8.27. Mikrorayon və məhəllələrin ərazilərində, mövcud olan binaların mərtəbəliyi 5 və daha çox olduqda, bir qayda olaraq, 2 zolaqlı, 5 mərtəbədən az olduqda isə bir zolaqlı yollar nəzərdə tutulur. Bir zolaqlı yollarda bir-birindən 75 m-dən artıq olmayan məsafədə eni 6 m, uzunluğu 15 m olan dönmə meydançaları nəzərdə tutulmalıdır.

Binalardan keçən birbaşa keçidlərin enini 5,5 m qəbul etmək lazımdır.

8.28. Dalan keçidlərin uzunluğu 150 m-dən çox olmamalı və onların sonunda zibildəşiyən və yanğınsöndürən maşınların rahat dönməsi üçün ölçüləri 12x12 m olan meydançalar nəzərdə tutulmalıdır.

8.29. Səki və velosiped cığırları keçidlərin səviyyəsindən 15 sm yuxarı salınmalıdır.

Səki və velosiped cığırlarının ikinci dərəcəli keçidlərlə, məktəb və məktəb-qəfədər uşaq müəssisələrinin yaxınlığında isə həmçinin əsas keçidlərlə kəsişmələri eyni səviyyədə olan, uzunluğu müvafiq olaraq 1,5 və 3,0 m olan rampaların düzəldilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

Q e y d. 4-9 mərtəbəli ayrıca duran yaşayış binalarına və əlillərin gediş-gəlişi ilə bağlı olan obyektlərdə, uzunluğu 150 m-dən çox olmayan, ümumi eni 4,2 m-dən, az mərtəbəli (2-3 mərtəbə) tikililərdə isə eni 3,5 m-dən az olmayan səkilərlə birlikdə keçidlər qurula bilər.

8.30. İctimai sərnişin nəqliyyatının növü hesabi sərnişin axını və sərnişinin getdiyi məsafənin uzaqlığı əsasında seçilir. Müxtəlif növ nəqliyyatın daşıma qabiliyyəti və qurğuların (platformalar, minik meydançaları) parametrləri qatının hesabi müddətdə tutum norması adi yerüstü nəqliyyat növü üçün sərnişin salonu döşəməsinin boş sahəsinin 4 adam/m² və sürət nəqliyyatı üçün 3 adam/m² hesabi ilə müəyyən edilir.

8.31. Magistral küçə və yollarda yerüstü ictimai sərnişin nəqliyyatı xətləri ümumi axında nəqliyyat vasitələrinin hərəkət hissəsinin ayrılmış zolağı üzrə və ya ayrıca yolda təşkil edilməsi şərti ilə layihələndirilməlidir.

Q e y d:

1. İri və çox iri şəhərlərin mərkəz rayonlarında küçə-yol şəbəkəsinin buraxma qabiliyyəti məhdud olduqda, tramvay xətlərinin küçədən kənar sahələrdə dayaz qazılmış tunellərdə və ya estakadalarda yerləşdirilməsi nəzərdə tutula bilər.

2. Ümumşəhər mərkəzinin tarixi özəyində, ictimai sərnişin nəqliyyatı dayanacaqlarına normativ piyada gedişi məsafəsinin təmin edilməsi mümkün olmadıqda yerli xüsusi nəqliyyat şəbəkəsinin yaradılmasına yol verilir.

3 Magistrallararası ərazinin sahəsi 100 ha-dan, yenidənqurma şəraitində isə 50 ha-dan çox olduqda ictimai sərnişin nəqliyyatı xətlərinin piyada-nəqliyyat küçələri və ya ayrıca yol üzrə keçməsinə icazə verilir. İctimai sərnişin nəqliyyat vasitələrinin hər iki istiqamətdə hərəkətinin intensivliyi 30 adam/saata çox, hərəkətinin hesabi sürəti isə 40 km/saata çox qəbul edilməməlidir.

8.32. Mövcud tikililərin ərazisində ictimai sərnişin nəqliyyatı xətləri şəbəkəsinin sıxlığı, bir qayda olaraq, 1,5 - 2,5 km/km² qəbul edilməlidir.

İri və böyük şəhərlərin mərkəzi rayonlarında ictimai sərnişin nəqliyyat şəbəkəsinin sıxlığını 4,5 km/km² qədər artırmaq olar.

8.33. İctimai sərnişin nəqliyyatının yaxın dayanacağına qədər piyada gedişi məsafəsi 400 m-dək nəzərdə tutulmalıdır.

Ümumşəhər mərkəzində kütləvi gediş-gəliş obyektlərindən ictimai sərnişin nəqliyyatının ən yaxın dayanacaqlarına qədər piyada gediş məsafəsi 250 m-dən, istehsalat və kommunal-anbar zonalarında müəssisələrin keçidlərindən 400 m-dən, kütləvi istirahət və idman zonalarında yerləşən obyektlərin əsas girişindən 800 m-dən artıq qəbul edilməməlidir.

Mürəkkəb relyef şəraitində, xüsusi qaldırıcı sərnişin nəqliyyatı olmadıqda, göstərilən məsafələr hər 10 m yüksəklik fərqi üçün 50 m azaldıla bilər.

Q e y d. Fərdi həyətyanı tikililəri olan rayonlarda ictimai sərnişin nəqliyyatının yaxınlığındakı dayanacağa qədər piyada gedişi məsafəsi böyük, iri və çox iri şəhərlərdə 600 m, kiçik və orta şəhərlərdə isə 800 m qədər artırıla bilər.

8.34. Yaşayış məskənlərinin əraziləri daxilində ictimai sərnişin nəqliyyatı xətlərində dayanacaqlar arasındakı məsafələr:

avtobus, trolleybus və tramvaylar üçün.	400-600m
ekspres - avtobus və sürətli tramvaylar üçün.....	800 -1200m
metropoliten üçün.....	1000 -2000m
elektrikləşdirilmiş dəmir yolları üçün.	. 1500 – 2000m

qəbul edilməlidir.

8.35. Sərnişin axınının hesabi miqdarından asılı olmayaraq, sərnişinlərin nəqliyyat dəyişməsi üçün vaxt, nəqliyyatı gözləmə müddəti nəzərə alınmaqla, 3 dəqiqədən artıq olmamalıdır. Nəqliyyat qovşaqlarının kommunikasiya elementləri, metropoliten stansiyaları və başqa sərnişinlərin kütləvi toplandığı obyektlər qarşısında boşaltma meydançaları, sərnişinin hesabi hərəkət sıxlığı (adam/m²) birtərəfli hərəkətdə..... 1,0-dən, qarşılıqlı hərəkətdə.....0,8-dən, kəsişmə yerlərində paylayıcı meydançalar qurulduqda..... 0,5-dən, küçədən-kənar sürətli nəqliyyat xətlərində mərkəzi və sonuncu nəqliyyat qovşaqlarında.....0,3-dən çox olmaqla layihələndirilməlidir.

8.36. Yer səthindən dərinədə yerləşməyən metropoliten xətləri boyunca, bir qayda olaraq, metropolitenin tikintisi başa çatana qədər ağacların əkilməsinə yol verilməyən, eni 40 m olan texniki zona nəzərdə tutulmalıdır.

Həmin zonada əsaslı bina və qurğuların tikilməsi və yeraltı mühəndis şəbəkələrinin yerləşdirilməsi metropoliteni layihələndirən təşkilat ilə razılaşdırılmalıdır.

Nəqliyyat vasitələrinin saxlanması və xidməti üçün tikililər və qurğular

8.37. Məskunlaşma əraziləri və onlara bitişik istehsalat ərazilərində piyada gedişi məsafəsi 800 m-dən, yenidənqurma və ya hidrogeoloji şəraiti əlverişli olmayan rayonlarda isə 1500 m-dən artıq olmayan məsafədə fərdi minik avtomobillərinin daimi saxlanması üçün onların hesabi sayının 90 %-dən az olmamaq şərti ilə qaraclar və açıq dayanacaqlar nəzərdə tutulmalıdır.

Minik avtomobillərinin saxlanması üçün açıq dayanacaqlar fərdi minik avtomobillər parkının 70%-dən az olmamaq hesabı ilə nəzərdə tutulmalıdır, o cümlədən, %-lə:

Yaşayış rayonlarında.....	25
sənaye və kommunal-anbar zonalarında (rayonlarında).....	25
ümumşəhər və xüsusişəhərləşdirilmiş mərkəzlərdə.....	5
qısa müddətli kütləvi istirahət zonalarında.....	15

Q e y d :

1. Fərdi minik avtomobilləri parkının 10-15 %-nin yaşayış məskənlərinin məskunlaşma ərazisindən kənarında yerləşmiş qarjç və açıq dayanacaqlarda mövsümi saxlanmasına yol verilir.

2. Saxlanma yerlərinə olan ümumi tələbat müəyyən edilərkən başqa fərdi nəqliyyat vasitələri (motosikl, motoroller, motorlu araba və mopedlər) nəzərə alınmalı və aşağıdakı əmsallar tətbiq edilməklə onlar bir hesabi nəqliyyat növünə (minik avtomobilinə) gətirilməlidir:

arabalı motosikl və motorollerlər, motoraraba...	0,5
arabasız motosikl və motorollerlər.....	0,25
moped və velosipedlər.....	0,1

3 Yaşayış rayonu və mikrorayonlar ilə həmsərhəd olan küçə və yolların hüdudlarında avtomobillərin müvəqqəti və daimi saxlanması üçün açıq dayanacaqqlar nəzərdə tutula bilər.

8.38. Böyük, iri və çox iri şəhərlərdə yaşayış rayonları və mikrorayonlarının ərazisində hər 1000 sakinə 25 maşından az olmamaq hesabı ilə avtomobillərin saxlanması üçün yeraltı qarajlar nəzərdə tutulmalıdır.

İctimai və yaşayış binalarına (məktəb, məktəbəqədər uşaq müəssisəsi və stasionarları olan müalicə müəssisələri istisna olmaqla) birləşdirilmiş və ya onların daxilində minik avtomobilləri üçün qaraclar qüvvədə olan normativ sənədlərin (СНП 2.08.01 və СНП 2.08.02) tələblərinə müvafiq olaraq nəzərə alınmalıdır.

Əlillərə məxsus avtomobil və digər motonəqliyyat vasitələrinin daimi saxlanması üçün yaşayış evlərinin girişlərindən 200 m-dən artıq olmayan piyada gedişi məsafəsi radiusunda boks tipli qarajlar nəzərdə tutulmalıdır. Yerlərin sayı layihələndirmə tapşırığı ilə qəbul edilir.

Q e y d. Əlverişsiz hidrogeoloji şəraiti olan rayonlarda yeraltı qarajların tikilməsi məhdudlaşarsa və ya qeyri mümkün olarsa, bu bəndin birinci abzasının tələbi yerüstü və ya yerüstü-yeraltı qarajların tikilməsi, onların üst və yanlarının torpaqlanması və torpaq örtüyünün idman və təsərrüfat meydançaları üçün istifadə edilməsi vasitəsilə təmin edilməlidir.

8.39. Minik avtomobillərinin müvəqqəti saxlandığı dayanacaqlara piyadaların yaxınlaşma məsafəsi (m-lə) aşağıdakılardan artıq qəbul edilməməlidir:

yaşayış evlərinin girişlərində.....	100
vağzalların sərnişin otaqlarına, iri ticarət və ictimai iş müəssisələrinin girişlərində.....	150
əhaliyə xidmət edən digər müəssisə və idarələrdə və inzibati binalarda.....	250
parkların, sərgilərin və stadionların girişlərində.....	400

Minik avtomobilləri dayanacaqqlarının hesabi normalarını bu normaların tövsiyə olunan əlavə 9-na müvafiq olaraq qəbul edilməsinə yol verilir.

8.40. Minik avtomobillərinin qaraj və dayanacaqqlarının torpaq sahələrinin ölçüləri onların mərtəbəliyindən asılı olaraq 1maşın-yerə m² hesabı ilə aşağıdakı kimi qəbul edilməlidir:

qarajlar üçün:	
bir mərtəbəli.....	30

iki mərtəbəli.....	20
üç mərtəbəli.....	14
dörd mərtəbəli.....	12
beş mərtəbəli.....	10
yerüstü dayanacaqlar üçün.....	25

8.41. Qarajlara giriş və çıxışlardan magistral küçələrin kəsişmələrində məsafə - 50 m, yerli əhəmiyyətli küçələrdə - 20 m, ictimai sərnişin nəqliyyatının dayanacaqlarında isə - 30 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

Minik avtomobillərinin yeraltı qarajlarına giriş və çıxışlar yaşayış evlərinin pəncərələrindən, ictimai binaların iş otaqlarından, ümumtəhsil məktəb, məktəbəqədər uşaq və müalicə müəssisələrinin sahələrindən 15 m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirilməlidir.

Yeraltı qarajların ventilyasiya şəxatları qüvvədə olan normativ sənədin (BCH 01-89) tələblərinə uyğun olaraq nəzərdə tutulmalıdır.

8.42. İdarə, müəssisə və xüsusi təyinatlı minik və yük avtomobilləri, taksi və icarə avtomobillərinin qarajları, avtobus və trolleybus parkları, tramvay depoları, avtomobillərin mərkəzləşdirilmiş texniki xidməti və müvəqqəti saxlanması bazaları, avtomobilləri kirayə verən məntəqələrini, onların torpaq sahələrinin ölçülərini bu normaların tövsiyə olunan əlavə 10-na müvafiq olaraq qəbul etməklə, şəhərlərin istehsalat zonasında yerləşdirmək lazımdır.

8.43. Minik avtomobillərinin daimi və müvəqqəti saxlanması üçün olan yerüstü və yerüstü-yeraltı qaraj, açıq dayanacaq və texniki xidmət stansiyalarından yaşayış evləri, ictimai binalar, həmçinin məskunlaşma ərazilərində yerləşdirilən məktəb, uşaq bağçası, körpələr evi və stasionar tipli müalicə müəssisələrinin sahələrinə qədər olan məsafələr cədvəl

10-da göstərilənlərdən az qəbul edilməməlidir.

8.44. Avtomobillərin texniki xidmət stansiyaları 200 minik avtomobilinə bir post hesabı ilə layihələndirilməli və onların torpaq sahələrinin ölçüləri, (ha-la) aşağıdakı kimi qəbul edilməlidir:

10 postluq stansiya.....	1.0
15 postluq stansiya.....	1.5
25 postluq stansiya.....	2.0
40 postluq stansiya.....	3.5

8.45. Avtoyanaacaq doldurma məntəqələri (YDM) 1200 minik avtomobilinə bir yanacaq paylama kolonkası hesabı ilə layihələndirilməli və onların torpaq sahələrinin ölçüləri (ha-la) aşağıdakı kimi qəbul edilməlidir

2 kolonkəli məntəqə.....	0.1
5 kolonkəli məntəqə.....	0.2
7 kolonkəli məntəqə.....	0.3
9 kolonkəli məntəqə.....	0,35
olonkəli məntəqə.....	0,4

8.46. Maye yanacaq saxlanılan yeraltı çənləri olan YDM-dən məktəbəqədər uşaq müəssisələri, ümumtəhsil və internat məktəbləri, stasionarı olan müalicə müəssisələrinin torpaq sahələrinin sərhədlərinə, yaşayış, digər ictimai bina və qurğuların divarlarına qədər məsafələr 50 m-dən az olmamalıdır. Göstərilən məsafəni yanacaq doldurma kolonkalarından və maye yanacaq saxlanılan yeraltı çənlərdən təyin etməklə lazımdır.

Sutkada 500 qədər minik avtomobillərinin yanacaqda doldurulması üçün nəzərdə tutulmuş YDM-dən göstərilən obyektlərə qədər məsafələri 25 m-dən az olmamaq şərti ilə qısaltmaq olar.

Cədvəl 10

Məsafəsi müəyyən ediləcək binalar	Məsafə (m)					
	minik avtomobillərinin sayından asılı olaraq qaraj və açıq dayanacaqlara qədər			postların sayından asılı olaraq texniki xidmət stansiyalarından		
	10 və az olduqda	11-50	51-100	101-300	10 və az olduqda	11-30
Yaşayış evləri,	10**	15	25	35	15	25

Cədvəl 10-un davamı

o cümlədən, yaşayış binalarının pəncərəsiz yan divarları	10**	10**	15	25	15	25
İctimai binalar	10**	10**	15	25	15	20
Ümumtəhsil və uşaq məktəbəqədər müəssisələri	15	25	25	50	50	*
Stasionarı olan müalicə müəssisələri	25	50	*	*	50	*

*Dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanları ilə razılaşdırmaqla müəyyənləşdirilir.

** Odadavamlıq dərəcələri III-IV olan qaraqlar üçün məsafələr 12 m-dən az qəbul edilməməlidir.

Q e y d :

1. Məsafələr yaşayış və ictimai binaların pəncərələrindən və ümumtəhsil məktəbləri, məktəbəqədər uşaq müəssisələri və stasionarları olan müalicə müəssisələrinin torpaq sahələrinin sərhədlərindən qarajın divarlarına və ya açıq dayanacaqın sərhədlərinə qədər müəyyənləşdirilməlidir.

2. Seksiyalı yaşayış evlərindən onların uzununa fasadları boyunca yerləşmiş 101-300 maşın tutumu olan açıq meydançalara qədər məsafələr 50m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

3. I-II odadavamlıq dərəcələri olan qaraqların yaşayış və ictimai binalara tərəf istiqamətləndirilmiş girişləri və pəncərələri olmadıqda, cədvəl 10-da göstərilən məsafələr 25 % azaldıla bilər.

4. Tutumu bir yerə 300 maşından çox olan minik avtomobillərin qaracı, açıq dayanacaqlar və 30-dan çox postu olan mexniki xidmət stansiyaları yaşayış rayonlarından kənarında, istehsalat ərazisində, yaşayış binalarından 50 m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirilməlidir. Məsafələr Dövlət sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanları ilə razılaşdırılmalıdır.

5. Tutumu 10 maşından çox olan qaraqlar üçün cədvəl 10-da göstərilən məsafələrin interpolyasiya olunmaqla qəbul edilməsinə yol verilir.

6. Vəziyyətlərə məxsus olan boks tipli birmərtəbəli qaraqlarda zirzəmi düzəlməyə yol verilir.

9. Mühəndis təminatı

Su təchizatı və kanalizasiya

9.1. Sutəmizləyici stansiyaların istehsalat gücündən ($10^3 \text{ m}^3/\text{sut}$), asılı olaraq onların yerləşdirilməsi üçün torpaq sahələrinin ölçüləri (ha-la), layihə üzrə, lakin aşağıda göstərilənlərdən çox olmayaraq, qəbul edilməlidir:

0.8 – qədər.....	1
0.8 - dən - 12 - yə qədər.....	2
12 - dən - 32 - yə qədər.....	3
32 - dən - 80 - qədər.....	4
80 - dən - 125 - qədər.....	6
125 - dən - 250 - yə qədər.....	12
250 - dən - 400 - qədər.....	18
400 - dən - 800 - qədər.....	24

9.2. Kanalizasiya təmizləyici qurğuları üçün torpaq sahələrinin ölçüləri cədvəl 11-də göstərilənlərdən çox olmayaraq, qəbul edilməlidir.

Cədvəl 11

Kanalizasiya təmizləyici qurğularının istehsalat gücü ($10^3 \text{ m}^3/\text{sut}$)	Torpaq sahələrinin ölçüləri (ha)		
	təmizləyici qurğuların	Lil meydançalarının	Çirkab suların tam təmizlənməsi üçün bioloji göllərin

Cədvəl 11in davamı

0,7-yə qədər	0,5	0,2	-
0.7-dən	4	3	3
17-yə qədər			
17-dən	6	9	6
40-qədər			
40-dan 130-qədər	12	25	20
130-dan 175-qədər	14	30	30
175-dən 280-qədər	18	55	-

Q e y d. İstehsalat gücü $280 \cdot 10^3 \text{ m}^3/\text{sut}$ kadən yuxarı olan təmizləyici qurğuların torpaq sahələrinin ölçüləri, müəyyən olunmuş qaydada, işlənmiş layihələr, analoji qurğuların layihələri və ya sanitariya-epidemioloji nəzarət orqanları ilə razılaşdırılaraq ixtisaslaşdırılmış təşkilatların məlumatları üzrə qəbul edilməlidir.

9.3. Lokal kanalizasiya sistemlərinin təmizləyici qurğularının və onların sanitariya-mühafizə zonalarının torpaq sahələrinin ölçüləri qruntların şəraitindən və çirkab suların miqdarından asılı olaraq, 0,25 ha-dan çox olmamaq şərti ilə, qüvvədə olan normativ sənədin (СНИП 2.04.03) tələblərinə müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

9.4. Mərkəzləşdirilmiş kanalizasiya sistemi olmadıqda, yerli sanitariya-epidemioloji nəzarət xidmətlərinin razılığı ilə çirkab sularını qəbul edən stansiyalar üçün ayrılan torpaq sahələrinin və onların sanitariya-mühafizə zonalarının ölçüləri cədvəl 12 üzrə və qüvvədə olan normativ sənədə (CHиП 2.04.03) müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

Cədvəl 12

Müəssisələr və qurğular	İldə 1000 t bərk məişət tullantıları üçün torpaq sahələrinin ölçüləri (ha)	Sanitar-mühafizə zonalarının ölçüləri (m)
Məişət tullantılarının sənaye emalı üzrə müəssisələr, istehsal gücü - 10^3 t/il: 100 - qədər 100 - dən yuxarı	0,05 0,05	300 500
Təzə kompost anbarları	0,04	500
Poliqonlar*	0,02-0,05	500
Kompostlanma sahələri	0,5-1,0	500
Assenizasiya sahələri	2-4	1000
Çirkab suları qəbul edən stansiyalar	0,2	300
Zibil ötürmə stansiyaları Zərərsizləşdirilmiş çöküntülərin (quru maddə üzrə) toplanma və basdırılma sahələri	0,04 0,3	100 1000

*Yerləşdirilməsi qüvvədə olan normativ sənədə (CHиП 2.01.28) müvafiq olaraq qəbul edilən zəhərləyici sənaye tullantılarının zərərsizləşdirilməsi və basdırılması üzrə poliqlonlardan başqa.

Q e y d. Assenizasiya və kompostlanma sahələrinin və poliqlonların ən kiçik torpaq sahələrinin ölçüləri hidrogeoloji, iqlim və qrunu şəraitləri nəzərə alınmaqla qəbul edilməlidir

Sanitar təmizlənməsi

9.5. Əhalinin sayı 250 min nəfərdən çox olan şəhərlər və respublika əhəmiyyətli kuroortlar üçün məişət tullantılarının sənaye emalı üzrə müəssisələr

zibil emalı müəssisələri nəzərdə tutulmalıdır.

Məişət tullantılarının toplanılması normalarının, bu normaların tövsiyə edilən əlavə 11-nə müvafiq olaraq qəbul edilməsinə yol verilir.

9.6. Məişət tullantılarının daşınması, zərərsizləşdirilməsi və emalı üzrə müəssisə və qurğuların torpaq sahələrinin və sanitariya-mühafizə zonalarının ölçüləri cədvəl 12 üzrə qəbul edilməlidir.

Elektrik, istilik, soyuqluq və qaz təchizatı, rabitə, radio və televiziya verilişi

9.7. Elektrik enerjisinin sərfi, istiliyə, qaza və enerji təchizatı mənbələrinin gücünə olan tələbat:

- sənaye və kənd təsərrüfatı müəssisələri üçün;

- fəaliyyət göstərən müəssisələrin sifarişlərinə, yeni, yenidənqurulan və ya analoji müəssisələrin layihələrinə, həmçinin yerli xüsusiyyətlər nəzərə alınmaqla iriləşdirilmiş göstəricilərə görə;

- təsərrüfat-məişət və kommunal ehtiyacları üçün qüvvədə olan normativ sənədlərə (BCH 97-83, CHиП 2.04. 07 və CHиП 2.04. 08) müvafiq olaraq müəyyən edilməlidir.

Elektrik sərfinin iriləşdirilmiş göstəricilərinin bu normaların tövsiyə olunan əlavə 12-nə müvafiq olaraq qəbul edilməsinə yol verilir.

9.8. Gərginliyi 110 kV və yuxarı olan elektrik verilişi hava xətləri məskunlaşma ərazisindən kənarında yerləşdirilməlidir.

Jox iri və iri şəhərlərin məskunlaşma ərazisi daxilində dərin girəcəkli alçalıcı yarımstansiyalara gərginliyi 110 kV və yuxarı olan elektrik xətlərinin çəkilişi kabel xətləri ilə nəzərdə tutulmalıdır.

Ümumi energetika sistemlərinə daxil olan elektrik verilişi xətlərinin sənaye zonaları (rayonları) və kənd təsərrüfatı müəssisələrinin istehsalat zonaları ərazisində yerləşdirilməsinə yol verilmir.

Q e y d. Ümumi energetika sisteminin elektrik verilişi xətləri ilə sənaye və istehsalat zonalarında

yerləşmiş energemika sismemləri arasında əlaqəni təmin edən elektrik verilişi xətləri istisna edilir.

9.9. Şəhərlərin yenidənqurulması zamanı gərginliyi 35-110 kV və yuxarı olan mövcud elektrik verilişi hava xətlərinin məskunlaşma ərazisindən kənara köçürülməsi və ya onların kabel xətləri ilə əvəz edilməsi, çox iri şəhərlərdə isə boşalan ərazidə yaşayış və ya ictimai binaların tikilməsi məqsədəuyğun hesab edildikdə, həmçinin mövcud olan dərin girəcəkli alçaldıcı açıq yarımstansiyaların qapalı yarımstansiyalarla əvəz edilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

9.10. Şəhər və qəsəbələrin məskunlaşma ərazisində 4 və daha yuxarı mərtəbəli binalar tikilən rayonlarda gərginliyi 20 kV-yə qədər (20 kV da daxil olmaqla) olan elektrik xətlərin, həmçinin kurot kompleksləri ərazisində bütün gərginliklərdə olan xətlərin yerləşdirilməsi bir qayda olaraq, kabel xətləri ilə nəzərdə tutulmalıdır.

9.11. Məskunlaşma ərazisində yerləşdirilən, transformatorlarının gücü $16 \cdot 10^3$ kV.A və daha yuxarı olan alçaldıcı yarımstansiyalar və hava xətlərinin kabel xətlərinə keçən məntəqələri, kurot kompleksləri ərazisində isə bütün transformator yarımstansiyaları və paylayıcı qurğular qapalı tipli nəzərdə tutulmalıdır.

Yarımstansiyaların və hava xətlərinin kabel xətlərinə keçən məntəqələrin girəcəklərində kabel və hava xətlərinin girişi və çıxışı üçün texniki zolaqlar nəzərdə tutulmalıdır.

9.12. 110 - 220 kV gərginlikli komplekt və paylayıcı qurğular daxil olmaqla, alçaldıcı qapalı yarımstansiyalar üçün, torpaq sahələrinin ölçüləri 0,6 ha-dan, hava xətlərinin kabel xətlərinə keçən məntəqələri üçün isə 0,1 ha-dan çox qəbul edilməməlidir.

9.13. Ayrıca duran paylayıcı məntəqələr və hər birinin gücü 10^3 kV.A-ya qədər və sayı 2-dən çox olmayan transformatorlardan ibarət 6-20 kV

gərginlikli transformator yarımstansiyaları yerləşdirilərkən, səsdən mühafizə tədbirləri yerinə yetirilməklə, onlardan yaşayış və ictimai binaların pəncərələrinə qədər məsafə 10 m-dən, müalicə-profilaktika müəssisələrinə qədər isə 15 m-dən az qəbul edilməməlidir.

9.14. Yaşayış məskənlərinin istilik təchizatını təsdiq olunmuş istilik təchizatı sxemlərinə uyğun olaraq nəzərə almaq lazımdır.

9.15. İstilik təchizatı sxemi olmadıqda, əhalisinin sıxlığı 40 adam/ha və daha çox olan bir, iki mərtəbəli yaşayış tikintisi rayonlarında və kənd yerlərində, mərkəzləşdirilmiş istilik təchizatının qrup ictimai və yaşayış binalarının qrupları üçün tikilmiş qazanxanalarından nəzərdə tutulmasına yol verilir.

Texniki-iqtisadi əsaslandırılmalar olduqda, şəhərlərdə mərkəzləşdirilmiş soyuqluq təchizatı sistemləri qüvvədə olan normativ sənədin (СНП 2.04.05) tələblərinə əsasən nəzərdə tutulmalıdır.

9.16. Yaşayış tikintisi rayonlarında yerləşdiriləcək və ayrıca duran qızdırıcı qazanxanalar üçün torpaq sahələrinin ölçüləri cədvəl 13 üzrə qəbul edilməlidir.

Cədvəl 13

Qazanxanaların istilik istehsalat gücü (Hkal /saat (MVT))	Yanacaqdan asılı olaraq qazanxanaların torpaq sahələrinin ölçüləri (ha)	
	bərk yanacaq ilə işləyən	qaz-mazut yanacağı ilə işləyən
5- qədər	0,7	0,7
5-dən 10 qədər (6-dən 12-yə qədər)	1,0	1,0
10.-dan 50-yə qədər (12-dən 58 qədər)	2,0	1,5
50-dən 100 qədər (58-dən 116-ya qədər)	3,0	3,0
100-dən 200 qədər (116-dən 233 qədər)	3,7	3,0
200-dən 1400 qədər (233-dən 466-ya qədər)	4,3	3,5

Cədvəl 13-ün davamı

Q e y d:

1. *İstehlakçıları bilavasitə supplylaşdırmaqla isti su ilə təmin edən qızdırıcı qazanxanaların, həmçinin yanacağına dəmir yolu ilə daşınması nəzərdə tutulan qazanxanaların torpaq sahələrinin ölçüləri 20 % artırılmalıdır.*

2. *Kül-şlak atılan yerlər məskunlaşma ərazisindən kənarında yerləşdirilməlidir. Kül-şlak atılan yerlərin yerləşdirilməsi şərtləri və onlar üçün meydançaların ölçülərinin müəyyən edilməsi qüvvədə olan normativ sənəd (СНУП 2.04.07) üzrə nəzərdə tutulmalıdır.*

3. *Qazanxanalardan sanitariya-mühafizə zonalarının məsafəsi qüvvədə olan sanitariya normalarına əsasən müəyyən edilir.*

9.17. Qazdoldurucu stansiyaların (QDS) torpaq sahələrinin ölçüləri (ha-la), onların istehsal gücündən asılı olaraq layihə üzrə, lakin aşağıda göstərilənlərdən çox olmayaraq qəbul edilməlidir:

10 10 ³ T/ildə.....	6
20 10 ³ T/ildə.....	7
40 10 ³ T/ildə.....	8

9.18. Qazdoldurucu məntəqələrin (QDM) və balon saxlanılan aralıq anbarlarının torpaq sahələrinin ölçüləri 0,6 ha-dan çox qəbul edilməməlidir.

Onlardan müxtəlif bina və qurğulara qədər məsafələr qüvvədə olan normativ sənədə (СНУП 2.04.08) müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

9.19. Rabitə, radio və televiziya verilişləri, yanğın və mühafizə siqnallaşdırılması, mühəndis təminatının dispetçerləşdirmə sistemlərinin bina, müəssisə və qurğularının yerləşdirilməsi, müəyyən olunmuş qaydada, təsdiq edilmiş normativ sənədlərin tələblərinə müvafiq olaraq yerinə yetirilməlidir.

Mühəndis şəbəkələrinin yerləşdirilməsi

9.20. Mühəndis şəbəkələri əsasən küçə və yolların eninə profilləri hüdudunda yerləşdirilməlidir.

Kollektorlarda, kanallarda ya tunellərdə olan mühəndis şəbəkələri səkilərin ya ayırıcı zolaqların altında, istilik şəbəkələri, su kəməri, qaz kəməri, təsərrüfat-məişət və yağış suları

kanalizasiyası isə - ayırıcı zolaqlarda yerləşdirilməlidir.

QIRMIZI və TIKINTI xətləri arasındakı zolaqda aşağı təzyiqli qaz və kabel şəbəkələri (güc, rabitə, siqnalizasiya və dispetçerləşdirmə) yerləşdirilməlidir.

Küçələrin maşın hərəkəti hissəsinin eni 22 m-dən çox olduqda, su kəməri şəbəkələrinin küçələrin hər iki tərəfində yerləşdirilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

9.21. Altında yeraltı mühəndis şəbəkələri yerləşmiş və əsaslı yol örtüyünün düzəlməsi ilə küçə və yolların maşın hərəkəti hissələri yenidən qurulduqda, bu şəbəkələrin ayırıcı zolaqlara və səkilərin altına köçürülməsi nəzərdə tutulmalıdır. Müvafiq əsaslandırma olarsa, mövcud mühəndis şəbəkələrinin küçələrin maşın hərəkəti hissələrinin altında saxlanılmasına, həmçinin kanal və tunellərdə yeni mühəndis şəbəkələrin çəkilməsinə yol verilir.

Ayırıcı zolaqları olmayan mövcud küçələrin maşın hərəkəti hissəsinin altında, tunnel və ya kanallarda çəkilməsi şərtilə, yeni mühəndis şəbəkələrinin yerləşdirilməsinə yol verilir. Texniki zərurət olduqda, küçələrin maşın hərəkəti hissələrinin altından qaz kəmərinin çəkilməsinə yol verilir.

9.22. Yeraltı mühəndis şəbəkələrinin, bir qayda olaraq, ümumi xəndəklərdə birgə çəkilməsi nəzərdə tutulmalıdır. Tunellərdə - diametri 500-dən 900 mm qədər olan istilik şəbəkələrinin, 500 mm qədər olan su kəmərinin, 10-dan çox rabitə kabellərinin və gərginliyi 10 kV-yə qədər güc kabellərinin eyni zamanda yerləşdirilməsi zərurəti olduqda, magistral küçələr və tarixi tikinti rayonları yenidən qurulduqda, magistral küçə və dəmir yolları ilə kəsişən yerlərdə şəbəkələrin xəndəklərdə yerləşdirilməsi üçün küçələrin eninə profilində kifayət qədər yer olmadıqda, çəkilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

Tunellərdə, həmçinin hava ötürücü kəmərlərin, təzyiqli kanalizasiyanın və digər mühəndis şəbəkələrin çəkilməsinə yol verilir. Tez alışan və yanar maye nəql

edən qaz və boru kəmərlərinin kabel xətləri ilə birgə çəkilməsinə yol verilmir.

Qeyd:

1. Mürəkkəb qrunut şəraitində olan tikinti sahələrində (çökmə lyoss suxurlarda), suaparıcı mühəndis şəbəkələrin çəkilməsi, bir qayda olaraq, keçid tunellərdə nəzərə alınmaqla, suaparıcı mühəndis şəbəkələrin çəkilməsi nəzərdə tutulmalıdır. Qrunutun çökmə növləri qüvvədə olan normativ sənədlərə (CHuII 2.01.01, CHuII 2.04.02, CHuII 2.04.03 və CHuII 2.04.07) müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

2. Yerli icra hakimiyyətinin və ya bələdiyyənin icazəsi olduqda, məskunlaşma ərazisində mürəkkəb planlaşdırma şəraitində yer yerüstü istilik şəbəkələrinin çəkilməsinə yol verilir.

9.23. Üfq xətt üzrə (ışıqda) yaxındakı yeraltı mühəndis şəbəkələrindən bina və qurğulara qədər məsafələr cədvəl 14-də görə qəbul edilməlidir.

Üfq xətt üzrə (ışıqda) qonşu yeraltı mühəndis şəbəkələri arasında məsafələr, onların paralel yerləşdirilməsi halında, cədvəl 15 görə, kənd yerlərində mühəndis şəbəkələrin binalara girəcəklərində isə 0,5 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

Qonşu boru kəmərlərinin dərinliyə qoyulma fərqi 0,4 m-dən çox olduqda, cədvəl 15-də göstərilən məsafələr xəndəyin dərinliyindən torpaq tökümlünün dibinə və çuxurun kənarına qədər olan məsafədən az olmayaraq, xəndək yamaclarının mailliyi nəzərə alınmaqla, artırılmalıdır.

Mühəndis şəbəkələri öz aralarında kəsişdikdə şaquli xətt üzrə (ışıqda) məsafələr qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII II- 89) tələblərinə müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

Təhlükəsizlik və etibarlılıq tələblərini təmin edən müvafiq texniki tədbirlər yerinə yetirilərsə, jədvəl 14 və 15-də göstərilən məsafələrin azaldılmasına yol verilir.

9.24. Metropoliten qurğularının mühəndis şəbəkələri ilə kəsişmələri 90⁰-lik bucaq altında nəzərdə tutulmalıdır, yenidən qurulma şəraitində kəsişmə bucağının 60⁰-yə qədər azaldılmasına yol verilir. Metropolitenin stansiya qurğularının mühəndis şəbəkələri ilə kəsişməsinə yol verilmir.

Kəsişmə sahələrində boru kəmərlərinin mailliyi bir tərəfə olmalı və onlar qoruyucu

kontruksiyalara (polad futlyarlara, monolit beton və ya dəmir-beton kanallara, kollektorlara, tunellərə) salınmalıdır.

Metropoliten qurğuları işləmələrinin xarici səthindən qoruyucu konstruksiyaların qurtaracağına qədər məsafə hər tərəfə 10 m-dən az, şaquli xətt üzrə (ışıqda) işləmənin və ya relsin altı ilə (yerüstü xətlərdə) qoruyucu konstruksiya arasında məsafə isə 1 m-dən az olmamalıdır.

Qaz kəmərlərinin tunellərin altından çəkilməsinə yol verilmir.

Mühəndis şəbəkələrinin metropolitenin yerüstü xətlərinin altından keçməsi, qüvvədə olan normativ sənədin (ГОСТ 23961) tələblərinə əsasən nəzərdə tutulmalıdır. Bu halda mühəndis şəbəkələri metropolitenin yerüstü sahələrinin hasarları sərhəddindən 3 m-dən az olmayaraq aralı yerləşdirilməlidir.

Qeyd:

1. 20 m və daha çox dərinlikdə (konstruksiyanın üstündən yer səthinə qədər) metropoliten qurğuları yerləşdirilmiş yerlərdə, həmçinin metropoliten qurğuları işləmələrinin üstü ilə mühəndis şəbəkələrinin qoruyucu konstruksiyalarının altı arasında, qalınlığı 6 m-dən az olmayan gil, çatsız qayalıq və ya yarımqayalıq qrunutların yarıım yerlərində metropoliten qurğularının mühəndis şəbəkələri ilə kəsişməsinə qeyd edilmiş tələblər qoyulmur və qoruyucu konstruksiyaların qurulması da tələb olunmur.

2. Metropoliten qurğularının kəsişmə yerlərində poladdan olan təzyiqli boru kəmərləri, kəsişmə sahəsinin hər iki tərəfində, bağlayıcı armaturaları qoymaqla, suburaxıcı quyuların qurulması ilə nəzərdə tutulmalıdır.

9.25. Yeraltı mühəndis şəbəkələri piyada keçidləri ilə kəsişdikdə, boru kəmərlərinin çəkilişi tunellərin altından, rabitə və güc kabellərinin çəkilişi isə tunellərin üstündən zərdə tutulmalıdır.

9.26. Sənaye müəssisələrinin və anbarların təchizatı üçün tez alışan və yanar maye, həmçinin maye qaz nəql edən boru kəmərlərinin məskunlaşma ərazilərindən çəkilməsinə yol verilmir.

Magistral boru kəmərləri qüvvədə olan normativ sənədə (CHuII 2.05.06) müvafiq olaraq, məskənlərin ərazi sərhədlərindən kənarında çəkilməlidir. Məskənin

ərazisindən neft məhsulları kəmərləri çəkilərkən, qüvvədə olan normativ sənədin (СНП 2.05.03) tələbləri nəzərə alınmalıdır.

10. Ərazinin mühəndis hazırlığı və təhlükəli ekoloji proseslərdən mühafizəsi

10.1. Mühəndis hazırlığı üzrə tədbirlər ərazinin mühəndis-geoloji şəraitinin dəyişilməsi və ya dəyişdirilməməsi proqnozu, istifadə olunmasının xarakteri və planlaşdırılmasının təşkili nəzərə alınmaqla təyin edilir.

Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikilib abadlaşdırılması layihələri tərtib olunarkən, ərazilərin, lazım gələrsə, su basması, sel axını, qar uçqunları və sürüşmədən mühəndisi mühafizəsi nəzərə alınmalıdır.

10.2. Şaquli planlaşdırma aparılarkən ərazinin layihə nişanlamaları, təbii relyefin, torpaq örtüyünün, mövcud ağac bitkilərinin maksimum saxlanması; yerüstü suların torpağın eroziyasının mümkünlüyünü istisna edən sürətlə axılması; çıxarılmış qrunzun minimal həcmdə olması və tikinti meydançasında istifadə edilməsi nəzərə alınmaqla təyin edilməlidir.

10.3. Yerüstü suların bütün hövzədən (su anbarlarına axım, suaxarı, yağan və s.) axılması, şəhər və qəsəbələrdə, bir qayda olaraq, su axınının ilkin təmizlənməsi və axılması üçün örtülü tipli yağış kanalizasiya xətləri nəzərdə tutulmaqla, qüvvədə olan normativ sənədin (СНП 2.04.03) tələblərinə uyğun həyata keçirilməlidir.

Bir-iki mərtəbəli tikililər rayonunda və kənd yaşayış məskənlərində, həmçinin parkların ərazilərində küçə, səki və keçidlərin kəsişmə yerində körpücülərdən, borulardan istifadə etməklə, açıq su ötürücü qurğuların (xəndək, qanov, arx, küvet) tətbiq edilməsinə yol verilir.

Cədvəl 14

Mühəndis şəbəkələri	Məsafələr (m-lə) üfq xətt üzrə (ışıqda) yeraltı şəbəkələrdən								
	bina və qurğuların özüllərinə qədər	müəssisə hasarlarının özüllərinə, estakadalara, kontakt şəbəkənin və rəbitənin dayaqlarına, dəmir yoluna qədər	eni 1520 mm olan qıraqdakı - dəmir yolunun oxuna qədər, lakin xəndəyin dərinliyinin torpaq tökümlünün dibinə və çuxurun kənarına qədər olan məsafədən az olmamaqla	eni 750 mm olan qıraqdakı dəmir yolunun və tramvay yolunun oxuna qədər	küçənin, yolun yan daşına (işlək hissəsinin kənarına, yolun bərkidilmiş zolağına) qədər	yolun küvetinin xarici kənarına və ya torpaq tökümlünün dibinə qədər.	Aşağıdakı elektrik verilişi hava xətləri dayaqlarının özüllərinə qədər		
							1kV-a qədər xarici işıqlandırma, tramvay və trolleybusların kontakt şəbəkəsinə qədər	1-dən 35 kV-a qədər	35-dən 110 kV və daha yuxarıya qədər
Su kəməri və təzyiqli kanalizasiya	5	3	4	2,8	2	1	1	2	-
Özaxımlı kanalizasiya (məişət və yağış suları)	3	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Drenaj	3	1	4	2,8	1,5	1	1	2	3
Müşayiətedici drenaj	0,4	0,4	0,4	0	0,4	-	-	-	-
Yanar qaz kəmərləri MPa (kqs/sm ²): 0,005 (0,05)- qədər aşağı təzyiqli	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	5	10
0,005 (0,05)-dən 0,3 (3) qədər orta təzyiqli	4	1	4,8	2,8	1,5	1	1	5	10
0,3 (3)-dən 0,6-ya qədər yüksək təzyiqli	7	1	7,8	3,8	2,5	2	1	5	10
0,6 (6)-dan 1,2 (12)-yə qədər yüksək təzyiqli	10	1	10,8	3,8	2,5	2	1	5	10
İstilik şəbəkələri kanalın, tunelin xarici divarlarından: kanalsız çəkilişin örtüyündən	2(bax.qeyd 3)	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3
	5	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3

Cədvəl 14-ün davamı									
Müxtəlif təyinatlı güc və rabitə kabelləri	0,6	0,5	3,2	2,8	1,5	1	0,5*	5*	10*
Kanallar, kommunikasiya tunelləri	2	1,5	4	2,8	1,5	1	1	2	3*
Xarici pnevmatik zibil kəmərləri	2	1	3,8	2,8	1,5	1	1	3	5

**yalnız güc kabellərindən olan məsafələrə aiddir.*

Qeyd :

1. Özüllərin çökməsi halında şəbəkələrin zədələnməsi, həmçinin bu şəbəkələrdə qəza hallarında özüllərin zədələnməsi imkanının yaradılması üçün müvafiq tədbirlərin yerinə yetirilməsi şərti ilə, dayaq və estakada boru kəmərlərinin, kontakt şəbəkəsinin özüllərinin hüdudlarında yerli mühəndis şəbəkələrin çəkilməsi nəzərdə tutula bilər. Tikinti üçün su səviyyəsinin aşağı salınması tətbiq edilməklə, çəkiləcək mühəndis şəbəkələri yerləşdirilərkən, onların bina və qurğularadək məsafəsi, qrunut özüllərinin möhkəmliyinin pozulması mümkünlüyü zonası nəzərə alınmaqla, qəbul edilməlidir.

2. Kanalsız çəkilişdə olan istilik şəbəkələrindən bina və qurğulara qədər məsafələr su kəmərləri üçün olduğu kimi qəbul edilməlidir.

3. 110-220 kV gərginlikli güc kabellərindən müəssisələrin hasarlarına, estakadaların, kontakt şəbəkəsinin və rabitə xətlərinin dayaqlarının özüllərinə qədər məsafələr 1.5 m qəbul edilməlidir.

4. 20 m-dək dərinlikdə (işləmənin yuxarisından yer səthinədək) yerləşmiş çuqun tübinqlərindən, həmçinin metropolitenin yapışdırma hidroizolyasiyalı dəmir-beron və ya berondan olan yerli qurğularının işləmələrindən üfqi xətt üzrə məsafələr : kanalizasiya, su kəməri və istilik şəbəkələrində -5 m, yapışdırma hidroizolyasiyasız işləmələrdən kanalizasiya şəbəkələrində 6 m, qalan suaparıcı şəbəkələrdə -8m qəbul edilməlidir.

İşləmələrdən məsafələr 10kV-yə qədər gərginlikli kabel xətlərində 1m, 35 kV-yə qədər -3 m qəbul edilməlidir.

5. Suvarılan rayonlarda çökməyən qruntlarda yerli mühəndis şəbəkələrindən suvarma kanallarına qədər məsafə (kanalların kənarına qədər): alçaq və orta təzyiqli qaz kəmərlərindən, həmçinin su kəmərlərindən, kanalizasiyadan, yağış suları novlarından və yanar maye boru kəmərlərindən -1m, 0,6 MPa (6kqs/ sm²)-ya qədər olan yüksək təzyiqli qaz kəmərlərindən, istilik kəmərlərindən, təsərrüfat-məişət və yağış suları kanalizasiyasından -2 m, güc və rabitə kabellərindən -1,5 m, küçə şəbəkəsinin suvarma kanallarından bina və qurğuların özüllərinə qədər məsafə -5 m qəbul edilməlidir.

Cədvəl 15

Mühəndis şəbəkələri	Məsafələr, (m-lə), üfqi xətt üzrə (ışıqda)												
	su kəmərinə qədər	məişət kanalizasiyasına qədər	drenaj və yağış sularını kanalizasiyasına qədər	qaz kəmərlərinə qədər, MPa (kqs/sm ²)				bütün gərginliklərdə gücəbəllərinə qədər	rabitə kabel-lərinə qədər	istilik şəbəkələrinə qədər		kanallara və tunellərə qədər	xarici pnevmatik zibil kəmərlərinə qədər
				0,005 (0,05) qədər aşağı təzyiqli	0,005 (0,05)-dən 0,3 (3) qədər orta təzyiqli	yüksək 0,3 (3)-dən 0,6 (6) ya qədər	təzyiqli 0,6(6)-dan 1,2 (12)-yə qədər			kanalın tunelin xarici divarından	kanalsız çəkilişin örtüyündən		
Su kəməri	bax qeyd 1	bax qeyd 2	1.5	1	1	1.5	2	0.5*	0.5	1.5	1.5	1.5	1
Məişət kanalizasiyası	bax qeyd 2	0.4	0.4	1	1.5	2	5	0.5*	0.5	1	1	1	1
Yağış suları kanalizasiyası	1,5	0,4	0,4	1	1,5	2	5	0,5	0,5	1	1	1	1
Qaz kəmərləri, təzyiqi, MPa (kqs/sm ²)													
0,005 (0.05) qədər aşağı təzyiqli	1	1	1	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1
0.005 (0.05)-dən 0.3 (3) qədər orta təzyiqli	1	1,5	1,5	0,5	0,5	0,5	0,5	1	1	2	1	2	1.5
0.3 (3)-dən 0.6 (6)-ya qədər yüksək təzyiqli	1.5	2	2	0.5	0.5	0.5	0.5	1	1	2	1.5	2	2
0.6 (6)-dan 12 (12)-yə qədər yüksək təzyiqli	2	5	5	0.5	0.5	0.5	0.5	2	1	4	2	4	2
Bütün gərginliklərdə güc kabelləri	0.5*	0.5*	0.5*	1	1	1	2	0,1-0,5*	0,5	2	2	2	1,5
Rabitə kabelləri	0,5	0,5	0,5	1	1	1	1	0,5	-	1	1	1	1
İstilik şəbəkələri: Kanalın, tunelin xarici divarından	1,5	1	1	2	2	2	4	2	1	-	-	2	1
Kanalsız çəkilişin örtüyündən	1,5	1	1	1	1	1,5	2	2	1	-	-	2	1
Kanallar, tunellər	1,5	1	1	2	2	2	4	2	1	2	2	-	1

Xarici pnevmatik zibil kəmərləri	1	1	1	1	1,5	2	2	1,5	1	1	1	Cədvəl 15-in davamı	1	-
----------------------------------	---	---	---	---	-----	---	---	-----	---	---	---	---------------------	---	---

* Elektrik qurğularının quraşdırılmasını tənzimləyən qaydaların (PIYƏ) 2-ci bölməsinin tələblərinə müvafiq olaraq.

Q e y d :

1. Su kəmərinin bir neçə xətlərinin paralel çəkilişi zamanı onların arasındakı məsafə qüvvədə olan normativ sənədə (СнИП 2.04.02) müvafiq, texniki və mühəndis-geoloji şəraitlərdən asılı olaraq qəbul edilməlidir.
2. Məişət kanalizasiyasından təsərrüfat-içməli su kəmərinə qədər məsafə: dəmir-beton və asbest-sement borulu su kəmərinə qədər -5m; diametri 200 mm-dək olan çuqun borulu su kəmərinə qədər-1,5m; diametri 200 mm-dən yuxarı çuqun borulu su kəmərinə qədər -3m; plastik kütləli borulardan olan su kəmərinə qədər -1,5m qəbul edilməlidir.
Kanalizasiya və istehsalat su kəməri şəbəkələri arasında məsafə, boruların materialından və diametrindən, həmçinin nomenklaturasından və quruntların xüsusiyyətlərindən asılı olaraq 1,5 m olmalıdır.
3. Bir xəndəkdə iki və daha artıq qaz kəmərlərinin paralel çəkilişi zamanı diametri 300 mm-ə qədər olan borular üçün onların arasında məsafənin (işiqda) 0,4 m və diametri 300 mm-dən yuxarı olan borular üçün 0,5 m qəbul edilməsinə yol verilir.
4. Cədvəl 15-də polad qaz kəmərlərinə qədər olan məsafələr göstərilmişdir. Qeyri-metal borulu qaz kəmərlərinin yerləşdirilməsi qüvvədə olan normativ sənədin (СнИП 2.04.08) tələblərinə müvafiq olaraq nəzərdə tutulmalıdır.

10.4. Qrunt suları yer səthinə yaxın olan yaşayış məskənlərinin ərazilərində və bataqlıq sahələrdə qrunt suları səviyyəsinin aşağı salınması üçün əsaslı tikinti zonasında bağlı drenajların qurulması nəzərə alınmalıdır. Şəhər və qəsəbələrin həyətyanı sahəsi olan tikililər ərazisində, kənd yaşayış məskənlərində, stadion, park və digər ümumi istifadədə olan yaşıllıq ərazilərində açıq tipli quruducu şəbəkənin təşkili mümkündür.

Yağış sularının yamaclarda yerləşən meydançalara düşməsinin qarşısının alınması üçün yerüstü suları ötürən dağüstü xəndəklər salınmalıdır.

Göstərilən tədbirlər qüvvədə olan normativ sənədin (CHиП 2.06.15) tələblərinə müvafiq olaraq, əsaslı tikinti ərazisində qrunt suları səviyyəsini yerin layihə nişanından 2 m-dən, stadion, park, bağ və digər yaşıllıq ərazisində isə -1 m-dən az olmayaraq aşağı endirilməsini təmin etməlidir.

10.5. Ərazilərin, bina və qurğuların təhlükəli geoloji proseslərdən (sürüşmə, dağıntı, sel, qar uçqunları; dənizlərin, su anbarlarının, göllərin, çayların sahillərində torpaq işlərinin aparılması və digər səbəblərdən torpağın eroziyası, ərazini subasması və s.) mühəndis mühafizəsi tədbirlərinin həyata keçirilməsi qüvvədə olan müvafiq normativ sənədin (CHиП 2.01.15) tələblərinə uyğun olaraq şəhər və digər yaşayış məskənlərinin inkişafının texniki-iqtisadi əsaslandırılmasında nəzərə alınmalıdır

10.6. Ərazilərin mühəndis mühafizəsinin vacibliyi aşağıdakı hallarda müəyyən edilir

- yeni tikilən və yenidən qurulan ərazilər üçün planlaşdırma və texniki həllərin variantları nəzərə alınmaqla baş planda ;

- tikinti aparılmış ərazilərdə - mövcud planlaşdırma həlləri, sifarişçinin tələbi nəzərə alınmaqla bina və qurğuların köçürülməsi və itirilmiş fondların yeni yerlərdə bərpa olunması xərcləri daxil edilməklə, tam kompleks mühəndis

mühafizəsinin minimal həcmnin qiymətinin variantlar üzrə müqaisəsi əsasında.

10.7. Mühəndis mühafizəsi üzrə layihə işləri aşağıdakılar nəzərə alınmaqla yerinə yetirilməlidir:

- tikinti sahəsində aparılan mühəndis-geodeziya, mühəndis-geoloji və mühəndis-hidrometeoroloji axtarışların nəticələri;

- mühəndis mühafizəsi sxemlərində (baş, müfəssəl planlaşdırma, xüsusi) qəbul olunmuş planlaşdırma həlləri və variant axtarışları;

- mövcud və layihələndirilən ərazinin istifadə olunması xüsusiyyətlərini xarakterizə edən göstəricilər, həmin xüsusiyyətlərin dəyişilməsi proqnozu və təbiətdən istifadənin müəyyənləşdirilmiş rejimi (qoruqlar, kənd təsərrüfatı torpaqları və s.);

- zərərin qarşısının alınması dəyərini nəzərə almaqla mühəndis mühafizə həllərinin mümkün variantlarının texniki-iqtisadi müqayisəsi. (onun eyni funksional xüsusiyyətlərində) ;

təbiəti mühafizə və təbii ehtiyatlardan istifadə olunması üzrə Azərbaycan Respublikası qanunvericiliyinin tələbləri.

10.8. Mühəndis mühafizəsi layihələrində şəhər və obyektin formalaşmasının əhəmiyyəti, yerli şərait və həmçinin analoji şəraitdə qurğuların layihələndirilməsi, tikintisi və istismarı təcrübəsi nəzərə alınmalıdır.

10.9. Mühəndis mühafizə layihələrində aşağıdakılar nəzərdə tutulmalıdır:

- mühafizə olunan ərazilərə, bina və qurğulara fəaliyyətdə olan və onunla bağlı mümkün təhlükəli proseslərin mənfi təsirinin qarşısının alınması, aradan götürülməsi, mümkün səviyyəyədək azaldılması və ya minimuma endirilməsi ;

- yerli tikinti materiallarından və təbii ehtiyatlardan daha geniş istifadə olunması;

- aktiv mühafizə metodlarının tətbiq olunmasının mümkünlüyü;

- işlərin geoloji prosesləri intensivləşdirməyən vasitələrlə icra olunması;

- qoruq zonalarının, tarixi abidələrin, land-şaftların, və s. saxlanması;
- zərurət yaranarsa, tikinti dövründə və istismar zamanı mühafizə olunan ərazilərin, obyektlərin və mühəndis mühafizə qurğularının vəziyyətinə nəzarət aparılması.

10.10. Mühəndis mühafizə qurğularının tikintisi üçün qruntda mühəndis-axtarış işləri və tədqiqatları layihə tapşırığı və qüvvədə olan normativ sənədin (CHиП 1.02.07) tələbləri əsasında aparılmalıdır.

10.11. Sahilboyu sahələrdə yerləşən yaşayış məskənlərinin əraziləri daşğın, su basımı, qrunт suları və küləklə su gətirilməsindən torpaq tökülməsi ilə və ya torpaqdan düzəldilmiş bəndin çəkilməsi ilə mühafizə olunmalıdır.

Tökülən torpaq qaşının ən hündür nöqtəsi, küləyin qovub gətirdiyi dalğanın hündürlüyündən ən azı 0.5 m yüksəkdə olmalıdır. Qurulmuş torpaq bəndin qaşının hesabı səviyyədə hündürlüyü, tikintinin sinfindən asılı olaraq, qüvvədə olan normativ sənədlərin (CHиП 2.06.15 və CHиП 2.06.01) tələblərinə görə təyin edilməlidir.

Yaşayış və ictimai binalar tikilmiş və ya tikiləcək ərazilərdə 100 ildə bir dəfə; park, idman meydançaları və qurğuların ərazilərində isə 10 ildə bir dəfə sel sularının təkrarən qalxdığı ən hündür nöqtə, hesabı üfq su səviyyəsi kimi qəbul edilməlidir.

10.12. Sel təhlükəsi olan zonalarda mövcud tikililərin müdafiəsi üçün meşə, ağac-kol əkinlərinin maksimum qorunması, yamaqların terraslaşdırılması, selgətirən çayların sahillərinin bərkidilməsi, sel formalaşan zonada və selin çıxış konusunda seli istiqamətləndirən bəndlərin və ötürücü kanalların tikilməsi nəzərə alınmalıdır.

10.13. Yarğanlar yaranmaqla birgə eroziya prosesləri gedən sahələrdə yerüstü su axımı məcrasının qaydaya salınması, yarğanların dibinin bərkidilməsi, yamaqların terraslaşdırılması, meşə salınması nəzərdə tutulmalıdır. Ayrı-ayrı hallarda yarğanlara torpaq tökməklə və

üstündən suötürücü və drenaj kollektorlarının çəkilməsi ilə onların tamamilə və ya bir hissəsinin ləğv edilməsinə yol verilir. Yarğanların əraziləri nəqliyyat qurğuları, qaraj, anbar və kommunal obyektlərin yerləşdirilməsi və parkların salınması üçün istifadə oluna bilər.

10.14. Sürüşmə proseslərinə məruz qalan ərazilərdə yerləşən şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində:

- sürüşmə prosesinə qarşı tədbirlər ərazinin geoloji və hidrogeoloji şəraitin öyrənilməsi ilə həyata keçirilməli;
- yerüstü su axınının nizama salınması və qrunт suların qarşısının alınması, sürüşən torpaq kütləsinin təbii kontroforunun dağılmaqdan qorunması, mexaniki və fiziki-kimyəvi vasitələrlə maili səthin dayanıqlığının artırılması, yamaqların terraslaşdırılması və yaşıllıqların əkilməsi nəzərə alınmalıdır.

11. Ətraf mühitin, tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi

Təbii ehtiyatların mühafizəsi və səmərəli istifadə olunması

11.1. Obyektlər Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi nəzərə alınmaqla yerləşdirilərkən ekoloji təhlükəsizlik və əhalinin sağlamlığının mühafizəsi tələblərinə əməl olunmalı, təbiətin mühafizəsi, ətraf təbii mühitin sağlamlaşdırılması təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə və onların təkrar istehsalı üzrə tədbirləri nəzərə alınmalıdır.

Mövcüd şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin inkişaf etdirilməsi və yenilərinin tikilməsi üçün ərazi Azərbaycan Respublikasının torpaq qanunvericiliyinə uyğun olaraq, kənd təsərrüfatına yararlı olmayan torpaqlarda nəzərdə tutulmalıdır.

Kənd təsərrüfatı torpaqlarının alınıb, qeyri kənd təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadə edilməsinə müstəsna hallarda, qanunla müəyyən olunmuş qaydada icazə verilir.

Suvarılan və qurudulmuş torpaqlarda, əkin yerlərində, çoxillik meyvə bağları və üzümlüklər salınmış torpaq sahələrində,

həmçinin suqoruyucu mühafizə və digər I qrup meşələr altında qalan torpaqlarda tikinti müstəsna hallarda, torpaq qanunvericiliyinə uyğun olaraq, yerləşdirilə bilər. Yüksək dəyərli torpaqlarda tikintinin yerləşdirilməsi qadağandır.

Üzərində və altında tikinti aparılması qadağan olan torpaqların siyahısı yerli icra hakimiyyətləri tərəfindən təyin edilir.

11.2. Faydalı qazıntılar olan sahələrdə yaşayış məskənləri, sənaye kompleksləri və digər obyektlərin layihələndirilməsi və tikintisi "Yerin təkisi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə əsasən həyata keçirilməlidir.

Yararsız hala salınmış torpaqların rekultivasiyadan sonra müxtəlif məqsədlər üçün istifadə olunmasının yararlığını qüvvədə olan normativ sənədlərinə (ГОСТ 17.5.3.04 və ГОСТ 17.5.1.02) əsasən qiymətləndirmək lazımdır.

11.3. Bina, qurğu və kommunikasiyaların yerləşdirilməsinə aşağıdakı hallarda yol verilmir:

- qoruq, müvəqqəti qoruq, təbii milli parklar, botanika bağları, dendroloji parklar, su mühafizə zolağı (zonası) ərazilərində;

- yaşillıq zonalarında (layihələndirilən obyektlər istirahət, idman və ya yararlı meşə təsərrüfatına xidmət üçün nəzərdə tutulmayıbsa);

- hidrometeoroloji stansiyaların mühafizə zonalarında;

- layihələndirilən obyektlər su mənbələrinin istismarı ilə bağlı deyilsə, su təchizatı mənbəinin və su şəbəkələri qurğularının meydançalarının sanitariya mühafizəsinin birinci zonasında;

- layihələndirilən obyektlər kurortların təbii müalicə vasitələrinin istismarı ilə bağlı deyilsə, kurortların sanitariya mühafizə dairəsinin birinci zonasında.

Kurortların istismarı, inkişafı və abadlaşdırılması ilə bağlı, həmçinin kurort əhalisinə xidmət edən obyektlərin istismarı atmosferi, torpağı, suyu çirkləndirmərsə, səs və elektromaqnit gərginliyinin normativ səviyyələrini aşmırsa, onlar kurortların sanitariya mühafizə dairəsinin ikinci zonasında

yerləşdirilə bilər. Kurortların təbii müalicə vasitələrinə və sanitariya vəziyyətinə mənfi təsir göstərməyən obyektlər kurortların sanitariya mühafizə dairəsinin üçüncü zonasında yerləşdirilə bilər.

Q e y d :

1 Bina və qurğuların yerləşdirilməsinə aşağıdakı hallarda yol verilmir:

- *üzvü və radioaktiv tullantılarla çirklənmiş torpaq sahələrində (Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin təyin etdiyi müddət bitməyincə);*

- *sürüşmə, sellərin və daşqın sularının basımı, qar uçqunları təhlükəsi olan zonalarında;*

- *bəndlərin dağılması nəticəsində mümkün ola biləcək fəlakətli subasımı zonalarında (bina və qurğuların dağılmasına, insan tələfatına, müəssisələrin avadanlığının sıradan çıxmasına səbəb olan subasımı səviyyəsinin dərinliyi 1,5 m və daha çox olan ərazilər fəlakətli subasımı zonasıdır);*

- *yer layının aktiv sınıma yerlərinə bilavasitə bitişik olan zəlzələ rayonları və zonalarında;*

- *magistral kəmərlərin mühafizə zonalarında;*

2. Nəqliyyat tikililəri, qurğuları və digər obyektlərin normal istismarını təmin etmək məqsədilə müvafiq mühafizə zonaları nəzərdə tutulmalıdır.

11.4. Şəhərlərin yaşillıq zonalarının meşələri və I qrup meşələrə aid edilən şəhər və kurort meşələri rekreasiya, sanitariya-gigiyena və sağlamlaşdırma məqsədilə istifadə olunmalıdır. Yaşayış məskənlərinin şəhərətərafı zonalarında yerləşən bataqlıqlarda, meşələrdə qüvvədə olan normativ sənədin (ГОСТ 17.5.3.03) tələblərinə uyğun hidroməşə-meliorasiya tədbirləri nəzərdə tutulmalıdır.

Dövlət Meşə Fondunun torpaqlarını (meşə sahələrinin qeyri meşə sahələrinə çevrilməsi) müstəsna hallarda, ancaq qanunla müəyyən edilmiş qaydada, tikinti altına ayırmaq olar.

Dövlət Meşə Fondu torpaqlarında tikintinin yerləşdirilməsi meşəsi olmayan və ya azqiymətli əkililəri olan sahələrdə nəzərdə tutulmalıdır.

11.5. Şəhərətərafı zonaların hüdudlarında yerləşən meşə fondu torpaqlarında qüvvədə olan normativ sənədə (BCH 3) uyğun olaraq yaşillıq zonalarının formalaşdırılması nəzərə alınmalıdır.

Şəhərlərin yaşillıq zonalarının ərazi təşkili, qüvvədə olan normativ sənədə

(ГОСТ 17.6.3.01) uyğun olaraq, meşələrin sağlamlaşdırıcı və təbiəti mühafizə funksiyalarını təmin etmək məqsədilə, meşəpark və meşə təsərrüfatı hissələrinə ayrılması və əhalinin istirahəti üçün yerlər və qorunan ərazilər nəzərdə tutulmalıdır.

Yaşillıq zonalarında onların ekoloji, sanitariya-gigiyena və rekreasiya funksiyalarının həyata keçirilməsinə mane olan təsərrüfat fəaliyyəti qadağandır.

11.6. Meşəsiz və az meşəli rayonlarda yerləşən şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin ətrafında küləkdən müdafiə və sahilbəkədicilik meşə zolaqlarının yaradılması, yüksəkliklərin, yarpaqların və qobuların yamaqlarının yaşıllaşdırılması nəzərdə tutulmalıdır.

İri və çox iri şəhərlərdə qoruyucu meşə zolaqlarının eni 500 m, böyük və orta şəhərlərdə 100 m, kiçik şəhərlərdə, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərində 50 m-dən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

11.7. Şəhərlərin və şəhərətrafi zonaların planlaşdırılması və tikintisi layihələrində dəyərli təbii landşaftların səmərəli istifadə olunması və mühafizəsi, landşaft-rekreasiya ərazilərinin ayrılması, landşaftın dayanıqlığı nəzərə alınmaqla ondan rekreasiya məqsədilə istifadə olunmasına məhdudiyət qoyulması, xüsusi qorunan ərazilərin dövlət qoruqları, müvəqqəti qoruqlar, təbii milli parklar, botanika bağları və dendroloji parklar, meşələr, həmçinin təbiət abidələrinə dair olan geoloji və su rejimli tələblərə əməl olunması nəzərə alınmalıdır.

Atmosferin, su obyektlərinin və torpaqların çirklənməkdən qorunması

11.8. Məskunlaşma ərazilərini atmosfer havasını çirkləndirən, həmçinin yüksək yanğın təhlükəsi olan istehsalat müəssisələri tərəfindən əsən küləklərin (üstünlük təşkil edən istiqamətdən əsən küləklər) qarşısında yerləşdirmək olmaz. Atmosfer havasının xüsusi təmizliyini tələb edən müəssisələri, atmosfer havasını çirkləndirmə mənbələri olan müəssisələr tərəfdən əsən küləklərin

(üstünlük təşkil edən istiqamətdən əsən küləklər) qarşısında yerləşdirmək olmaz.

Mal-qara, quşçuluq və heyvandarlıq müəssisələrini, zəhərli kimyəvi maddələr, biopreparatlar və gübrə anbarlarını, yanğın və partlayış təhlükəli anbar və istehsalatları, veterinar müəssisələrini, tullantıları utilləşdirən obyekt və müəssisələri, qazanxanaları, təmizləyici qurğuları və peyin saxlanılan açıq yerləri məskunlaşma ərazisi və istehsalat zonasının digər müəssisə və obyektləri tərəfdən əsən küləklərin (üstünlük təşkil edən istiqamətdən əsən küləklər) qarşısında yerləşdirmək olar.

Qeyd:

1. Atmosfer havasını zərərli maddələrlə çirkləndirmə mənbəi və sanitariya-mühafizə məsafəsi 500 m-dən artıq olunan müəssisələri, çox əsən küləklərin sürəti 1m/s-də olan uzun sürən və ya tez-tez təkrar olunan dumanlı rayonlarda (il ərzində 30-40 %-dən çox, qış ərzində isə 50-60 % gün ərzində) yerləşdirmək olmaz.

2. Atmosfer havasının çirklənməsinin hesablanması bu normaların 3 bölməsinin tələbləri əsasında aparılmalıdır.

11.9. Su hövzələri, su axını və dəniz akvatoriyalarının mühafizə tədbirləri su qanunvericiliyinin və müvafiq qaydada təsdiq olunmuş sanitariya normalarının tələblərinə uyğun olaraq, içməli və təsərrüfat su təchizatı, əhalinin istirahəti və balıq təsərrüfatı məqsədləri üçün istifadə edilən su obyektlərində çirkləndirici maddələrin konsentrasiyalarının yol veriləsi hədd normalarına riayət edərək, yerüstü və yeraltı suların çirklənməsinin qarşısının alınmasını təmin etməklə nəzərə alınmalıdır.

11.10. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri ərazilərini, kurort zonalarını və kütləvi istirahət yerlərini bir qayda olaraq, istehsalat və təsərrüfat-məişət tullantıları buraxılan su aparıcı və su anbarlarının axınına nisbətən yuxarıda yerləşdirmək lazımdır.

Yük gəmilərinin yanılması, görpü və digər liman tikililəri tələb olunan müəssisələr çay axını istiqamətində, məskunlaşma ərazisindən aşağıda, 200 m-dən az olmayan məsafədə yerləşdirilməlidir.

11.11. Sənaye müəssisələri meydançalarının su hövzələrinin yanında yerləşməsi zərurəti yaranarsa, bu müəssisələrin hövzələrin sahilboyu zolağında yerləşdirilməsinə, qanunvericiliyə uyğun olaraq suların istifadə olunmasının tənzimlənməsi və mühafizə olunması orqanları və yerli icra hakimiyyəti ilə razılaşdırmaqla icazə verilir.

Kənd təsərrüfatı obyektləri su hövzələrinin sahilyanı zolaqlarında yerləşdirilərkən və həmin obyektlərin su hövzələri ilə bilavasitə əlaqəsi olmadıqda, eni 40 m-dən az olmayan və sahəsində tikinti aparılmasına icazə verilməyən sahil boyu zolaq nəzərdə tutulmalıdır.

Mineral kübrələrin və bitkilərin mühafizəsi üçün kimyəvi maddələr saxlanması anbarlarını, maldarlıq, quşçuluq və heyvandarlıq müəssisələrini yerləşdirərkən, həmin maddələrin, peyin axıntısının və quş peyinin su hövzələrinə tökülməsinin qarşısını alan tədbirlər nəzərdə tutulmalıdır.

Mineral kübrələrin və bitkilərin mühafizəsi üçün kimyəvi maddələr saxlanılan anbarları balıq təsərrüfatı hövzələrindən 2 km-dən az olmayan məsafədə yerləşdirmək lazımdır. Xüsusi ehtiyac olduğu hallarda bu anbarlar və balıq təsərrüfatı hövzələrində olan məsafə, balıq ehtiyatları mühafizəsini həyata keçirən orqanlarla razılaşdırmaq şərti ilə, azaldıla bilər.

11.12. Yaşayış məskənləri layihələndirildikdə su mühafizə zolağının eni aşağıdakı göstəricilər üzrə təyin edilir:

- çaylar üçün - yay mövsümündə orta çoxillik su səviyyəsindən, çay boyunca çayın mənbəindən:

10 km-dək.....	..15 m
11 km-dən 50 km-dək.....	100 -"-
51 -"- 100 -"-.....	200 -"-
101 -"- 200 -"-.....	300 -"-
201 -"- 500 -"-.....	400 -"-
500 km-dən yuxarı.....	500 -"-

- göllər üçün - yay mövsümündə orta çoxillik su səviyyəsindən və su anbarları üçün normal təzyiqli su səviyyəsindən, akvatoriyasının sahəsi:

2 km ² -dək olduqda.....	300 m,
2 km ² -dən çox olduqda.....	500 m

Çay, göl və su anbarlarının sahilləri üzrə, su mühafizə zonaları hüdudlarında, ərazisində təsərrüfat fəaliyyətinə ciddi məhdudiyətlər qoyulan sahilboyu zolaqlar ayrılmalıdır.

Çay, göl və su anbarlarının su mühafizə zonalarında :

- məişətin bərk tullantıları və sənayenin utilləşdirilməmiş tullantılarının poliqonlarının, kimyəvi zəhərləyicilər, mineral gübrələri və yanacaq-sürtgü materialları saxlanılan anbarların, apparaturalara kimyəvi zəhərləyicilərin doldurulması meydançalarının, mal-qara kompleks və fermaların, qəbristanlıqların və basdırılma yerlərinin yerləşdirilməsi;

- təbiəti mühafizə və dövlət gigiyena-epidemioloji nəzarət orqan və xidmətləri ilə razılaşdırmadan mövcud istehsalat və ictimai təyinatlı obyektlərin genişləndirilməsi və yenisinin tikintisi;

- sahilboyu zolaq hüdudlarında çadır şəhərciklərinin və mal-qaranın yerləşdirilməsi qadağandır.

İcməli-təsərrüfat və mədəni-məişət məqsədli su mənbəi kimi istifadə olunan və ya nəzərdə tutulan su anbarlarının istismarı müvafiq sanitariya normalarına əsasən həyata keçirilməlidir.

Su hövzələrinin və su axarlarının sahillərində mövcud olan və layihələndirilən istirahət zonalarında su mühafizəsi tədbirləri qüvvədə olan normativ sənədin (ГОСТ 17. 5. 02) tələblərinə cavab verməlidir.

11.13. Yerüstü sular (atmosfer çöküntülə-i) açıq su hövzələrinə axılmaqdan qabaq, yerüstü suların mühafizəsi üzrə müvafiq tələblər nəzərə alınmaqla təmizləndirilməlidir.

Sənaye obyektlərinin su təchizatında istifadəsi iqtisadi cəhətdən sərfəli və ya texniki cəhətdən mümkün olmadığı hallarda, yerüstü suların sənaye müəssisələri ərazisindən su obyektlərinə axılmasına icazə verilir.

11.14. Yaşayış məskənləri ərazilərində yerləşən dekorativ və çimmək üçün istifadə olunan su hövzələrində yay-payız mövsümündə, suyun dövrü dəyişdirilməsi

su səthinin sahəsindən asılı olaraq, aşağıdakı kimi nəzərdə tutulmalıdır:

- dekorativ su hövzələrinin su səthinin sahəsi 3 ha-dək olduqda -2 dəfə, 3 ha-dan çox olduqda isə -1 dəfə, çimmək üçün istifadə olunan su hövzələrində göstərilən sahələrə müvafiq olaraq - 3 və 4 dəfə, sahəsi 6 ha-dan çox olduqda isə - 2 dəfə.

Məskunlaşma ərazilərində yerləşən su hövzələrində yaz-yay mövsümündə suyun dərinliyi 1.5 m-dən, sahilboyu zonalarda isə onların su bitkilərindən dövrü olaraq təmizlənməsi şəraiti ilə 1m-dən az olmamalıdır.

Su hövzələri və çimərliklərin su səthinin sahəsi qüvvədə olan normativ sənədə (ГОСТ 17.1.5.02) və bu normanın 6.21. bəndinə uyğun olaraq qəbul edilməlidir.

Göllər və digər su hövzələrinin sahilboyu zolağı abadlaşdırılmalı və onların yerüstü sularla çirklənməsinin qarşısını alan tədbirlər nəzərə alınmalıdır.

11.15. Elektrik və istilik stansiyalarının (EİS) nominal gücündən asılı olaraq, onlarda istifadə olunmuş su tullantılarının istiliyinin və tərkib elementlərinin hədləri beynəlxalq normalara və standartlara və ya onların əsasında Azərbaycan Respublikasında qəbul edilmiş göstəricilərə müvafiq olmalıdır.

11.16. Qaz tullantıları xüsusi borular vasitəsilə elə kənarlaşdırılmalıdır ki, külək onları sərbəst şəkildə apara bilsin.

11.17. Torpağın mühafizəsi tədbirləri müvafiq qanunvericiliyin və müəyyən edilmiş qaydada təsdiq olunmuş, normalarının tələblərinə uyğun olaraq həyata keçirilməlidir.

Səsdən, titrəyişdən, elektrik və maqnit sahələrindən, şualardan və şüalanmadan mühafizə

11.18. Yaşayış və ictimai binalar və onlara bitişik ərazilər üçün yol veriləbilən səs səviyyələri, ətrafdakı səsə əsas mənbələrinin xüsusiyyətləri, gözlənilən səs səviyyələrinin və onların hesablama

nöqtələrində tələb olunana qədər azaldılmasının müəyyənləşdirilməsi qaydası, arxitektura-planlaşdırma və inşaat-akustik vasitələrlə səsə azaldılmasının akustik effektivliyinin hesablanma metodikaları və onların layihələndirilməsi üzrə əsas tələblər qüvvədə olan normativ sənədə (СНП II-12) müvafiq olaraq qəbul edilməlidir.

11.19. Elektrik və istilik stansiyalarının (EİS) divarında və yerləşdikləri sahələrin hasarında:

- stansiyalardan gələn səs 40 db-dən yüksək olmamalıdır;

- stansiyalardan heç bir yanq qoxusu gəlməməlidir;

- xüsusi texniki vasitələrdən istifadə etmədən heç bir titrəyiş hiss edilməməlidir.

11.20. Yaşayış binalarında yol veriləbilən titrəyiş səviyyələri qüvvədə olan normativ sənədin (СНП II-40) və müəyyən edilmiş qaydada təsdiq olunmuş, yaşayış binalarında yol veriləbilən titrəyişlərin sanitariya normalarına uyğun olmalıdır. Bu tələblərin yerinə yetirilməsi üçün yaşayış binaları ilə titrəyiş mənbələri arasında zəruri məsafələrin olması, titrəyiş mənbələrində effektiv titrəyişsöndürücü material və konstruksiyaların tətbiq edilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

11.21. Elektromaqnit enerjisini şüalandıran radiotexniki obyektlər (radiostansiyalar, radioteleviziya verilişi və radiolokasiya stansiyaları), sənaye generatorları, yüksək gərginlikli elektrik ötürücü hava xətləri və digər obyektlər yerləşdirilərkən, elektromaqnit sahələrinin təsirindən, radioaktiv maddələrin və digər ionlaşdırıcı şüalanma mənbələrinin istehsalında, emalında, tətbiqində, saxlanılmasında, nəql edilməsində, zərərsizləşdirilməsində və basdırılmasında radiasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi "Əhəlinin radiasiya təhlükəsizliyi haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə əməl edilməlidir.

Mikroiqlimin tənzimlənməsi

11.22. Yaşayış və ictimai binaların (məktəbəqədər uşaq müəssisələri, ümum-təhsil məktəbləri, məktəb-internatlar istisna olmaqla) yerləşdirilməsi və cəhətlər üzrə səmtləşdirilməsi yaşayış otaqlarının və ərazinin 22 martdan 22 sentyabradək- 2.5 saatdan az olmayan arasıksiz insolyasiyasının fasiləsiz davamiyyətini təmin etməlidir.

Məktəbəqədər uşaq müəssisələri, ümumtəhsil məktəbləri, məktəb internatlar, səhiyyə və istirahət müəssisələrinin yerləşdirilməsi və cəhətlər üzrə səmtləşdirilməsi yaşayış və ictimai binaların, mənzil tikintisi ərazilərinin insolyasiya təminatı üzrə müvafiq sanitariya norma və qaydaları ilə müəyyən edilən otaqlarda insolyasiyasının 3 saat ərzində fasiləsiz davamiyyətini təmin etməlidir.

Qeyd:

1. 9 və daha çox mərtəbəli binaların tikintisi şəraitində insolyasiyanın davamiyyətinin arası, gün ərzində insolyasiyanın cəmi davamətə müddəti 0.5 saat artırılmaqla, bir dəfə kəsilə bilər.

2. Mənzillərin bütün otaqları insolyasiya olunan meridional tipli uzununa (şimaldan cənuba) binalarda, həmçinin yaşayış tikililərinin yenidənqurulması şəraitində və ya yeni tikintinin xüsusi mürəkkəb şəhərsalma şəraitində (qiymətli tarixi şəhər mühiti, ərazinin mühəndis hazırlığının baha başa gəlməsi, ümumşəhər və rayon mərkəzləri zonası) yerləşdirilərkən, insolyasiya vaxtının 0.5 saat azaldılmasına yol verilir.

Tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi

11.23. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırılması və tikintisi layihələrində "Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tələblərinə əməl olunmalıdır.

Bununla yanaşı, tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizə zonası, tikintinin tənzimlənməsi zonası və təbii landşaftın mühafizəsi zonası təyin edilməlidir.

Qeyd:

1. Hər bir konkret qoruq (qoruq ərazisi) haqqında əsasnamələrin təyin etdiyi mühafizə və istifadənin xüsusi rejimlərinin tələblərinə görə tarix və mədəniyyət abidələri, kompleks və ansambları, tarixi mərkəzlər, məhəllələr, meydanlar, küçələr, tarixi yerlər, qədim şəhərlərin mədəni qatları, xüsusi tarixi, arxeoloji və memarlıq dəyəri olan,

müvafiq qaydada dövlət tarixi-memarlıq qoruqları və ya tarix mədəniyyət qoruq əraziləri elan olunmuş təbii və süni landşaftlara aid edilməlidir.

2. Mühafizə zonaları tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi üzrə dövlət orqanı, tikintini tənzimləmə zonaları isə yaşayış məntəqələrinin Baş planının tərtibatçısı tərəfindən müəyyən edilir.

11.24. Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin planlaşdırma və tikinti layihələrində tarixi və mədəniyyət abidələrinin sökülməsi, yerinin dəyişdirilməsi və ya onların vəziyyətində digər dəyişikliklərin edilməsinə yol verilməməlidir. Müstəsna hallarda onların vəziyyətinin dəyişdirilməsi haqqında təkliflər qanunvericiliyə müvafiq olaraq hazırlanmalı və təsdiq olunmalıdır.

Təşəkkül tapmış tikinti rayonlarında dəyərli tarixi mühitin mühafizəsini, memarlıq və mədəniyyət dəyəri olan binaların bərpasını, ətraf mühitin xarakterini pozmadan mövcud binaların modernləşdirilməsini və əsaslı təmirini, ərazinin mühəndis avadanlığı sistemlərinin inkişafını və abadlaşdırılmasını nəzərdə tutan kompleks yenidənqurma metodları ilə təmin etmək lazımdır.

11.25. Tarixi və mədəniyyət abidələrindən mühəndis-nəqliyyat kommunikasiyalarından məsafə yerli şəraitdən asılı olaraq və aşağıdakı göstəricilərdən, (m-lə) az olmamaqla qəbul edilməlidir:

- sürətli və fasiləsiz hərəkət magistralının işlək hissəsində, dərinliyi az olan metro xətlərində:

mürəkkəb relyef şəraitində.....	100 m
hamar relyefdə.....	50 -"
su, kanalizasiya və istilik xətlərində (paylayıcılardan başqa)	15 -"
digər yeraltı mühəndis xətlərində.....	5 -"

Obyektin yenidən qurulması şəraitində göstərilən mühəndis xətlərində olan məsafələri su kəmərlərində 5 m-dən, qeyri su kəmərlərində 2 m-dən az olmamaq şərti ilə azaltmaq olar. Bu halda tikinti işləri görülən zaman xüsusi texniki tədbirlər həyata keçirilməlidir.

Mühafizə zonaları ərazilərindən keçən mühəndis-nəqliyyat kommunikasiyalarının layihələri tarix-mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi üzrə dövlət orqanı ilə

razılaşıdırıldıqdan sonra həyata keçirilə bilər.

Əlavə 1
Məcburi olan

Yanğın əleyhinə tələblər

1. Yaşayış, ictimai və sənaye müəssisələrinin köməkçi binaları arasında yanğın əleyhinə məsafələri cədvəl 1 üzrə, sənaye və kənd təsərrüfatı binaları arasında məsafələri qüvvədə olan normativ sənədlərin (CHuII II- 89 və CHuII II - 97) tələblərinə əsasən qəbul etmək lazımdır.

I və II odadavamlıq dərəcələri olan yaşayış, ictimai və köməkçi binalardan I və II dərəcəli odadavamlıq yanğıntəhlükəli prosesi olmayan istehsalat bina və qaraclaradək minimal məsafə 9 m-dən az olmamaqla, dam örtüyünün qızdırıcı qatı polimer və ya yanan materiallardan olan istehsalat binalarınadək məsafə isə 15 m-dən az olmamaqla qəbul edilməlidir.

2. Piyada yolları və nəqliyyat keçidləri layihələndirilərkən yanğınsöndürən maşınların yaşayış və ictimai binalara, o cümlədən onlara bitişik tikililərə yanaşması və yanğın söndürənlərin avtonərdivanlardan və ya avtoqal-dırıcılardan hər hansı bir mənzilə və ya otağa keçə bilmək imkanı təmin edilməlidir.

Bir qayda olaraq, nəqliyyat keçidlərinin kənarından mərtəbəliyi 10 qədər olan (10-da daxil olmaqla) binalaradək məsafəni 5-8 m; 10-dan çox mərtəbəli binalaradək isə 8-10 m qəbul etmək lazımdır. Bu zonada hasar çəkilməsinə, hava elektrik ötürücü xətlərinin yerləşdirilməsinə və ağacların sıra ilə əkilməsinə yol verilmir.

Binaların giriş olmayan fasadları boyunca yanğınsöndürən maşınların keçməsi üçün yararlı, eni 6 m olan zolaqlar (maşınlardan yer örtüyünə və torpağa düşə bilən yük nəzərə alınmaqla) nəzərdə tutulmalıdır.

Cədvəl 1

Binanın odadavamlıq dərəcəsi	Odadavamlıq dərəcəsinə əsasən olaraq, məsafə (m)		
	I, II	III	IIIa, IIIb, IV, IVa, V
I, II,	6	8	10
III	8	8	10

IIIa, IIIb, IV, IVa, V	10	10	15
Qeyd:			
1. Binaların odadavamlıq dərəcəsinin təsnifatını qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII 2.01.02) tələblərinə uyğun olaraq qəbul etmək lazımdır.			
2. Xarici divarların və ya digər konstruksiyaların xarici səthləri arasında məsafə binalar və qurğular arasında məsafə deməkdir. Yanan materialdan hazırlanmış bina və qurğuların konstruksiyaları 1m-dən çox irəli çıxarsa, bu konstruksiyalar arasındakı məsafə qəbul edilir.			
3. IIIa, IIIb, IV, IVa, V odadavamlıq dərəcələri olan binaları istisna etməklə, pəncərə boşluğu olmayan binaların divarları arasındakı məsafəni 20 % azaltmaq olar.			
4. 9 bal gücü olan zəlzələ rayonlarında yaşayış binalarının arasında, həmçinin IVa və V odadavamlıq dərəcələri olan yaşayış və ictimai binalar arasında məsafə 20 % artırılmalıdır.			
5. V odadavamlıq dərəcələri olan karkas və lövhə konstruksiyalı 2 mərtəbəli binalar, həmçinin yanan materiallarla örtülmüş binalar üçün yanğın əleyhinə məsafə 20 % artırılmalıdır.			
6. O biri binanın qarşısında durmuş daha hündür binanın boşluqları olmayan bütöv divarı olarsa, I və II odadavamlıq dərəcələri olan binalar arasında məsafə 6 m-dən az qəbul edilə bilər.			
7. Həyətyanı torpaq sahəsində yerləşmiş 1-2 mənzilli yaşayış bina və təsərrüfat tikililərindən (anbar, qaraj, hamam) qonşu torpaq sahəsində yerləşən yaşayış bina və təsərrüfat tikililərinə məsafə cədvəl - 1 üzrə və bu qeydlərin 9-cu bəndi nəzərə alınmaqla qəbul edilir.			
8. Bir torpaq sahəsi daxilində yaşayış binaları və təsərrüfat tikililəri arasında, həmçinin təsərrüfat tikililəri arasında məsafə (tikini altında olan sahələrin cəmindən asılı olmayaraq) normalaşdırılır.			
9. Həyətyanı torpaq sahəsində yerləşdirilən yaşayış və təsərrüfat tikililərinin sahələrinin cəmi, o cümlədən onların arasında tikilməmiş qalmış ərazini də daxil etməklə, qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII 2.08.01) tələblərinə müvafiq olaraq, yanğın əleyhinə divarları olmayan və eyni odadavamlıq dərəcəsi olan binanın (mərtəbənin) tikinti sahəsinin yuxarı həddinə bərabər olduqda, yaşayış binalarının, həmçinin yaşayış binaları və təsərrüfat tikililəri (anbar, qaraj və təsərrüfat tikililəri) arasında məsafə normalaşdırılır.			
10. Həyətyanı sahədən kənarında blok-birləşmə şəkilində yerləşdirilmiş təsərrüfat tikililərinin tikinti sahəsinin cəmi 800 m ² arıq deyilsə, təsərrüfat tikililəri (anbar, qaraj və hamamlar) arasında məsafə normalaşdırılır. Blok-birləşmə şəkilində təsərrüfat tikililərinin qrupları arasında məsafə cədvəl 1 üzrə qəbul olunur.			

3. Yaşayış və ictimai binalardan neft və neft məhsulları saxlanılan I qrup anbarlaradək məsafə qüvvədə olan

normativ sənədin СНиП II-106) tələblərinə, ictimai və yaşayış binalarına xidmət göstərən qazanxanaların, dizel elektrik stansiyaları və digər enerji obyektlərinin tərkibində nəzərdə tutulan maye yanacaq saxlanan II qrup anbarlarına qədər isə məsafə cədvəl 2-də göstərilənlərdən az olmayaraq qəbul edilməlidir.

4. Yanğınsöndürən avtomobillərin çay və su hövzələrindən su götürə bilməsi üçün onlara yanaşma keçidlərinin düzəldilməsi nəzərdə tutulmalıdır.

5. Şəhər və qəsəbə məskənlərinin tikintisi sərhədlərindən meşə massivlərinin kənarınadək məsafə 50 m-dən, kənd yaşayış məskənləri və bağçılıq sahələrindən 15 m-dən az olmamalıdır.

Şəhər və qəsəbələrin həyətəyanı sahəsi olan 1-2 mərtəbəli yaşayış binaları rayonlarının sərhədlərindən meşə massivində məsafə 15 m-dən az olmamalıdır.

6. Yanğınsöndürmə deposunun xidmət radiusu 3 km-dən artıq olmamalıdır.

Cədvəl 2

Anbarların tutumu (m ³)	İctimai və yaşayış binalarının odadavamlıq dərəcəsi		
	I, II	III	IIIa, IIIb, IV, IVa, V
800-dən.10000-dək	40	45	50
100 -"-.....800 -"-	30	35	40
100-dək	20	25	30

Qeyd:

1. Məktəbəqədər uşaq müəssisələri, ümumi təhsil məktəbləri, məktəb-internat, sağlamlıq, istirahət, tərbiyə müəssisələri və idman qurğularından həcmi 100 m³-dək olan anbarladək məsafəni 2 dəfə artırmaq, anbarların həcmi 100 m³-dən çox olduqda isə qüvvədə olan normativ sənədin (CHuII II-106) tələblərinə uyğun olaraq qəbul etmək lazımdır.

2. Yanacaq anbarları, mühəndisi axarıqların nəticəsi və yerli şəraitdən asılı olaraq, əksər hallarda, yerin altında yerləşdirilməlidir.

Uçuşun təhlükəsizliyinin təmin edilməsi nəzərə alınmaqla aerodrom rayonlarında və digər ərazilərdə obyektlərin yerləşdirilməsinin razılaşdırılmasına aid tələblər

Azərbaycan Respublikası Müdafiə Nazirliyi özünün məsuliyyət zonasında inşaat işləri aparıldıqda, onların hansı müəssisə və təşkilatlarla razılaşmasını müəyyən edir.

Aşağıdakıların yerləşdirilməsi razılaşdırılmalıdır:

1) aerodromlara havadan yanaşmalar zolaqları sərhədlərində, həmçinin bu zolaqlar sərhədlərindən kənarında aerodromun nəzarət nöqtəsindən (ANN) 10 km radiusda yerləşdirilən bütün obyektlər;

2) hündürlüyü aerodrom səthindən 50 m və daha çox olan, ANN-dən 30 km radiusunda yerləşdirilən obyektlər ;

- yerləşdirilmə məkanından asılı olmayaraq :

3) yer səthindən hündürlüyü 50 m və daha çox olan obyektlər;

4) radiotexniki vasitələrin normal işinə mane ola bilən rabitə, elektrik ötürücü xətləri, həmçinin radio və elektromaqnit dalğaları şüalandıran obyektlər;

5) partlayış təhlükəsi olan obyektlər ;

6) havaya buraxılan qazların qəza vəziyyətində yandırılması üçün məşəl qurğuları;

7) fəaliyyəti ilə aerodrom rayonlarında görmək qabiliyyətini pisləşdirən sənaye və digər müəssisələr, qurğular.

3-7 bəndlərdə göstərilən obyektlər, yerləşdiriləcək yerdən asılı olmayaraq, bundan başqa, tikintisi hansı hərbi dairə qərargahı və Hərbi Hava Qüvvələri birləşmiş qərargahın ərazisində və məsuliyyət zonasında nəzərdə tutulursa, onların yerləşdirilməsi həmin təşkilatlarla razılaşdırılmalıdır.

Quşları cəlb edən və onların kütləvi yığılması ilə fərqlənən yeyinti tullantılarının yığınaq yerlərini, heyvandarlıq fermalarını, sallaqxanaları və digər obyektləri ANN-dən 15 km yaxın məsafədə yerləşdirmək qadağandır.

Q e y d :

1. Göstərilən razılaşıdırılmaldan keçən 3 il ərzində müvafiq obyektin tikintisi başlanmazsa, bu razılaşıdırılmalar öz qüvvəsini itirir.

2. ANN aerodromun hündəsi mərkəzinin yaxınlığında:

- bir qalxma-enmə zolağı (QEZ) olduqda- onun mərkəzində;

- iki paralel QEZ olduqda-onların mərkəzlərini birləşdirən düz xəttin ormasında;

- iki paralel olmayan QEZ olduqda, həmin QEZ-lərinin mərkəzindən qurulan şaqulların kəsişmə nöqtəsində yerləşdirilir.

3. Hündür qurğuların yerləşdirilməsinə aid olan sənədləri razılaşıdırılmaya təqdim edərkən, bütün hallarda layihələndirilən qurğuların yerləşdirilməsi koordinatları göstərilməlidir.

Ə l a v ə 3

Məcburi olan

Həyətyanı və mənzilyanı torpaq sahələrinin ölçüləri

Fərdi yaşayış evinin yanında və ya mənzilin tikintisi altına ayrılan torpaq sahəsinin ölçüləri, tətbiq olunan yaşayış evlərinin tipindən, formalaşdırılan tikintinin (mühitin) xarakterindən və onun böyüklüyü müxtəlif olan şəhərlərin strukturunda yerləşməsindən asılı olaraq, aşağıdakı göstəricilər üzrə qəbul edilə bilər:

- kiçik, orta və böyük şəhərlərin mərkəzlərindən kənarda yerləşən yeni ərazilərdə, kiçik şəhər və qəsəbələrdə təşəkkül tapmış fərdi yaşayış tikililərin yenidən qurulmasında, kənd yaşayış məskənlərinin ehtiyat ərazilərində, yeni tikilən və ya inkişaf edən qəsəbələrdə, böyüklüyündən asılı olmayaraq, bütün şəhərlərin şəhəratrafı zonalarında bir -iki mənzilli, 1-2 mərtəbəli kotec tipli evlərin yanında 400-600 m² və daha çox (tikinti sahəsi də daxil olmaqla);

- kiçik, orta və böyük şəhərlərin mərkəzlərindən kənarda yerləşən yeni ərazilərdə, böyük və iri şəhərlərin ehtiyat ərazilərində, təşəkkül tapmış fərdi yaşayış tikililərinin yenidənqurulmasında, yeni tikilən və inkişaf edən qəsəbələrdə böyüklüyündən asılı olmayaraq bütün şəhərlərin şəhəratrafı zonalarında bir, iki və ya dörd mənzilli, 1-2 mərtəbəli kotedj

tipli evlərin yanında 200-400 m² və daha çox (tikinti sahəsi də daxil olmaqla);

- kiçik, orta və böyük şəhərlərin mərkəzlərindən kənarda yerləşən yeni ərazilərdə, böyük və iri şəhərlərin ehtiyat ərazilərində, yeni tikilən və inkişaf edən qəsəbələrdə, iri və çox iri şəhərlərin şəhəratrafı zonalarında və böyüklüyü müxtəlif olan şəhərlərdə tarixən təşəkkül tapmış fərdi yaşayış tikililərinin yenidən qurulmasında çoxmənzilli, 1-2-3 mərtəbəli blok-birləşdirmə tipli evlərin yanında 60-100 m² (tikinti sahəsi istisna olmaqla);

- böyüklüyündən asılı olmayaraq hər hansı bir şəhərdə yenidənqurma şəraitində və azmərtəbəli sıxlığı çox olan tikililər tətbiq edildikdə, çoxmənzilli 1-2-3 mərtəbəli blok-birləşmə tipli və ya 2-3-4-5 mərtəbəli, mürəkkəb həcmi-fəza strukturlu (o cümlədən ancaq birinci mərtəbədəki mənzillər üçün), evlərin yanında 30-60 m² (tikinti sahəsi istisna olmaqla).

Ə l a v ə 4

tövsiyə olunan

Yaşayış rayonu və mikrorayonun ərazisində əhalinin hesabı sıxlığı

Yaşayış rayonu ərazisində əhalinin sıxlığını (adam/ha) cədvəl 1-də göstərilənlərdən, mikrorayonların ərazisində isə şəhərsalma kadastrının göstəricilərinə əsasən yüksək dərəcəli zonalarda 400-dək, orta dərəcəli zonalarda 330-dan, aşağı dərəcəli zonalarda isə 180-dan az qəbul edilməməlidir.

Ərazinin müxtəlif dərəcəli şəhərsalma dəyərli zonalarının sayı və sərhədləri, torpağın dəyərinin qiyməti, mühəndis-nəqliyyat magistral şəbəkələrinin sıxlığı, ictimai obyektlərlə təmin olunması, ərazinin mühəndis hazırlığına kapital qoyuluşu, tarix-mədəniyyət və memarlıqlaşdırma dəyərlərinin mövcudluğu nəzərə alınmaqla, şəhərin (rayonun) baş memarı ilə razılaşıdırılmaqla müəyyən olunur.

Cədvəl 1

Şəhərsalma dəyərlərindən asılı ərazinin müxtəlif dərəcəli zonası	Əhalinin sayı min nəfər hesabı ilə şəhər qrupları üçün yaşayış rayonu ərazisində əhalinin hesabi sıxlığı (adam/ha)						
	20-dək	20-50	50-100	100-250	250-500	500-1000	1000-dən yuxarı
Yüksək	130	165	185	200	210	215	220
Orta	-	-	-	180	185	200	210
Aşağı	70	115	160	165	170	180	190

Q e y d :

1. Mürəkkəb mühəndis hazırlığı tədbirləri tələb olunan meydançalarda əhalinin hesabi sıxlığını 20 % çox olmamaq şərti ilə artırmaq lazımdır.

2. Tarixi şəhərlərin mərkəz hissələrində mövcud tikililərin yenidənqurulması şəraitində, həmçinin marix-mədəniyyət və memarlıq-landşaft dəyərləri mövcud olan digər hissələrdə əhalinin sıxlığı layihələndirmə tapşırığı ilə təyin edilir.

3. Fərdi yaşayış evlərinin tikintisi rayonlarında və mərkəzləşdirilmiş mühəndis sistemlərinin tikilməməsi nəzərdə tutulan yaşayış məskənlərində əhalinin sıxlığını 40 adam/ha-dan az qəbul olmaması şərti ilə azaltmaq olar.

4. Mikrorayonun ərazisinin hesabi sərhədləri magistral və yaşayış küçələrinin qırmızı xəttləri, nəqliyyat keçidləri və ya piyada yollarının mərkəz xətləri, təbii hüdudlar üzrə, bunlar olmadıqda isə tikinti xəttindən 3 m aralı məsafədə təyin edilməlidir.

Rayon və ümumşəhər əhəmiyyətli obyektlər, tarixi-mədəniyyət və memarlıq-landşaft dəyəri olan obyektlər, həmçinin sərhədyanı qonşu mikrorayonların əhalisinə, normalaşdırılmış gediş-gəliş radiusunda yerləşdirilən gündəlik istifadə olunan obyektlərinin sahələri, hesabi əraziyə daxil edilmir. Əhalinin hesabi sayına gündəlik xidmət edən bütün sərhədyanı obyektlərin (o cümlədən qonşu ərazilərdə, həmçinin yeraltı və yerin üstündə yerləşən) sahələri hesabi əraziyə daxil edilməlidir.

Mövcud tikililərin yenidən qurulması şəraitində məhəllələri bir-birindən ayıran və mikrorayon daxilində piyadanın hərəkəti və ya binalara yanaşma üçün saxlanılan küçələrin sahəsi mikrorayonun hesabi ərazisinə daxildir.

5. Mövcud tikililərin yenidən qurulması şəraitində əhalinin hesabi sıxlığını 10%-dən az olmamaq şərti ilə artırmaq və ya azaltmaq olar.

6. İri və çox iri şəhərlərdə, çox sıxlıqlı 2-3-4(5) mərtəbəli yaşayış tikintisi tətbiq edildikdə, əhalinin hesabi sıxlığı orta şəhərsalma dəyərli ərazi zonasının sıxlığından az olmayaraq qəbul edilməlidir. Mühəndis hazırlığı üzrə mürəkkəb tədbirlərin həyata keçirilməsi tələb olunan meydançalarda tikinti aparıldıqda əhalinin sıxlığı hesabi yüksək şəhərsalma dəyəri olan zonanın sıxlığından az olmamalıdır.

7. Zəlzələ ehtimalı olan rayonlarda əhalinin hesabi sıxlığı, bir qayda olaraq, 300 adam/ha-dan çox olmamalıdır.

8. Mikrorayonda məktəblilər və əhali üçün vahid idman-sağlamlıq kompleksi formalaşdırıldıqda və idman məşğələləri üçün meydançaların bu normaların 4.16 bəndində göstərilən ölçülərini azaldıqda, əhalinin sıxlığını müvafiq olaraq artırmaq lazımdır.

9. Meşə və meşə parklara daxil olan və ya onların əhatəsində olan ərazilərdə tikinti aparıldıqda yaşıllaşdırma əraziləri sahələrinin cəmini 30 %-dən çox olmayaraq azaltmaq olar. Bu halda əhalinin sıxlığı müvafiq olaraq artırılmalıdır.

10. Sıxlıq göstəriciləri hər adam üçün 18 m² yaşayış təminatı hesabi ilə qəbul edilib. Digər yaşayış təminatı olduqda normalaşdırılmış hesabi sıxlığı R, (adam/ha) aşağıdakı düstur üzrə müəyyən etmək lazımdır.

$$R = \frac{R_{18} * 18}{N}$$

R₁₈ - hər adam üçün 18 m² yaşayış təminatı olduqda sıxlıq göstəricisi;

N - hesabi yaşayış təminatı, m².

Kənd yaşayış məskəninin yaşayış ərazisində əhalinin hesabi sıxlığı

Yaşayış binasının növü	Ailə üzvlərinin orta ölçülərində (adam), əhalinin sıxlığı (adam/ha)								
	2	3	4	5	6	7	8	9	10 və daha çox
Həyətyanı sahəsindən (m ²) asılı olaraq fərdi yaşayış evi									
2400	6	9	12	15	18	21	24	27	30
2000	8	12	16	20	24	28	32	36	40
1500	10	15	20	25	30	35	40	45	50
1200	12	21	25	32	37	49	50	63	70
1000	15	24	32	35	44	56	60	72	80
800	17	30	35	42	50	63	70	-	84
600	20	33	41	48	60	126	82	-	96
400	22	40	45	54	65	-	90	-	104
Mərtəbəsindən asılı olaraq seksiyalı yaşayış binası									
2 mərtəbəli	96	130	172	-	-	-	-	-	-
3 –“--	100	150	200	-	-	-	-	-	-
4 –“--	112	170	226	-	-	-	-	-	-

Anbarların və onların torpaq sahələrinin ölçüləriÜmuməmtəə anbarlarının və torpaq sahələrinin ölçüləri 1min nəfərə hesablanmış

Ümum-əmtəə anbarları	Anbarların sahəsi (m ²)		Torpaq sahələrinin ölçüləri (m ²)	
	Şəhərlərdə	Kəndlərdə	Şəhərlərdə	kəndlərdə
ərzaq malları	77	19	$\frac{310^*}{210}$	60
qeyri ərzaq malları	217	193	$\frac{740^*}{490}$	580

* Surət bir mərtəbəli, məxrəc çox mərtəbəliyə (mərtəbənin orta hündürlüyü 6 m olduqda) aiddir

Q e y d:

1. Ümuməmtəə anbarları ixtisaslaşdırılmış qrupların tərkibində yerləşdirildikdə, torpaq sahələrinin ölçüləri 30 % azaldıla bilər.

2. Satış müddətindən əvvəl mal gətirilən anbarların torpaq sahələrinin ölçüləri 40 % artırılmalıdır.

3. Pərakəndə satış (əmtəə dövriyyəsi) günlərinin sayına görə ümuməmtəə anbarı üçün əmtəə ehtiyatlarının səviyyəsi Azərbaycan Respublikasının və onun muxtar qurumlarının müvafiq təşkilatları tərəfindən müəyyən edilir.

4. Əmtəə ehtiyatlarının kənd yaşayış məskənlərində saxlanmasına üstünlük verildikdə, bu anbarların torpaq sahələrinin ölçüləri

şəhərlərdəki həmin növ anbarların ölçülərinin azaldılması şərti ilə qəbul edilə bilər.

1min nəfərə hesablanmış ixtisaslaşdırılmış anbarların tutumu və torpaq sahələrinin ölçüləri

İxtisaslaşdırılmış anbarlar	Anbarların tutumu, (t)		torpaq sahələrinin ölçüləri, (m ²)	
	Şəhərlərdə	Kəndlərdə	Şəhərlərdə	kəndlərdə
Paylayıcı soyuducular (ət və süd məhsulları, balıq və balıq məhsulları, yağ, heyvan piyi, süd məhsulları və yumurtanın saxlanması)	27	10	$\frac{190}{70}$	25
Meyvə saxlanılan yer	17	90	$\frac{1300^*}{610}$	390
Tərəvəz saxlanılan yer	54			
Kartof saxlanılan yer	57			

* surət 1 mərtəbəli, məxrəc isə çox mərtəbəli anbarlara aiddir.

Q e y d :

1. Meyvə, tərəvəz və kartof əkilən və tədarük olunan rayonlarda anbarların tutumu və torpaq sahələrinin ölçüləri 0,6 əmsali ilə qəbul olunur.

2. Meyvə, tərəvəz və kartof saxlanılan anbarların həcmi və torpaq sahələrinin ölçüləri, onların şəhərdən kənarında təşkil olunması hesabına azaldılmalıdır. Şəhərdən kənarında saxlanılan malların qədəri Azərbaycan Respublikasının və onun muxtar qurumlarının müvafiq təşkilatları tərəfindən müəyyənləşdirilir.

1 min nəfərə hesablanmış ekspedisiya və müvəqqəti qəsəbələrin anbarlarının tutumu.

Anbarlar, ölçü vahidi	Qəsəbələrin təşkilatından asılı olaraq anbarlarının TUTUMU	
	müvəqqəti	Ekspedisiyalı
Quru ərzaq (m ²)	0,3	3,5
Soyuducular, (τ)	0,01	0,1
Tərəvəz, kartof, mey-və saxlanılan yer (τ)	0,5	0,5

Q e y d. Quru ərzaq və soyuducu anbarların norması müvəqqəti qəsəbələrin aylıq, ekspedisiya qəsəbələrinin tərəvəz, kartof, meyvə saxlanılmasının illik ehtiyatları nəzərə alınmaqla müəyyənləşdirilir.

1min nəfərə hesablanmış tikinti materialları və quru yanacaq anbarlarının torpaq sahələrinin ölçüləri

Anbarlar	Torpaq sahələrinin ölçüləri (m ²)
İnşaat materialları anbarları (istehlak olunan)	300
Bərk yanacaq anbarları: - daş kömür, - odun	180 180

Xidmət idarələrinin və müəssisələrinin hesablanması normaları və onların torpaq sahələrinin ölçüləri

İdarə, müəssisə, qurğu, ölçü vahidi	Sayı 1	Torpaq sahələrinin ölçüləri	Qeyd
Xalq təhsili müəssisələri			
Məktəbəqədər uşaq müəssisələri (yer)	hesabi təminat 85% hüdudlarında, o cümlədən 70 % ümumi tipli, 3 %-ixtisaslaşdırılmış, 12 %-sağlamlıq müəssisələri qəbul edilməklə, əhalinin demografik strukturundan asılı olaraq təmin edilir. Yeni salınan məskənlərdə, 2 demografik göstəricilər olmadıqda, 1 min adama 180 yer; yaşayış tikililəri olan ərazisində isə 1 min adama 100 yerdən çox olmayaraq qəbul edilməlidir.	Körpələr evi və uşaq bağçaların tutumuna görə bir yerə: 100-dək uşaq olan tutumda.....40 m ² , 100-dən çox ---.....35 m ² qəbul olunur. Körpələr evi və uşaq bağçalarının komplekslərinin tərkibində olduqda: 500-dən çox uşaq olan tutumda 30 m ² qəbul olunur. Torpaq sahələrinin ölçüləri yenidənqurma şəraitində - 25 %, relefin mailliyi 20 %-dən çox olduqda - 15 %, yeni tikilən məskənlərdə (yaşillıq sahəsinin azaldılması hesabına) - 10 % azaldıla bilər.	Körpələr evində qrup meydançasının sahəsi 1 yerə -7.5m ² qəbul edilməlidir. Uşaqlar üçün oyun meydançalarını ümumi tipli məktəbəqədər uşaq müəssisələrindən kənarında yerləşdirmək olar.
Məktəbəqədər yaşlı uşaqlar üçün örtülü hovuzlar (obyekt)	Layihələ tapşırığına əsasən		
Ümumtəhsil məktəbləri (şagird)	Bir növbədə oxutmaqla uşaqların nətamam orta təhsil (I-IX siniflər) ilə 100 %-nin və orta təhsil (X-XI siniflər) ilə 75 %-nin əhatə olunmasını nəzərə almaqla qəbul edilməlidir.	Ümumtəhsil məktəbinin tutumuna görə bir şagirdə 3 : 40-dan.....400-dək.....50 m ² 400 -".....500 -".....60 -" 500 -".....600 -".....50 -" 600 -".....800 -".....40 -" 800 -".....1100 -".....33 -" 1100 -".....1500 -".....21 -" 1500 -".....2000 -".....17 -" 2000-dən çox.....16 -"	Məktəblərin torpaq sahələrinin ölçüləri yenidənqurma şəraitində 20 % azaldıla bilər. Təhsil-təcrübə işləri üçün kənarında sahə ayrılmayıbsa, kənd yaşayış məskənlərində məktəblərin sahəsi 30 % artırıla bilər. Məktəbin idman zonası mikrorayonun idman-sağlamlıq kompleksi ilə birləşdirilə bilər.
İnternat məktəbləri (şagird)	Layihə tapşırığına əsasən	Ümumtəhsil internat məktəbinin tutumuna görə: 200-dən.....300-dək.....70 m ² 300 -".....500 -".....65 -" 500 -" dən çox45 -"	İnternat məktəbin torpaq sahəsində yataq korpusu yerləşdirildikdə, məktəbin torpaq sahəsi 0,2 ha artırılmalıdır.

Əlavə 7-nin davamı

<p>Məktəblərarası tədris-istehsal kombinatı (yer) 4</p>	<p>Şagirdlərin ümumi sayının 8 %</p>	<p>Məktəblərarası tədris-istehsal kombinatının torpaq sahəsinin ölçüləri 2 ha-dan az götürülməməlidir, avtopoliqon və ya traktorodrom qurulduqda isə 3 ha-dan az olmamalıdır.</p>	<p>Авtopoliqonları və traktorodromları məskunlaşma ərazisindən kənarда yerləşdir-mək lazımdır</p>
<p>Məktəbdənkənar müəssisələr (yer) 4</p>	<p>Şəgirdlərin ümumi sayının 10 %, o cümlədən binaların növü üzrə: məktəblilər sarayı.....3,3% gənc texniklər stansiyası...0,9% gənc naturalistlər stansiyası .0,4% gənc turistlər stansiyası...0,4% uşaq-gənclər idman məktəbi 2,3% uşaq incəsənət, musiqi, bədii və xoreoqrafiya məktəbləri...2,7%</p>	<p>Layihə tapşırığına əsasən</p>	
<p>İxtisaslaşdırılmış orta və texniki-peşə təhsili müəssisələri (şəgird)</p>	<p>Mərkəz şəhərinin və onun təsir dairəsi zonasında yerləşən digər yaşayış məskənlərinin əhalisi nəzərə alınmaqla, layihələndirmə tapşırığına görə</p>	<p>Texniki-peşə məktəblərinin və orta ixtisas təh-sil müəssisələrinin məktəbinin tutumuna görə bir şagirdə: 300-dək75 m² 300 -"900-dək.....50-65 -" 900 -"..... 1600 -".....30-40 -"</p>	<p>Yenidənqurma şəraitində torpaq sahələrinin ölçüləri 50 % və kənd məskənlərində yerləşdirilən humanitar profilli təhsil müəssisələrinin sahələri 30 % azaldıla bilər. Kənd təsərrüfatı profilli təhsil müəssisələrinin torpaq sahələri isə 50 % artırıla bilər. Məktəb müəssisələri kooperasiya olunduqda və məktəb mərkəzləri təşkil edildikdə onların tutumuna görə bir şagirdə torpaq sahələrinin azaldılması tövsiyə olunur: 1500-dən-2000-dək.....10 % 2000 -"....3000 -".....20 % 3000-dən çox.....30 % Yaşayış zonasının təhsil və köməkçi təsərrüfatların, poliqon və avtotraktorodromların ölçüləri göstərilən ölçülərə daxil deyil.</p>
<p>Ali təhsil müəssisələri, (tələbə)</p>	<p>Layihə tapşırığına əsasən</p>	<p>Ali təhsil müəssisələri zonaları (1 min tələbəyə 1 ha təhsil zonası): universitetlər, texniki institutlar.....4-7; kənd təsərrüfatı institutları5-7; tibb, əczaxanqalıq institutları.....3-5; iqtisadi, pedoqoji, mədəniyyət, incəsənət, arxitektura institutları.....2-4;</p>	<p>Yenidənqurma şəraitində ali təhsil müəssisəsinin torpaq sahəsi 40 % azaldıla bilər. Bir neçə ali təhsil müəssisəsi bir torpaq sahəsində yerləşdirildikdə sahənin cəmini 20 % azaltmaq olar.</p>

		İxtisasartırma və qiyabi institutları təhsil profillərinə uyğun olaraq0,5 əmsalı ilə xüsusi zonalar layihə tapşırığına görə; idman zonası.....1-2; tələbə yataqxanaları zonası.....1.5-3. Bədən tərbiyəsi institutları layihə tapşırığına görə layihələndirilir	
Sahiyyə və sosial - təminatı müəssisələri, idman və bədən tərbiyəsi – sağlamlıq qurğuları			
<u>İnternat evləri</u>			
Qocalar, müharibə və əmək veteranları üçün evlər, ödənişli pansionatlar (1min nəfərə - yer (60 yaşından yuxarı)	28	Layihə tapşırığına əsasən	Sosial təminatı müəssisələrinin hesablama normaları regionun sosial-demografik xüsusiyyətlərindən asılı olaraq dəqiqləşdirilməlidir.
Fiziki çatışmamazlığı olan yetkin əlillər üçün internat evləri, (1min nəfərə - yer (18 yaşından yuxarı)		--"	
Uşaq internat-evləri (1min nəfərə - yer (4 yaşdan-17 yaşadək)	3	--"	
Ruhi - nevroloji internatlar (1min nəfərə - yer (18 yaşından yuxarı)	3	İnternatların tutumuna görə : 200 yerə qədər.....125 m ² bir yerə 200 yerdən.....400-dək.....100 m ² 400 -"600 -".....80m ² -"	
Müharibə və əmək veteranları, tənha qocalar üçün ixtisaslaşdırılmış evlər və mənzillər qrupu (1min nəfərə-adama 60 yaşından yuxarı)	60	--"	
Kreslo – arabadakı əlillər və onların ailələri üçün ixtisaslaşdırılmış evlər və mənzillər qrupu (bütün əhalinin 1 min nəfərinə 1nəfər)	0,5	--"	
<u>Səhiyyə müəssisələri</u>			
Böyükklər üçün köməkçi bina və qurğuları olan bütün növ stasionarlar (çarpay)	Müalicə-profilaktoriya müəssisələrinin tutumu və strukturu səhiyyə orqanları tərəfindən müəyyənləşdirilir və layihələndirmə tapşırıqlarında göstərilir	Stasionarların tutumuna görə bir çarpayıya: 50-dək.....300 m ² 50- dən.....100-dək.....300-200 -" 100 -".....200 -".....200-140 -" 200 -".....400 -".....140-100 -"	Uşaq üçün bir çarpayıya bütün stasionarın normasını 1.5 əmsalı ilə qəbul etmək lazımdır. Bir sahədə iki və daha çox stasionar yerləşdikdə onun ümumi torpaq sahəsi stasionarların tutumunun cəminə görə qəbul edilməlidir.

Əlavə 7-nin davamı

		<p>400 -".....800 -".....100-80 -" 800 -".....1000 -".....80-60 -" 1000-dən yuxarı60 -"</p>	<p>Yenidənqurma şəraitində, iri və çox iri şəhərlərdə xəstəxanaların torpaq sahəsini 25 % azaltmaq olar. Şəhəratrafi zonada yerləşdirilən aşağıdakı xəstəxanaların torpaq sahələrinin ölçülərini: -infeksiya və onkoloji xəstəxanaların...15 %, - vərəm və ruhi xəstəxanaları.....25 %, - yaşlıların bərpa müalicəsi xəstəxanaların.....20 % -uşaqların bərpa müalicəsi xəstəxanaların.....40 % artırmaq lazımdır. Doğum evlərinin torpaq sahəsini stasionarların normalarına 0.7 əmsalı tətbiq etməklə qəbul etmək lazımdır.</p>
<p>Stasionarsız poliklinika, ambulatoriya və dispanserlər (növbədə gəlmə)</p>		Növbədə 100 nəfər gələn üçün 0,1 ha, ancaq 0.3 ha-dan az olmamaqla	Bir müalicə - profilaktoriya müəssisələrində birləşmiş stasionar və poliklinikalarının (dispanserlərin) torpaq sahələrinin ölçüləri, müvafiq normalar üzrə ayrılaraq müəyyən edilir və sonradan cəmlənir (toplanır).
<p>Təcili tibbi yardım stansiyaları (yarım stansiyaları) (avtomobil)</p>	<p>İxtisaslaşdırılmış avtomobildə 15 dəqiqəyə yerinə çatma hüdudu zonasında, 10 min nəfərə 1 avtomobil</p>	avtomobilə 0.05 ha, ancaq 0.1 ha-dan az olmamaqla	
<p>Səyyar təcili tibbi yardım məntəqələri (avtomobil)</p>	<p>İxtisaslaşdırılmış avtomobildə 30 dəqiqəyə yerinə çatma hüdudu zonasında, kənd əhalisinin 5 minnəfərə 1 avtomobil</p>	--"	
<p>Feldşer və ya feldşer-mama məntəqələri (obyekt) Аптеклər, qruplar üzrə: I-II III-V VI-VIII</p>	<p>Layihə tapşırığına əsasən</p>	0,2 ha	
	--"	0,3 ha və ya binanın içində	
		0,25 --"	
		0,2 --"	
<p>Süd mətbəxləri, (sutkada 1 uşaq payı (1 yaşınadək)</p>	4	sutkada 1 min uşaq payına görə 0,015 ha, ancaq 0,15 ha-dan az olmamaqla	
<p>Süd mətbəxlərinin paylanma məntəqələri, (1 uşağa m² ümumi sahə 1 yaşınadək)</p>	0,3	Binanın içində	

Əlavə 7-nin davamı

<i>Sanatoriya, kurort, sağlamlıq, istirahət, və turizm müəssisələri</i>			Torpaq sahələrinin konkret normativ göstəriciləri hüduunda onun ölçüləri yerli şəraitə görə müəyyənləşdirilir. Torpaq sahələrinin ölçülərinə bu normaların 3.15-ci bəndində göstərilən təsərrüfat tikililərinin sahəsi daxil deyildir. Mövcud dağ və dəniz sahili kurortlarında onların yenidən qurulması şəraitində sahəni 25 %-dən çox olmamaq şərtilə azaltmaq olar
Sanatoriyalar (vərəmsizlərdən başqa), (yer)	Layihə tapşırığına əsasən	1 yerə 125 - 150 m ²	
Uşaq və valideynlər üçün və uşaq sanatoriyaları (vərəmsizlərdən başqa), (yer)	--“—	--“—145 - 170 “-	Şəhər hüduudları daxilində yerləşdirilən sanatoriya-profilaktoriyaların torpaq sahələrini 10 %-dən çox olmamaq şərtilə azaltmaq olar.
Sanatoriya-profilaktoriyalar, (yer)	--“--	--“—70 - 100 “-	
Məktəblilər üçün sanatoriya düşərgələri (yer)	--“—	--“—200 “-	
İstirahət evləri və pansionatları (yer)	--“—	--“—120 - 130 “-	
Uşaq ailələr üçün istirahət evləri və pansionatlar, (yer)	--“—	--“—140 - 150 “-	
Müəssisə və təşkilatların istirahət bazaları, gənclər üçün düşərgələri (yer)	--“—	--“—140 - 160 “-	
Kurort mehmanxanaları (yer)	--“—	--“—65 - 75 “-	
Məktəblilər düşərgəsi (yer)	--“—	--“—150 - 200 “-	
Yuxarı sinif şagirdləri üçün sağlamlıq düşərgələri (yer)	--“—	--“—175 - 200 “-	
Məktəbəqədər müəssisələrin bağları (yer)	--“—	--“—120 - 140 “-	
Turist mehmanxanaları (yer)	--“—	--“—50 - 75 “-	
Turist bazaları	--“--	--“—65 - 80 “-	İri və çox iri şəhərlərdə, ictimai mərkəzlərdə yerləşdirilən turist mehmanxanalarının torpaq sahələrinin ölçüləri kommunal mehmanxanaları üçün müəyyən olunmuş normalara müvafiq olaraq qəbul edilə bilər.
Uşaq ailələr üçün turist bazarları (yer)	--“—	-	
Motellər	--“—	--“—95 - 120 “-	
Kempinqlər	--“—	--“—75 - 100 “-	
Yetimxanalar (yer)	--“--	--“—135 - 150 “-	
		--“—35 - 50 “-	

Əlavə 7-nin davamı

<p><i>Bədən tərbiyəsi və idman qurğuları</i> <i>Ərazi</i></p>	<p>--"--</p>	<p>1min nəfərə 0,7 - 0,9 ha</p>	<p>Ümumi istifadədə olan bədən tərbiyəsi və idman şəbəkəsi qurğularının ərazilərini mümkün olana qədər ixtisara salmaqla, bir qayda olaraq, ümumtəhsil məktəbləri və digər tədrisi ocaqları, istirahət və mədəniyyət müəssisələri ilə birləşdirmək lazımdır.</p> <p>Kiçik yaşayış məskənlərində hovuz və zalların hesablanma normaları obyektlərin texnoloji tələblər üzrə minimal tutumunu nəzərə almaqla təyin edilməlidir.</p> <p>Hər bir yaşayış məskənində idman-sağlamlıq meydançaları kompleksləri nəzərdə tutulmalıdır.</p> <p>Şəhər əhəmiyyətli bədən tərbiyəsi və idman qurğularına çatmaq üçün vaxt sərfi 30 dəqiqədən çox olmamalıdır.</p> <p>Yaşayış rayonunda yerləşdirilən bədən tərbiyəsi və idman qurğularının payını ümumi normadan, %-lə, aşağıdakı göstəricilər üzrə qəbul etmək lazımdır:</p> <p>əraziləri.....35 idman zonaları.....50 hovuzlar.....45</p>
<p>Mikrorayonda bədən tərbiyəsi-sağlamlıq məşğələlərinin keçirilməsi üçün otaqlar (1min nəfərə m² ümumi sahə)</p>	<p>70 - 80</p>	<p>---"---</p>	<p>---"---</p>
<p>Ümumi istifadədə olan idman zalları, (1 min nəfərə döşəmənin, m² sahəsi</p>	<p>60 - 80</p>	<p>----"---</p>	<p>----"---</p>
<p>Ümumi istifadədə olan açıq və örtülü hovuzlar</p>	<p>20 -25</p>	<p>--"--</p>	<p>--"--</p>

Mədəniyyət və incəsənət müəssisələri			
Əhalinin istirahəti və həvəskar fəaliyyətə məşğul olması üçün otaqlar, (1min nəfərə m ² döşəmənin sahəsi)	50 – 60	Layihə tapşırığına əsasən	Piyadaların gedişi 500m-dən artıq olmayan məsafə həddlərində tələbələrin və əhalinin istifadəsi üçün vahid mədəni-kütləvi, bədən tərbiyəsi və idman komplekslərinin formalaşdırılması (müvafiq normativləri cəmləşdirməklə) tövsiyə olunur. Mədəniyyət və incəsənət müəssisələrinin ən az yerin sayı iri və çox iri şəhərlərin göstəriciləri üzrə qəbul edilməlidir. Rəqs zallarının, kinoteatrların və rayon əhəmiyyətli klubların sayı 40-50% miqdarında tövsiyə edilir. Planetarilər, sərgi zalları və muzeylərin yerləşdirilməsi, tutumu və torpaq sahələrinin ölçüləri layihələndirmə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir. Sirkilər, konsert zalları, teatr və planetarilər, bir qayda olaraq, əhalinin sayı 250 min nəfər və daha çox olan şəhərlərdə, kinoteatrlar isə əhalinin sayı 10 min nəfərdən az olmayan yaşayış məskənlərində nəzərdə tutulmalıdır. Süni buzla örtülmüş meydançası olan uni-versal idman-tamaşa zalları əhalinin sayı 100 min adamdan çox olan, məskunlaşma sisteminin mərkəzi olan şəhərlərdə yerləşdirilməlidir
Rəqs zalları (1min nəfərə yer)	6	--"	--"
Klublar (1min nəfərə yer)	80	--"	--"
Kinoteatrlar (1min nəfərə yer)	25 – 30	--"	--"
Teatrlar (1min nəfərə yer)	5 – 8		
Konsert zalları (1min nəfərə yer)	3,5-5	--"	--"
Sirkilər (1min nəfərə yer)	3,5-5	--"	--"
Аттракцион və oyun avtomatları zalları, (1min nəfərə m ² döşəmənin sahəsi)	3	--"	--"
Universal idman-tamaşa zalları, o cümlədən süni buzla örtülmüş, meydança ilə (1min nəfərə yer)	6 – 9	--"	--"

<p>Xidmət zonası 1 min nəfəri əhatə edən kütləvi şəhər kitabxanaları, şəhər əhalisinin sayı min nəfər olduqda)⁵</p> <p>50 - dən çox</p> <p>10 dan 50 -dək</p> <p>Mərkəzi şəhər kitabxanasında 1 min nəfərə əlavə olaraq, şəhər əhalisinin sayı (min nəfər olduqda)</p> <p>500 və daha çox</p> <p>250</p> <p>100</p> <p>50 və daha az</p>	<p><u>4 saxlanılan min kitaba</u> 2 oxucu yeri</p> <p><u>4-4,5 saxlanılan min kitaba</u> 2 - 3 oxucu yeri</p> <p><u>0,1</u></p> <p>0,1</p> <p><u>0,2</u></p> <p>0,2</p> <p><u>0,3</u></p> <p>0,3</p> <p><u>0,5</u></p> <p>0,3</p>		
<p><u>Kənd yaşayış məskənlərinin klub və kitabxanaları</u></p> <p>Klublar, 1min nəfərə bir yer hesabi ilə (kənd yaşayış məskənlərinin və ya onların qruplarının əhalisinin sayı min nəfər olduqda):</p> <p>0,2-dən1-dək</p> <p>1 –“.....2 –“</p> <p>2 –“.....5 –“</p> <p>5 –“.....10 –“</p> <p>1min nəfəri əhatə edən kənd kütləvi kitabxanaların xidmət zonası (30 dəqiqəlik gediş hüdudları daxilində kənd yaşayış məskənlərinin və ya onların qruplarının əhalisinin sayı min nəfər olduqda):</p>	<p>500 - 300</p> <p>300 - 230</p> <p>230 - 190</p> <p>190 - 140</p>	<p>–“</p> <p>–“</p>	<p>Klubların və kitabxanaların ən az tutumunu böyük yaşayış məskənlərinin göstəriciləri üzrə qəbul etmək lazımdır.</p> <p>–“</p> <p>–“</p>

1-dən.....2-dək	6-7,5 saxlanılan min kitaba,		
2-dən.....5 -"-	5 - 6 oxucu yeri		
5-dən10 - -"-	4 - 5 ---"---		
Yerli məskunlaşma sisteminin (inzi-bati rayon) mərkəzi kitabxanasında əlavə olaraq, (sistemin 1 min nəfə-rinə)	4,5 – 5		
	3 - 4 ---"---		
	4,5 – 6		
	3 - 4 ---"---		
Ticarət, ictimai-iaşə və məişət xidməti müəssisələri			
	Şəhər yaşayış məskənləri⁶	Kənd yaşayış məskənləri	
Dükanlar (1min nəfərə ticarət sahəsi m ²)	280 (100)	300	Yerli əhəmiyyətli ticarət mərkəzləri, (əhalinin sayı min nəfər olduqda): 4-dən 6-dək...0,4-0,6 ha bir obyekt üçün 6 -"-10 -"-.....0,6-0,8 -"- 10 -"-15 -"-.....0,8-1,1 -"- 15 -"- 20 -"-.....1,1-1,3 -"-
o cümlədən: ərzaq malları satışı (obyekt)	100 (70)	100	Kiçik şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin ticarət mərkəzləri (əhalinin sayı min nəfər olduqda): 1 -dək.....0,1 - 0,2 ha 1 -"- 3 -"-.....0,2 - 0,4 -"- 3 -"- 4 -"-.....0,4 - 0,6 -"- 5 -"- 6 -"-.....0,6 - 1,0 -"- 7 -"- 10 -"-.....1,1 - 1,2 -"-
qeyri ərzaq malları satışı (obyekt)	180 (30)	200	
			Hesablama normaları, mülkiyyət formasından asılı olmayaraq, ticarət-məişət xidməti şəbəkəsinin bütün müəssisələrini əhatə edir. Bu müəssisələr mühəndis sistem və şəbəkələri ilə (avtonom) təminat olunduqda, həmçinin onların ərazisində köməkçi bina və qurğular yerləşdirilərkən, sahəsi 50%-dək artırıla bilər.
			Şəhərlərdə qeyri ərzaq dükanlarının hesablanma normasına 1min nəfərə 10m ² ticarət sahəsi hesabı ilə komissyon dükanları da daxildir. Kooperativ və sifarişçilər üzrə işləyən dükanları ərzaq malları satışı dükanları üçün müəyyənləşdirilmiş normalara əlavə olaraq Sahəsi hesabı ilə layihələndirmə tapşığı üzrə qəbul etmək lazımdır. Bağ, bağçalıq qəsəbələrində ərzaq malları dükanları 1min adama 80m ² ticarət sahəsi hesabı ilə nəzərə almaq lazımdır. Sənaye müəssisələrində və digər iş yerlərində ərzaq malları sifarişlərini paylama məntəqələri, 1min işçiyə m ² normalaşdırılmış sahəsi hesabı

<p>Bazar kompleksləri (1 min nəfərə m² ticarət sahəsi)</p> <p>İctimai iaşə müəssisələri (1min nəfərə yer)</p>		<p>40</p>	<p>Ticarət müəssisələri, (ticarət zalının sahəsi m² olduqda): 250-dək hər m² ticarət sahəsinə 0,08 ha hesabi ilə : 250-dən....650-dək.....0,08-0,06 650 -"-.....1500 -"-.....0,06-0,04 1500 -"-.....3500 -"-.....0,04-0,02 3500-dən yuxarı.....0,02</p> <p>Tutumundan asılı olaraq bazar kompleksinin 1m² ticarət sahəsinə 7-14m² - dək: - ticarət sahəsi 600 m²-dək olduqda 14m² - ticarət sahəsi 3000 m²-dək çox olduqda - 7m² qəbul edilməlidir.</p> <p>Yerin sayından asılı olaraq,100 yerə ha-la : 50-dək.....0,2 - 0,25 50-dən - 150-dək.....0,2 - 0,15 150-dən yuxarı.....0,1</p>	<p>ilə, aşağıdakı göstəricilər üzrə nəzərdə tutulmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> - sənaye müəssisələri yaşayış zonasından çox uzaqda yerləşdirildikdə.....60 - sənaye müəssisələri yaşayış zonası sərhədləri yanında yerləşdirildikdə....36 - yaşayış zonası hüduqları daxilində iş yerləri yerləşdirildikdə (dükan və ayrı-ayrı obyektlərin sahəsində).....24 <p>Bazar kompleksində 1 ticarət yerinə 6m² ticarət sahəsi qəbul edilməlidir.</p> <p>Kurort şəhərlərində və turizm mərkəzləri olan şəhərlərdə ictimai iaşə müəssisələri şəbəkəsini müvəqqəti əhalinin sayını nəzərə almaqla hesablamaq lazımdır: 1 min nəfərə balroloji kurortlarda - 90 yerədək, iqlim kurortlarında - 120 yerədək.</p> <p>İstehsalat müəssisələrində, idarə, təşkilat və təhsil ocaqlarında ictimai iaşə obyektlərinə olan tələbat maksimum növbədə çalışan 1 min işçi (şagird) üçün sahə normativləri üzrə hazırlanmalıdır.</p> <p>Kənd yaşayış məskənlərinin istehsalat zonalarında digər işçi yerlərində və tarla düşərgələrində ictimai iaşə obyektləri maksimum növbədə işləyən 1 min işçiyə 220 yer hesabi ilə nəzərdə tutulmalıdır.</p> <p>İctimai iaşənin tədarük müəssisələri sutkada 1 min nəfərə 300 kq norması ilə hesablanır. İri və çox iri şəhərlərdə əhalinin kütləvi istirahət zonalarında ictimai iaşə müəssisələrini 1min nəfərə 1,1-1,8 yer hesabi ilə nəzərdə tutmaq lazımdır.-</p>
--	--	-----------	--	--

Aşbazlıq məmulatları dükənləri (1min nəfərə m ² ticarət sahəsi)	6 (3)			
Məişət xidməti müəssisələri (1min nəfərə iş yeri)	9 (2,0)	7		İstehsalat müəssisələrində və digər əmək yerlərində ictimai işə obyektlərinin hesablama göstəricilərini ümumi normalara nisbətən 5 - 10 % qəbul etmək lazəmdir.
O cümlədən : əhaliyə bilavasitə xidmət göstərən	5 (2)	4	10 iş yeri üçün, istehsalat gücü aşağıdakı göstəricilər üzrə olduqda : 0,1 - 0,2 ha10-50 iş yeri 0,05 - 0,08 --.....50-150 -- 0,03 - 0,04 --.....150-dən çox	
sifarişlərin mərkəzləşdirilmiş qaydada yerinə yetirən istehsalat müəssisələri (obyekt)	4	3	0,5 - 1,2 ha	
<i>Kommunal xidməti müəssisələri</i>				
Çamaşırxanalar, (1min nəfərə növbədə kq paltar) O cümlədən özünəxidmət çamaşırxanaları (obyekt) fabrik- çamaşırxanalar (obyekt)	120 (10) 10 (10) 110	60 20 40	obyekt üçün 0,1 - 0,2 ha --—0,5 - 1,0 --	Fabrik-çamaşırxanaların hesablama göstəricisi, ictimai sektor üçün növbədə 40 kq-dək paltarın yuyulması xidməti nəzərə alınmaqla, müəyyənləşdirilib.
Kimyəvi təmizləmə obyektləri (1min nəfərə növbədə kq əşya). O cümlədən : özünəxidmət kimyəvi təmizləmə (obyekt)	11,4 (4,0) 4,0 (4,0)	3,5 1,2	--—0,1 - 0,2 --	
kimyəvi təmizləmə fabrikləri (obyekt)	7,4	2,3	--—0,5 - 1,0 --	
Hamamlar, (1min nəfərə yer)	5	7	--—0,2 - 0,4 --	
				Abad yaşayış fondu ilə təchiz olunmuş yaşayış məskənlərində hamamların və hamam sağlamlıq komplekslərinin tutumun hesablama normaları 1min nəfərə 3 yerədek azaldıla, yeni salınan qəsəbələrdə isə 10 yerədek çoxaldıla bilər.

	İdarəetmə təşkilatları və müəssisələri, layihə təşkilatları, kredit-maliyyə və rabitə müəssisələri		
Rabitə şöbələri (obyekt)	Rabitə şöbələri, rabitə qovşaqları, poçt, teleqraf, şəhərlərarası, şəhər və kənd telefon stansiyaları, radio və televiziya verilişləri, stansiyaları və onların qruplarının yerləşdirilməsi, bu obyektlərin gücü (tutumu) və onlar üçün lazım olan torpaq sahələrinin ölçüləri Azərbaycan Respublikası Rabitə Nazirliyi tərəfindən təsdiq olunan sahə norma və qaydaları üzrə qəbul edilməlidir.	Mikrorayonun, yaşayış rayonunun rabitə şöbəsi, (ha) xidmət edilən əhalinin sayına və qrupuna görə : IV - V (9min nəfərədək).....0,07- 0,08 III - IV (9 - 18 nəfərədək.....0,09 - 0,1 II-III (20 - 25 ---)0,11 - 0,12 Qəsəbənin, kənd yaşayış məskəninin rabitə şöbəsi, (ha) xidmət edilən əhalinin sayına və qrupuna görə : V - VI (0,5 - 2 min nəfər)0,3 - 0,35 III - IV (2 - 6 ---)..... 0,4 - 0,45	
Bank şöbələri (əməliyyat kassası) Xarici ölkələrin banklarının şöbələri, filialları (əməliyyat yeri): Şəhərlərdə Kəndlərdə İdarəetmə təşkilatları və müəssisələri (obyekt)	10-30 min nəfərə 1 əməliyyat kassası 2-3 min nəfərə 1 əməliyyat yeri (pəncərə) 1-2 min nəfərə1 əməliyyat yeri (pəncərə) Layihə tapşırığı üzrə	obyektə görə (ha) ; 2 əməliyyat kassası olduqda... 0,2 7 ---"---.....0,5 3 əməliyyat yeri olduqda.....0,05 20 ---"---.....0,4 Binanın mərtəbəliyindən asılı olaraq (1 əməkdaşa m ²) : 3-5 mərtəbəli 44-18,5 9-12 ---"--- 13,5-11 16 və daha çox10,5 Vilayət, şəhər, rayon bələdiyyə hakimiyyəti orqanları (1 əməkdaşa m ²): 3-5 mərtəbəli54-30 9-12 ---"---13-12 16 və daha çox.....11 Qəsəbə və kənd icra hakimiyyəti nümayəndəliyi, (əməkdaşa, m ²): 2-3 mərtəbəli60-40	

<p>Layihə təşkilatları və konstruktor büroları,(obyekt)</p> <p>Rayon (şəhər) xalq məhkəmələri, (iş yeri)</p> <p>Vilayət məhkəmələri (iş yeri)</p> <p>Hüquq məsləhətxanaları (iş yeri)</p> <p>Notariat kontorları (iş yeri)</p>	<p>Layihə tapşırığına əsasən</p> <p>30 min adama 1 hakim</p> <p>Vilayət 60 min əhalisinə 1 məhkəmə üzvü</p> <p>10 min nəfərə 1 hüquqşunas-vəkil</p> <p>30 min nəfərə 1 notarius</p>	<p>Binanın mərtəbəliyindən asılı olaraq (1 əməkdaşa m²);</p> <p>2-5 mərtəbəli 30-15</p> <p>9 - 12 ---"..... 95-85</p> <p>16 və daha çox:</p> <p>1 hakim olan obyekt üçün... 0,15 ha</p> <p>5 ---"..... 0,4 -"</p> <p>10 məhkəmə üzvləri olan obyekt üçün.....0,3 -"</p> <p>25 ---".....0,5 -"</p>	
Mənzil istismar təsərrüfatı müəssisələri			
<p>Mənzil-istismar təşkilatları (obyekt)</p> <p>Mikrorayonun</p> <p>yaşayış rayonunun</p> <p>Təkrar xammalın emalı üzrə qəbul məntəqəsi (obyekt)</p> <p>Şəhər və ya digər yaşayış məskəninin yanğın deposu (əhalinin sayından asılı olaraq yanğın maşını) :</p> <p>1 min nəfərədək</p> <p>1 mindən7min nəfərədək</p> <p>8 ---".....20 ---"---</p> <p>21 ---".....50 ---"---</p> <p>51 ---".....100 ---"---</p> <p>101 ---".....200 ---"---</p> <p>201 ---".....500 ---"---</p> <p>501 ---".....1000 ---"---</p> <p>1000 ---".....2000 ---"---</p> <p>2001 min və daha çox</p>	<p>20 min nəfərədək əhalisi olan mikrorayona 1 obyekt</p> <p>80 min nəfərədək əhalisi olan yaşayış rayonlarında 1 obyekt</p> <p>20 min nəfərədək əhalisi olan mikrorayona 1 obyekt</p> <p>1 maşın</p> <p>2 ---"---</p> <p>4 min nəfərə 1 maşın</p> <p>5 ---" ---"---1 ---"---</p> <p>6,5 ---" ---"---1 ---"---</p> <p>7 ---" ---"---1 ---"---</p> <p>8 ---" ---"---1 ---"---</p> <p>10 ---" ---"---1 ---"---</p> <p>15 ---" ---"---1 ---"---</p> <p>20 ---" ---"---1 ---"---</p>	<p>Obyekt üçün 0,3 ha</p> <p>---"---</p> <p>---" 0,01 -"</p> <p>obyekt üçün 0,3-0,6 ha</p> <p>---"--- 0,3 -0,6 -"</p> <p>---"--- 0,6 -1,0 -"</p> <p>---"--- 0,8 -1,2 -"</p> <p>---"--- 0,9-1,75 -"</p> <p>---"---</p> <p>---"--- 0,9-2,2 -"</p> <p>---"---</p>	

<p>Mehmanxanalar (1min nəfərə yer)</p> <p>İctimai ayaqyolu Dəfn xidməti bürosu Yas mərasim zalları Ənənəvi dəfn qəbristanlığı</p>	<p>6</p> <p>1 min nəfərə 1 alət 0,5-1 mln. nəfərə 1 obyekt</p>	<p>Mehmanxanadakı yerlərin sayına görə, (1 yerə m²) :</p> <p>25-dən - 100-dək55 100 -" - 500 -"30 500 -" - 1000 -"20 1000 -" - 2000 -"15</p> <p>1min nəfərə 0,24 ha</p>	<p>Qəbristanlıqlar üçün torpaq sahəsinin ölçüləri yerli şəraitə uyğun olaraq dəqiqləşdirilə bilər.</p>
---	--	--	--

* İqlim şəraiti və regionun xüsusiyyətlərindən asılı olaraq qəbul edilməlidir.Yuxarı qiymət IV iqlim rayonu üçün qəbul edilməlidir. Bütün il boyu və mövsümü ticarət üçün sahənin nisbəti layihələndirmə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir.

Q e y d (Əlavə daxilində nömrələnmiş pozisiyalar üzrə) :

1. Xidmət idarə və müəssisələrinin hesablama normaları, sənaye müəssisələri, ali təhsil ocaqları və digər əmək yerlərində yerləşdirilən xidmət müəssisə və təşkilatlarına aid edilmir.
2. Mövcud və ya yeni salınan şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin əhalisinin sayı, istehsalat və qeyri istehsalat təyinatlı obyektlərin tikintisi ilə məşğul olan inşaatçılar da daxil olmaqla, birinci buraxılış kompleksinin istismara qəbul olunması ərəfəsində iki və daha çox dəfə artarsa, belə yaşayış rayonları yeni salınan məskənlərə aid edilir.
3. Sinifin tutumu 40 şagird olduqda, idman zonası və məktəb binasının sahələri nəzərə alınmaqla.
4. Şəhərlərdə məktəblərarası tədris-istehsal kombinatlarını və məktəbdənkenar müəssisələri yaşayış ərazisində, nəqliyyatla 30 dəqiqədən çox olmayan gediş hüdudlarında yerləşdirmək lazımdır. Kənd yaşayış məskənlərində məktəbdənkenar müəssisələrin ümumi təhsil məktəblərinin binalarında yerləşdirilməsi tövsiyə olunur.
5. Göstərilən normalar elmi, universal və ixtisaslaşdırılmış kitabxanalara aid deyildir. Bu kitabxanalarının tutumu layihə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir.
6. Mötərizədə mikrorayon və yaşayış rayonunun xidmət sisteminin təşkilinə uyğun olan yerli əhəmiyyətli müəssisələrin hesablama normaları göstərilmişdir.
7. İl ərzində və mövsümi ticarəti üçün sahələrin nisbəti layihə tapşırığı ilə müəyyənləşdirilir.

Ümumi istifadədə olan avtomobil yollarının layihələndirilməsi
üzrə əsas texniki normalar

Avtomobil yollarının dərəcələri:	Hərəkətin hesabi sürəti (km/saat), o cümlədən:		Hərəkət zolağının eni (m)	Hərəkət zolaqlarının sayı	Planda ayrılmanın kiçik radiusu (m) o cümlədən:		Ən böyük uzununa maillik, (‰), o cümlədən:		torpaq yatağının eni (m)
	dərə-təpəli yer şəraitində	dağlıq yer şəraitində			Düzənlik	Dağlıq	Düzənlik	Dağlıq	
I a Respublika əhəmiyyətli magistral avtomobil yolları (o cümlədən beynəlxalq əlaqələr üçün)	120	80	3,75	4; 6; 8	800 300	600 250	40	60	28,5 36,0 43,5
I b Respublika əhəmiyyətli avtomobil yolları (I a dərəcəsinə aid edilməmiş)	120	80	3,75	4; 6; 8	800 300	600 250	40	60	27,5 35,0 42,5
II Respublika əhəmiyyətli avtomobil yolları (I b dərəcəsinə aid edilməmiş)	120 100	60	3,75	2	800 600 150	600 400 125	40 50	70	15,0
III Respublika əhəmiyyətli avtomobil yolları (II dərəcəyə aid edilməmiş), yerli əhəmiyyətli yollar	100 80	50	3,5	2	600 300 100	400 250 100	50 60	80	12,0
IY Yerli əhəmiyyətli avtomobil yolları (III dərəcəyə aid edilməmiş)	80 60	40	3,0	2	300 150 60	250 125 60	60 70	90	10,0
Y Yerli əhəmiyyətli avtomobil yolları (IY dərəcəyə aid edilməmiş)	60 40	30	-	1	150 60 30	125 60 30	70 90	100	8,0

Qeyd:

1. Mürəkkəb topoqrafik və təbii şəraitdə üfqi ayrılmanın və uzununa maillik parametrlərində "Avtomobil yollarının layihələndirilməsi, tikintisi, yenidən qurulması və təmiri Qaydaları"na əsasən müvafiq düzəlişlər etmək, hərəkətin sürətini sonrakı dərəcəli yolun sürətinə qədər endirmək olar.

2. Nəqliyyat hərəkətinin ən qızğın vaxtında yüksək qeyri-bərabər avtomobil axını istiqamətində minik maşınları və avtobusların reversiv hərəkəti üçün nəqliyyat yolunda ayrıca mərkəzi gediş hissəsinin düzəldilməsinə yol verilir.

3. Yük maşınlarının hərəkəti üstünlük təşkil edən magistral yollarda zolağın enini 4 m-dək, nəqliyyat axımında böyük yük avtomobillərinin payı 20%-dən çox olduqda isə 4,5m-dək artırmaq lazımdır.

Автомобил dayanacaqlarının hesabi normaları

Rekreasiya əraziləri, istirahət obyektləri, bina və qurğular	Hesabi vahid	Hesabi vahidə düşən maşın-yerin sayı
Rekreasiya əraziləri və istirahət obyektləri		
İstirahət zonalarında çimərliklər və parklar	100 sərnişinin eyni zamanda gəlməsi	15 - 20
Meşə - parklar və qoruqlar	-"	7 - 10
Qısa müddətli istirahət bazaları (idman, xizək, balıqçılıq, ovçuluq və. s)	--"	10 - 15
Kiçik ölçülü donanmanın sahil bazaları	-"	10 - 15
İstirahət evləri, sanatoriyalar, sanatoriya-profilaktoriyalar, müəssisələrin istirahət bazaları və turist bazaları	100 istirahət edən və xidmətçi personal	3 - 5
Mehmanxanalar (turist və kuroтт)	-"	5 - 7
Motellər və kempinqlər	-"	hesabi tutuma görə
İstirahət zonasında ictimai işə, ticarət və kommunal məişəti xidməti müəssisələri,	zallarda 100 yer və ya eyni zamanda 100 nəfər gələn və xidmətçilər	7 - 10
Bağ, bağçalar	10 bağ, bağça sahəsi	7 - 10
İdarəetmə, kredit-maliyyə və hüquq müəssisələri :		
- respublika əhəmiyyətli	100 işçi	10 - 20
- yerli əhəmiyyətli		5 - 7
Elmi və layihə təşkilatları, ali və xüsusi orta ixtisas təhsil müəssisələri	-"	10 - 15
Sənaye müəssisələri	iki növbədə 100 işçi	7 - 10
Xəstəxanalar	100 çarpayı	3 - 5
Poliklinikalar	100 nəfər gəlmə	2 - 3
500 tamaşaçıdan artıq tutumlu tribunaları olan idman bina və qurğuları	100 yer	3 - 5
Teatr, sirk, kinoteatr, konsert zalları, muzeylər, sərgilər	100 yer və ya eyni zamanda 100 nəfər gələn	10 - 15
Mədəniyyət və istirahət parkları	100 nəfərin eynizamanda gəlməsi	5-7
Ticarət mərkəzləri, universmaqlar və ticarət zalının sahəsi 200 m ² -dən çox olan dükənlər	100 m ² ticarət sahəsi	5-7
Bazarlar	50 ticarət yeri	20-25
Restoranlar və ümumi şəhər əhəmiyyətli kafelər	100 yer	10-15
Yüksək dərəcəli mehmanxanalar	-"	10-15
Digər mehmanxanalar	-"	6-8
Bütün növ nəqliyyat vaqzalları	nəqliyyat hərəkətinin ən qızğın vaxtında yaxın və uzaqdan gələn 100 sərnişin	10-15
Sürətli sərnişin nəqliyyatının axırncı və zonalar üzrə dayanacaq stansiyaları	nəqliyyat hərəkətinin ən qızğın vaxtında 100 sərnişin	5-10
Qeyd :		
1. Minik avtomobillərinin müvəqqəfi dayanacaqlarından kütləvi istirahət zonalarında yerləşən obyektlərdəki piyada yolunun məsafəsi 1000 m-dən çox olmamalıdır.		

2. Respublikanın rayon mərkəzlərində, kurort şəhərlərində, turizm mərkəzi olan şəhərlərdə, sayı hesablama ilə müəyyənləşdirilən turistlərə məxsus avtobus və minik avtomobilləri üçün dayanacaqlar nəzərdə tutulmalıdır.

Əlavə 9-un davamı

Həmin dayanacaqlar, tarixi mühitin bütövlüyünü və xüsusiyyətlərini pozmaqla turist obyektlərinə rahat yanaşmaları təmin etməklə, 500 m-dən uzaq olmayan məsafədə yerləşdirilməlidir. Onların arasında məsafə 50 m-dən çox olmamalıdır.

3. Hər bir maşın üçün hesabi vahidə düşən maşın-yerin sayı hesabi dövrdə avtomobilləşdirmə səviyyəsi nəzərə alınmaqla qəbul edilməlidir.

Əlavə 10

təvsiyə olunan

Nəqliyyat vasitələri parklarının və qarajların torpaq sahələrinin normaları

Obyektlər	Hesabi vahid	Obyektin tutumu	Bir obyekt üçün sahənin ölçüsü, ha
Çoxmərtəbəli minik taksomotorlarının qarajları və minik avtomobillərinin kirayə bazaları	Taksomotor, kirayə verilən avtomobil	100	0,5
		300	1,2
		500	1,6
		800	2,1
		1000	2,3
Yük avtomobil qarajları	avtomobil	100	2
		200	3,5
		300	4,5
		500	6
Tramvay depoları : təmir emalatxanasız	vaqon	100	6
		150	7,5
		200	8
		100	6,5
təmir emalatxanaları ilə	--	100	6,5
		100	6,5
		100	6,5
Trolleybus parkları : təmir emalatxanasız	maşın	100	3,5
		200	6,0
		100	5,0
		100	5,0
təmir emalatxanaları ilə	--	100	5,0
		100	5,0
		100	5,0
		100	5,0
Avtobus parkları (qarajları)	--	100	2,3
		200	3,5
		300	4,5
		500	6,5

Qeyd : Yenidənqurma şəraitində torpaq sahələrinin ölçüləri, müvafiq əsaslandırma olduqda, 20 %-dən çox olmayaraq azaldıla bilər.

Əlavə 11

təvsiyə olunan

Məişət tullantılarının toplanılması normaları

Məişət tullantıları	İldə 1 nəfərə düşən məişət tullantılarının miqdarı	
	kq	L
Bərk: su kəməri, kanalizasiya, mərkəzləşdirilmiş istilik və qazla təchiz edilmiş yaşayış binalarından	209-248	990-1100
	330-495	1210-1650
digər yaşayış binalarından	330-495	1210-1650
İctimai binalar nəzərə alınmaqla, şəhər üzrə ümumi miqdar	308-330	1540-1650
Çirkab quyularından maye (kanalizasiya olmadıqda)	-	2200-3850
Küçə, meydan və parkların bərk örtüklərinin süpürülməsinin 1 m ² -dən	5,5-16,5	8,8-22

Qeyd:

1. Çox iri və böyük şəhərlər üçün məişət tullantılarının toplanılması normaları yuxarı göstəricilər üzrə qəbul edilməlidir.
2. İri ölçülü məişət tullantılarının toplanılması normaları bərk məişət tullantılarının göstəriciləri tərkibində 5 % miqdarında qəbul edilməlidir

Elektrik sərfinin iriləşdirilmiş göstəriciləri

Məskənlərin abadlıq dərəcəsi	Elektrik sərfi (1 nəfər üçün kVt saat/ildə)	Elektrik yükünün maksimumunun istifadə olunması saat/ildə
Stasionar elektrik pilyətlərlə təchiz edilməmiş şəhərlər : Kondensiyənlərsiz Kondensiyənlərlə	1700 2000	5200 5700
Stasionar elektrik pilyətlərlə təchiz edilmiş şəhərlər (100 % əhatə olunmaqla): Kondensiyənlərsiz Kondensiyənlərlə	2100 2400	5300 5800
Qəsəbə və kənd yaşayış məskənləri (kondensiyənlərsiz): stasionar elektrik pilyətlərlə təchiz edilməmiş stasionar elektrik pilyətlərlə təchiz edilmiş (100 % əhatə olunmaqla)	950 1350	4100 4400
stasionar elektrik pilyətlərlə təchiz edilmiş (100 % əhatə olunmaqla)	1350	4400

Qeyd:

1. Elektrik sərfinin iriləşdirilmiş göstəriciləri böyük şəhərlər üçün verilmişdir. Onları qrup şəhərləri üçün aşağıdakı əmsallarla qəbul etmək lazımdır:

çox iri şəhərlər üçün.....1,2
iri ---"---.....1,1
orta ---"---.....0,9
kiçik ---"---.....0,8

Cədvəldəki iriləşdirilmiş göstəricilər yaşayış və ictimai binaların, kommunal-məişət xidməti müəssisələrinin, xarici işıqlandırılmanın, şəhər elektrik nəqliyyatının (metropolitənsiz), su təchizatı, su kənarlaşdırma və istilik təchizatı sistemlərinin elektrik sərfini nəzərdə tutur.

2. Məskunlaşma ərazilərində stasionar elektrik pilyətlərinin tətbiqi şərtləri və əhalisi məişət kondisionerlərini istifadə edən rayonlar qüvvədə olan normativ sənədə (СнИИ 2.08.01) müvafiq olaraq qəbul edilməlidir

Mündəricat

1.	Ümumi müddəalar.....	1
2.	Normativ istinadlar.....	1 - 2
3.	Şəhər, qəsəbə və kənd yaşayış məskənlərinin inkişaf konsepsiyası və ərazi təşkili.....	2 – 4
4.	Məskunlaşma ərazisi.....	4 – 5
	- İctimai mərkəzlər.....	5
	-Yaşayış zonası.....	5 – 7
	-Kənd yaşayış məskəninə məskunlaşma ərazisi.....	7 – 8
5.	İstehsalat ərazisi.....	8 – 10
	- Sənaye zonası (rayonu).....	8 – 10
	- Elmi və elmi-istehsalat zonası (rayonu).....	10
	- Kommunal-anbar zonası (rayonu).....	10 – 11
	- Kənd yaşayış məskəninə istehsalat zonası.....	11
6.	Landşaft-rekreasiya ərazisi.....	11 – 13
	- Landşaft memarlığı və bağ - park tikintisi.....	11 – 13
	- İstirahət və kurort zonaları.....	13 - 14
7.	Xidmət müəssisələri və idarələri.....	14 - 15
8.	Nəqliyyat və küçə - yol şəbəkəsi.....	15 – 16
	- Şəhərdənkənar nəqliyyat.....	16 – 18
	- Küçə və yol şəbəkələri.....	18 – 22
	- İctimai sərnişin nəqliyyatı və piyada hərəkəti şəbəkəsi.....	22 – 23
	- Nəqliyyat vasitələrinin saxlanması və xidməti üçün tikililər və qurğular... ..	23 – 25
9.	Mühəndis təminatı. Su təchizatı və kanalizasiya.....	25 – 26
	- Sanitar təmizlənməsi.....	26
	- Elektrik, istilik, soyuqluq və qaz təchizatı, rabitə, radio və televiziya verilişi....	26 - 28
	- Mühəndis şəbəkələrinin yerləşdirilməsi.....	28 - 29
10.	Ərazinin mühəndis hazırlığı və təhlükəli ekoloji proseslərdən mühafizəsi... ..	29 - 34
11.	Ətraf mühitin, tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi.....	34 – 35
	- Təbii ehtiyatların mühafizəsi və səmərəli istifadə olunması.....	35 – 36
	- Atmosferin, su obyektlərinin və torpaqların çirklənməkdən qorunması... ..	36 – 37
	- Səsdən, titrəyişdən, elektrik və maqnit sahələrindən, şüalardan və şüalanmadan mühafizə.....	37 – 38
	- Mikroiklimin tənzimlənməsi.....	38
	- Tarix və mədəniyyət abidələrinin mühafizəsi.....	38 - 39
12.	Ə l a v ə 1. Yanğın əleyhinə tələblər.....	39 - 40
13.	Ə l a v ə 2. Uçuşun təhlükəsizliyinin təmin edilməsi nəzərə alınmaqla aerodrom rayonlarında və digər ərazilərdə obyektlərin yerləşdirilməsinin razılaşdırılmasına aid tələblər.....	40
14.	Ə l a v ə 3. Həyatyanı və mənzilyanı torpaq sahələrinin ölçüləri.....	41
15.	Ə l a v ə 4. Yaşayış rayonu və mikrorayonun ərazisində əhalinin hesabi sıxlığı	41 - 42
16.	Ə l a v ə 5. Kənd yaşayış məskəninə yaşayış ərazisində əhalinin hesabi sıxlığı..	42
17.	Ə l a v ə 6. Anbarların və onların torpaq sahələrinin ölçüləri.....	43 - 44
18.	Ə l a v ə 7. Xidmət idarələrinin və müəssisələrinin hesablanması normaları	

	və onların torpaq sahələrinin ölçüləri.....	44 - 57
19.	Ə l a v ə 8. Ümumi istifadədə olan avtomobil yollarının layihələndirilməsi üzrə əsas texniki normalar.....	58
20.	Ə l a v ə 9. Avtomobil dayanacaqlarının hesabi normaları.....	59
21.	Ə l a v ə 10. Nəqliyyat vasitələri parklarının və qarajların torpaq sahələrinin normaları.....	60
22.	Ə l a v ə 11. Məişət tullantılarının toplanması normaları.....	60
23.	Ə l a v ə 12. Elektrik sərfinin iriləşdirilmiş göstəricisi.....	61